

ARNHEMSCHE
O U D H E D E N.

I.

Vrouwen-kleeding

Van de XVI Eeuw. Daaronder hoort voor al de Tabbert; een dragt van mans en van vrouwen, In den Snyders Gilden brief van 1499 komt die zelfs (a) onder de proeven voor [*een vrouwen lange hoycke, een vrouwen tabbert, een priesters ronde mantel en een priesters tabbert.*] Die tabbert was ook de dragt van dienst-meiden.

Gryte Luloffz heeft Aeltgen oer maight gebeden, dat zy met oer reyssen wolde int leger vur der Borch, zy wolde oer geuen eynen nyhen tabbert (b).

Een kondschap van 1552 wyst aan Griet Wyntgens vyff schoener tabberden toe, toe weien eynen moreyten die mouwen mit swart Damast gevuirt, eynen toneyten mit half vorsett, ind die

(a) Art. ix.

(b) *Scheepen Ackenb.* op 't j. xv. xxxii.

mouwen mit swart Camelot gheuoirt, eynten Ryne, die mouwen mit swart Camelot gheuoirt, eynten grawen, die mouwen mit toney camelot gheuoirt, ind eynten swarten mit setye ind die mouwen mit half verset gheuoirt. Haare verdere kleding maakt die der aanzienlykste burger-vrouwen verder bekend. Daar onder komen vóót drie rocken, to weten eynten swarten van Ryfels laecken, eynten sangwyschen van Dornicx laecken, enen grawen van breed Trichs laecken, twee grauwe zielkens van breed graw Trichs, twee swarte hoicken, die een van Engels laecken, twee korelen, twee klieren, een paar swarte fluweele mouwen, een paar roode damaste mouwen, noch ongeveerlick ses paer ander allerley mouwen, eynten riem mit eyn silveren vergulden gespe, drie paer silveren knopen, noch een kleyn Ryemken met een silveren vergulden gespe, noch een corallen pater noster, ongeueerlick tweeëndertich hoeffduecken, elf hembden, negentien muisen, drieindwintich halsduecken soe mit golde ind anders, een deel oerbendekens, tweelf scorteldoicken soe half verset ind anders, een deelt smuteldoicken ind hems mouwen, noch een corallen pater noster mit vergulden teyckensteen, noch een kleyn gulden Ryemken, genant eyn gulden stuck, noch twee halsdoecken mit golt (a). By dit gulden stuck kan ik een ander gulden stuck met een spen-

(a) los in 't Scheepen Aftenb. gequot. 65

Arnhem en ge
(a) aanaal

De gerdel
wen van aller

haar beslag

verpoot, de

verpoot, in

deur en Gerbe

't jaar 1506

gen, en Griet

swal soe lang

had ind gerdel

1558 zou een

cus Bacwa

zamling van

woord niet be

wie van hee

doel leen

deur; men

1717 memory

1718 gubert, v

gave synen f

den onder die

(c) Oek van d

(f) Scheepen A

(g) Ur ber Sch

(h) Verg. de D

Bezoek.

spennen en gulden stucksken met een schuyfken (a) aanhaalen.

De gordel was ook een dragt van Vrouwen van allerley rang. Eene dienstmaagd gay haar *bestagen gordell myt een dubbelde gespe*, die vergult was, *die hillige moeder sente anne, tot oer verschyng*, in 't jaar xxxiiii (b). *Griet Lyberts en Gerberics Verbeeck* verweeten zich in 't jaar 1506 onder 't kibbelen groove dingen, en *Griet segde ick heb myn bonten tabbert wael soe lange gehadt ind gedragen als y hed gehadt ind gedragen oer bestagen gordel* (c). In 1558 zou een Arnhemsch Burger, DOMINICUS BAUWHUIS (d), verlooten eene verzameling van zaaken, waar voor ik het juiste woord niet bedenken kan. Het beste lot was [wie zou het raaden] een goude doodkist en dood daar in, [*een golden doet-kyste mytten doet daer in*]; men vindt op de lyst daarvan ook *vyer mommery cledere van roet testia myt groen testia geboert*, veele ringen met steenen een *gegaten tynnen bleker*, een *silveren reyse lepel*, en dan onder die rommelery een *deel slechte vrouwen*

(a) Ook van daar bl. 1:

(b) *Scheepen Aftenb.*

(c) Uit het *Scheepen Aftenb.*

(d) Verg. de *Doc.* van 't *Advys* van Mr. F. H. VAN BERCK bl. 51.

ARNHEMSCHE

wen onder-gordelkens myt tyn bestagen, nog een vrouwen ondergordell myt sylver bestagen, nog een vrouwen gordelken myt een sylveren tonge (a).

De mommery klederen kwamen in den ouden tyd' zeer te pas en waren zo kostbaar, dat daaromtrent van Kyzer KAREL V wierdt voorzien (b). In d'afdeeling van *Zweerdansers* komen *Mommers* zeer *costelyc toegemaect* voor den dag (c).

II.

Kleinood.

De ryke betekenisfe van dit woord in vroegere daagen is bekend, maar men zal niet overal zulk een duidelyk voorbeeld als 't volgend ontmoeten. By het Reglement 't welk Schepenen ende Raedt van Arnhem in 1362 voor 't Gasthuis van *Sinte Catharine* ordineerden, is dit beding: *men en sal nyemans*

ont-

(a) Uit een bundel ter b. f.

(b) Zie in 't *Geld. Pl. B. I. Col. 56.*

(c) I. LXiiii.

(a) 't Was een
Archivaris v. d.
in 't Boek beklare
t. enz.

(b) 't Was in
Gouda N° 15 en

(c) h. l. v. d. 4

ontfangen ofte innemen van fusteren voortaan, min dan mit hondert ende veertig ponden *payments*, also genge ende gave is, en haer bedde gestoffiert, ende voor 't *Cleinoit* also hiertoe gewoonlyk heeft geweest (a). Dat gestoffeerde bed en 't kleinood, als tot hier toe gewoon was geweest, wordt duidelyker uit een stuk van *vriedages nae sinte Martensdach* des voorgaanden jaars 1361, spreekende van een bedde, twee paer slaepstaken ofte drye, een deken, twee koperen pots een silueren scale, twee silueren leepels twee sicusfen (b) en dus willende, dat voor het gestoffeerde bed de deken en de laakens overgelaten werden, maar voor het kleinood al het overige; zo wel de zitkussens, zo wel het koperwerk als de silvere schaal en twee leepels. — Dit huisraad wierd eerst in 't jaar 1636 vermeerderd (c) met een kleinood, 't welk anders veel vroeger in Frankryk, zelfs by gelegenheden, waar by men nu daar aan niet denkt, niet uit het oog verlooren wierd.

A

(a) 't Was oorspronglyk in Laade 31. N° 6. van d'Archiefkas v. d. Godshuis, en ook daar geregistreerd in 't Boek beschreeven op zyn plat *Fundatie Brieven* enz. enz.

(b) 't Was in Laade 26. van d'Archiefkast v. d. Godshuis N° 15 en aldaar geregistreerd in het B. voorn.

(c) R. S. v. d. 4 Oct.

A 3

A l'entrée de la Reine Anne de Bretagne on poussa l'attention jusqu'à placer de distance en distance de petites troupes de dix ou douze personnes avec des pots de chambre pour les Dames & Demoiselles du cortège, qui se trouvoient presées de quelque besoin (a).

 III.

Haven.

In het jaar 1377 was de stad al met een haven voorzien: toen wierdt een *Tuen bi der haven* gemaakt (b). In 1378 werkte men gedurende seven en seventig dagen aan de *have* (c). Laatere bewyzen geeft myn *Kronyk* (d). De haven was in dien tyd op dezelve plaats waar men haar noch vindt. — Op de kaarten van PONTANUS en van SLICHTENHORST ontmoet men *Stadt haven* en *Nieuwe haven*, maar daar wordt op hoven, of tuinen gedagt. On-

(a) *De Saint foix Esf. Hist. sur Paris. I, 129.*

(b) Uit St. R.

(c) Uit St. R.

(d) Bl. 13. 50.

O V
 onderrechten
 uit de teg
 hoogte van
 die myne on
 der beucom
 vische mar
 freggen van

Wy zagen
 die den Sta
 nstijl worden
 met den staats
 gebied. De
 veel als] Roe
 de goudmyr van
 x J. [c]. My

(b) l. xxiii. 124.
 (c) l. 116
 (d) in St. R. 26.
 (e) l. 10. 26.

Ondertusfchen weet ik by overlevering, dat uit de tegenswoordige binnengracht op de hoogte van het waterpoortje voor den hof, die myne ouders behoorde, nu van myn broeder bezeten wordt, een anker wierdt opgevischt; maar dat heeft het Hoofdstuk van *Verleggen van den Rhyn* (a) opgeklaard.

III.

Bode. Roeyârager.

W y zagen (b) eene boete van iiiii L. voor die der Stads boden *sloeg of slootte of met lasterlyke woorden versprak*, en hem in die keur met den stadschryver en schoolmeester gelyk gesteld. De Bode was toen tevens [of zo veel als] Roededraager. In 1395 verdiende de *goufmyt van den boden roeden te maaken* x L. x ff. [c]. Myne voorbeelden van *Buffen* der Bo-

(a) I. xxxi. 131.

(b) I. 186

(c) In *St. Rek.*

(d) *St. Rek.*

Bodens raakten op de loop, en ik weet nu daar van niets vroegers te zeggen, dan dat in 1562 einen nyen arent mit lynoelye in de Stadt *Buff van Pelgrum die Reydende Baed*, gemaakt wierdt (a). Eene aantekening van een aanstelling van een lopenden boden luidt:

Op maendach post purificationis marie virg. anno xlix is Reyner van Dueren vur een lopenden baeden aengenamen indt heefft zynen edt gedaen dat hy zynen Burgemeisteren gehoorsam ind oer beueell achtervolgen ind rechte gychte dragen fall (b).

In 1561 wierdt verdragen, dat die loepende boeden, in aanmerkingh, dat sich aldingh verduert van die myle hebben sullen ij styver brabant, nefsens oer gewoentlike cledingh, ind dan noch elck ein pont groot staers (c).

Ten opzichte van de lasterlyke woorden deedt zich in 1470 een geval voor. DERICK DE VERWER hadt in het Gerigt den Stads Bodden CEELMANS gevraegt, waarom he onghaedt hed ten richte te komen, oft niet genoeg en hed geweest, dat he gebaed were tot synen huse, he en dorst hem so al niet gesocht hebben dair die stad in der herbergen (d); en de Richter, die

(a) St. Rek.

(b) los ter B. S.

(c) Scheepen Añ. B.

(d) los ter B. S.

in 't gericht aen den oort zat, nam dit op als lesterlike woirden, achte dat voir een sloeringe des gericht, liet dat gericht staen, ende seede mede, dat he mynen genadigen heren 't recht off syn lyff dairan gebroect hadt.

Het schynt dat de Bodens in de xv^e Eeuw by afwezigheid altyd zulk eene of zoortgelyke verklaring by zich droegen.

Wy B. S. en R. der Stat v. A. doen kondt allen lieden, ende tugen openbairlick, dat Gadert Lepper Henrickss, thoener dijs briefs een rechts baide iss. Ende heeft onss Stat dairon geswaeren, ende gelaißt te doen so wess een baide schuldich iss te doen. Ende begeren hierom dat men denselven Gadert daer voir halde, ende hem wederfaeren lait, ende bewyse tghene men enen geswaeren baide pleech ende schuldich iss te bewysen. Oirconde onss Stat secretum Sezett hier onder ogedruckt. Gegeven int jair onss heren Dufent vierhondert ende tachtentich op sint Gertruden auont (a).

By vervolg wierdt het Roeydrageramt van dat der Boden onderscheiden. De Roeydraagers bekleedden egter een aanzienlyker amt, maar voor of na een lastpost. Of ymans vur Rentmeyer, Roededrager off Secretarius gekaren wurde, ind hy dat weygerden, sall der Stadt gebroickt

(a) Los ter B. S.

broickt hebben vyfftych duſent ſteens. Actum op dach
 yurſſ. [op dysdach na den xii^m maegden dach anno
 domini xv^c ende thien] (a). In het Perkamente
 Statutenboek (b) hebben wy affchriften van dee-
 ze keuren.

Item constitutum & ordinatum per scabinos sub an-
 no Domini millesimo tricentesimo sexagesimo primo fe-
 ria tertia post Invocavit.

De preconibus.

Item die Stat: Basden zoelen hebben haer gheryen,
 als haer recht is.

De eisdem.

Item si soelen hebben tot twee tiden van den jaere
 vyf elken huys, tot elker tyt enen brabantſchen.

De eisdem.

Item binnen mercks moeghen si nemen van elken
 manne toebieden enen brabantſchen.

De eisdem.

Item van enen manne te besotten bynnen mercks en-
 de buten, enen brabantſchen.

De eisdem,

Item haer cleden soeten si hebben tſiaers.

De eisdem.

Item si en soelen nyeman verſconen van voren
 noch van waken noch van graven, noch van gheenre
 hande saken. die hem die Burgermeisters heiten doen
 van

(a) Uit het Boek Statuta.

(c) In de Brandkas.

van der Stat weghen bynnen noch buten, noch daer voer mede afnemen. Deden si dat, also dat men si mit twee goeden knapen betughen mochte ten heylighen, soe verliesen si haer ambocht sonder arghelst.

De eisdem.

Item si en soelen niet verhen, daer dat anbracht haer is, ende die Scepenen dat getuech vimmer hoeren soelen, ende wurden si dan betuecht, dat dat aenbracht haer is, soe syn si ontfet van haren ambt, euer slughe men si aen, soe moegen si hem verseren.

De eisdem.

Item si en soelen ghene peynden vertrecken langher, dan aen den derden dath ende sonder ghelt.

De eisdem.

Item soe soelten die Baden elkerlye voerbieden sonder enich vertrecke.

De eisdem.

Item soe soelen si op alle sente Paulus dach haer roeden leggen, ende niet weder aennemen, die Scepenen en ghevense hem weder, oft die twee deel van den Scepenen of si niet averdroegen.

Men ziet genoeg dat de zevende voorziening flegt overgeschreeven wierdt, — maar ook dat het ambt van Boden en Roedendraager in den vroegsten tyd niet wel te onderscheiden zyn.

V.

Poenitentie doen.

De kranke Raad *Gerit Gruter* kreeg in 1450 van de *Pauli* maaltyd een *quart*, item een *capuen*, ende een *vlay* ende een *tart*, item een *hoen* (a). Dit was eene vaste gewoonte, zelfs wanneer men zich tot het *bedroeven* of *droeven* zyner sonde van alle vreugde onthieldt, dan belette dat daarom niet, dat men by vreugde maaltyden, die afwezigen, even als de kranken, met schootels van de tafel bedagt: zoo zondt men op *Pauli* dach in 't jaar 1515. aan die niet meê *Pouwelden* [zo noemde men dat] tot des doctoorff huysffrouw, want sy in de kraem tash, een schottel groene visch een schottel galentyns ind ii. quartern wyns, en verder.

Tot huysvrouw *Hermans van Wyge*, want sy droefde auer oeren sonden, desgelicks.

Tot *Vrouw van Bereck*, want sy droefde auer oeren sonden, dergelick (b).

Het t' huis brengen van zulke geschenken geschiedde, (ik kan echter niet zeggen in Arnhem

(a) St. R. v. d. j.

(b) Uit *St. Reken.*

hem) met een voorafgegaane waarschouwing van het bekken, waarop men sloeg, maar dat schafte men in 1456 te Utrecht af (a). Dan dit bedenken van afwezig, 't geen wy hier en in 't voorig Hoofdstuk vinden, mach niet vreemd heeten, daar d'etende en de draagende gasten van d'allervroegste tyden, ten minsten tot het jaar 1672, kunnen worden nagegaan. WAGENAER heeft dat by het vyftigjaarg Raadschap van Burgemeester N. TULP (b) ten opzichte van 't suikerwerk, en in die zelve eeuw ontvloeiden onzer aller besten vriend agtendertig stuks en meer van zyne ernstigste, maar schoonste, verzen, om dit misbruik en de weelde omtrent het ooft, huisraad, huysen, mans, vrouwen, groote beelden, alerhande wild gestoofd, gerekt, geblaafen, bedot, begaet, begint van suiker in Zeeland tegentegaan. En hy vergelykt tot slot die algemeene manier by *Egelswerk* (c).

(a) K. BURM. *Utr. J. B.* II. 302. enz.

(b) In de *Besch. v. Amst.* XI. 340.

(c) *Uitg. v. R.* FEITH II. bl. 324, enz.

VI.

Lombarden.

In 't jaar 1379 wierden op *Bartholomei den Coop-
tuden van Iobarden* (zo staat 'er) *iiii quarten ge-
schonken*, en die betaald met *xxvi. ff. viii. d.*
(a) In 1338 was de Stad reeds by die *Lombar-
den* borge voor Graav REINALD (b).

VII.

Medicine Doctor.

De vroegste, die my voorkwam als *Stat
medicus* leefde in 1412 (c). In 1416 *ascen-
sionis domini ontyng* die *Stat* meyster *Henrich van
Herwen oeren medicum*, hem gegeven *ad potandum
xxx. ff.* (d): in 1426. meyster *Laurens* (e): laa-
ter

(a) *St. Rek.*

(b) *Brandkas Laade I.*

(c) *Uit Stads Rek. v. d. j.*

(d) *Uit Stads Rek. v. d. j.*

(e) *Kron. bl. 8.*

ter ken ik een Jood, welk stierf in 1468 (a) op den Vrydach pridie Asscensionis domini a° etc. lxxx isff meester Johan Beerntiss Doctor in Medicynen angenomen voir een medicus der Stat van Arnhem, dair men hem jairlix van gheven salt tien olde seilde een jair langk, daer mede te besuecken tot oeren wederseggen (b). In profesto Jacobi des jaars 1500. hebben onss heren aengemen enen Doctoer in Medicinis meester Henrick den sy gaven to drynckgelt en Hoernschen gulden. V. xviii. flr. (c) Dit was, mag ik gisichen, Henrick van Zittert, en dan wierdt nader, in 1503, meyster Henrick van Zittert, na dat hy een tyt lanck onss Stat doctor ende meyster geweest was, aangesteld. By zyn brief van aanstelling (d), worden hem gelaest alle jaer xv. enkel golden Rynsgulden. De waelgeleerde Henrick van Zittert was ook reets in 't jaar 1500 tot Medicus van den Hertoch van Gelre bevorderd; onder anderen op deeze voorwaarden: dat hy zou syn woenstede nemen bynnen Arnhem, daer hy sich onthalden blyven ende op onss ind onse Huysgesynne warden fall, soe dat men hem buyten onsen lande niet en derff suecken ind halen laten, ind

(a) Reken. v. CARs. VAN SCHERFENZEEL Richter van A. en V. Z. ov. 1468. aan de R. K.

(b) 't B. Statuta.

(c) St. R.

(d) los bl. ter b. f.

ind tot allen tyden, wanneer wy hon sehryven off ombieden, sall hy guetwillich ind bereyt syn by ons te komen, ons to dyenen ind to raeden na synen besten weten, op onsen kost, ind to wat tyden wy willen, dat hy ons dagelix volgen sall, sullen wy twee perde doin voderen ende van roufoder quyten, gelyck andere onse Hoffgesynne, ind hy ind syn knecht sullen altyt tot onsen have gaen eten, dayr wy kost hyelden, als anderen onsen dagelickschen Huysgesynne ind dyeners doin, oick sullen wy hem voir syn loen kleydonge ind arbeyt elke jairff doin geven, so lange hy onse dyener ende medicus syn sall, veertich golden Rynsche gulden of die werde dye wy halff op Paesschen ind d'anderhelff op Victoris (a) enz. In 1529 toen (d'Engelsche zweeflekte (b).) die suekte van den zveyt regnierden, wierdt meester Hans van Zwoll Arster off Wondmeister gebruikt, om' een toeuersicht met te hebben totten krancken ind den ten besten te geraden (c). Het kwam toen op hulp aan. In 's Hertogenbosch was het getal der kappellanen ras te gering om de laatste kerkegeregten toe te dienen (d). Te Antwerpen, in den Haag en op zo veele andere plaatsen ging het niet be-

(a) In *Lib. V.* der *xiv. Lib.* aan de R. K.

(b) Verg. WAGEN. in *Amst. D.* II. bl. 508.

(c) Uit S. R. over 1531.

(d) J. H. v. HURN, *Hist. der Stad en M. van 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 468.

ter (b) het
 long 174.
 moet ik haas
 er niet van
 gebelieft
 door de Stad
 der Stadhou
 en van he
 en har Gold
 Kry. Ma. 9
 heb, een D
 Die Raede.
 Die Supp
 Die Sta.
 Mandbou
 Sus Joia
 Comm
 Capite
 Sus Ag
 Morindaal.
 Batavien.
 Niderhand
 andeling, m
 moet uit zmo

(b) Dyr. 49
 95 m.
 (d) Van C
 pieren op de
 II. DEEL.

ter (a) het was een gruwelieke steekte ende een ser bange tyd. Indien Zwol vry bleev, en dat moet ik haast geloven, om dat van HATTUM er niet van spreekt, zo kon zy haren Hans, gelukkig! afftaan. — In het jaar 1545. wierdt door de Stad, by guedüncke ende adyve van den Stadhouder, aangenomen Meyster JAN WYER en aan hem naemens Roems Key: Mat. de Stad en haer Godshuisen dit loon besprooken (b) Roems Key: Mat. vnser aller genedigsten heren tot onderholt, einen Doctor der Medecinen xx. Rid. g.

Die Raede. x. Rid. g.

Die Scepenen xii. Rid. g.

Die Star. xxx. Rid. g.

Monickhuysen. vi. Rid. g.

Sunt Johan. ii. Rid. g.

Commendator te Dieren. ii. Rid. g.

Capittel van sint Walburg. iii. Rid. g.

Sunt Agnieten. iii. Rid. g.

Mariendaal. i. Rid. g.

Betanien. i. Rid. g.

Naderhand kwam hier in eene klyne verandering, maar de Stad wat laater dit tractement uit armoede moетende opzeggen, zo ver-

(a) Byv. op de Vad. Hist. S. V. bladz. 6. 7. 94. 95 enz.

(b) Uit zyne Commissie van de Stad en losse papieren op de b. f.

vertrok JOH. WEYER en ging over in dienst des Hertogen van Cleev (a). Dit gebeurde in 't jaar 1552. en toen zat Arnhem een vol jaar zonder Geneesheer, en, als 't hem luyden van noede was, moesten d'Arnhemers den Medicin n van Deventer off Cleve haalen. GYSBERTUS NEOBREDERIUS, met wien in communicatie getreden wierdt, heelde deeze wond op den 3 May 1553 (b). ADRIAAN VAN STOUTENBURG die in 1567 (c) Stads Medicus en Chirurgyn geworden was, zal hem by Hof en Kamer den 1 October (d) zyn opgevolgd. Zyn jaergeld van de Stad was xviii. g. eigentlyk xii. daeler (e). Ik moest hem elders bekend maaken als een middelmatig man myt een root druystachtich angesicht, dooffachtige spraick, met syn hoefdt gaen duyckende, ende lypende oghe, mit swarte klederen gemeynelick gekledet, weynich baerds grysachtich, en als overlooper tot den Spanjaard (f). ARNOLDUS HAGEUS was de voorganger van

HER-

(a) Tweefte Register van Commissen aan de R. K. fol. 120 vfo.

(b) Ald.

(c) Raad Sign. v. d. 17 Oct.

(d) Uit 't B. Sum Thomæ Roos ten Griffie van 't Hof v. G. fol. 509.

(e) St. Reken. v. 1589.

(f) St. Voor de Vad. Hist. IV. 270. 271.

HERMANNUS VAN DER HAGEN. HERMANNUS (a) wierdt uit de Provinciale Domainen, en de beursen der Raden insgelyks bezoldigd. Ik lees in zyne aanstelling van den 1 Febr. 1588. (b) dat hem, behalven een wedde van *dartich Carolus Gulden*, noch zou betaald worden van den Heeren Canzler ende Raeden ende bey den Griffieren, als volcht: *nemblick van den Heeren Cantzler, als hy alhier resideert, vuyt syne gagie negen gulden, und foe hy nyet residieren wurde, als dan die voorn. negen gulden vuyt die Domeinen te sullen ontfangen, ende voirts van yderen der Heeren Raeden, tot twolff toe, ses gelicke gulden, met dem bescheyr, dat hem vuyt die Domeynen van wegen der nyet residierende of vacierende Raeden tot elcx ses gulden tot satisfactie gedaen sal werden, und dan van een yder der Griffieren drie gelicke ponden. Item van die semplicke luyden van die rekenongh, die syn dan geheel off in 't getal oft nyet, den lantentmr. uytgesondert xxiv. Car. gulden. Item van den ses gulden, van den Momboir drie gulden, ende noch vuyt die geestlicke guederen xxv. gulden, ende van den Richter deser Stadt ses gulden, op naefolgende Condictien; nemblick, wanneer den Cantzler of yemant van die Heeren Raeden, die van der Rekening, off yemant der voorn. personen*

sy

(a) Verg. ook 't R. Sign. v. d. 4 Dbr. 1621.

(b) Tweede Reg. v. Comm. aan de R. K. fol. 127.

zynr bedorff off van nooden hadde, sal daer van [onaangefen die voorsz. jaertlixte pensie, gelick waer vernuecht ende betaelt worden, nemblick hy sal voir elcke vifstatie hebben drie stuuer, dair inne mede begrepen die ordonnieronge, die hy schryven sal, ende voir die dienderen ende maechden halfgelt, nemblick anderhalven stuuer, ende wat hy van onsen genedigen Heere Stadholder ofte eenige andere particuliere persoenen dair en boven verkrygen offte verwerven can, 't selve zal den Doctor voorn. hebben ende genieten; des werd hy gehalden die Heeren Raiden van den Reekening ende andere Officieren voorsz. ende oire E. huisgesin, oft oiren knechten ende maechden in oiren krenckten, hoedaenig die oick syn, cuntagieus oft anders, by te staan, des versocht synde eens alleentlick te vifstieren, ende soe moegelyk mit Gades hulpe te helpen. — Welverstaande, dat der voorsz. Doctor niet verner gehalden sal syn, dan een vifstatie in 't huis dair inne noch nyemand aan die pest gestorven, dair ewerst in den huysse ennige ex morbo aliquo cuntagioso gestorven, sal den Doctor in sulcken val nyet gehalden syn ennige vifstatiën te doen, dan alleentlyk synen vliitigen ende getrouwen raet mit te deylen.

Aan den hoog bejaarden H. VAN DER HAGEN volgde zyn Neev op JOHANNES PAS (a), die ook Stads Doctor wierdt, GYSBERT COETS

(a) Landd. Rec. v. d. 12 Febr. 1629.

O U
 Coets van
 Doctorchap
 Doctorchap
 Stadholders
 PRIN, W
 er van Oran
 in serechtig
 Hof van Gel
 ten, dat sy
 voorleeden,
 ders der G
 mis dat sy
 serechtig gub
 jaerlyk coets

H
 Hoop ind H
 van Leuven
 1549.

(a) Raad Sign
 216
 (b) Die een be
 Nooten my heb
 (c) Van den Sch

COETS aan PAS (a), maar toen waren al het Doctorſchap van 't Hof en van de Stad twee Doctorſchappen op zich zelve, terwyl de Stadhouders MAURITZ, FREDRIK HENDRIK, WILLEM II. en WILLEM III. *Princcen van Orange en Naſſauw* noch altoos vyv en ſeventig gulden aan den *Medicus van het Hof van Gelderland* betaalen deden; te wecten, dat zy de Lheengriffiers vergunden de voordeelen, die hun als Gelderſche Stadhouders der Gelderſche Leenkamer aankwamen, mits dat zy daar van op quitantie die vyv en ſeventig gulden aan den *Medicus van 't Hoff* jaarlyks toetelden (b).

VIII.

Leeuwe-ſtein.

Huys ind Hoffſtede gelegen in die Rynſtraet genant *Leeuwenſtein* (c). Een opdragt van 't jaar 1549.

IX.

(a) *Raad Sign. v. 24.* Maart 1633. Zie ook 8. Aug. 1637.

(b) Uit een bundel van de Lheengriffiers OPTEN NOORTM my behorende.

(c) Uit het *Scheepen Aÿdenb.*

IX.

Aptekers.

Onder d'Aptekers mach Mr ADRIAANSS de beroemdste zyn. Ik kon hem niet ongedagtig wezen (a). Men wist in 't jaar 1616 eenen Mr. HENRICK *Apoteeker* uitte vinden, welk in 1424 Broeder van *St. Nicolaas Hospitaal* gekoren was (b); maar ik ontdekte, dat al in 1393 die *Burgemeesteren* *mitten Apoteker aten* (c). Dat *mitten Apoteeker eeten* wil zeggen by den Apoteker eeten. Zy waren in den vroegen tyd zo zeer Wynverkopers, als Verkopers van Geneesmiddelen. Het woord *Apotheca* weet men, dat eigentlyk Wynkeider betekent, en t'Arnhem kwam men in den Apotheek om *Malvesye* en *Ypocras*, *Romeny* of *Romenie* te recht. Zelfs kon men daar koek bekomen. In 1401 waren *Burgemeesters* van *Hamburg* hier en wierden op ii. *quart Ypocras*

(a) In de *Kron.* bl. 37. uit een los st. aan de R. K.
 (b) *Nomina Fratrum St. Nicolai, quae collegit et conscripsit CAROL. SANDIUS* Ao 1616 onder d'Archiven van dat h.

(c) In *St. R.* v. d. j.

(e) *Uit St. R.*
 (f) *Uit St. R.*
 (g) *Alt. versp.*
 no. liii. de
 l. 2.
 (h) *Uit St. R.*

vier Apteken (a) onthaald. In 1451 waren die Burgemeesters mit veel van der Schepenen tot Meester Harmans den Apteker en schenkten den Tolner Tengnegel *xxi. q. Roetswyns* (b). In 't zelve jaar haalde de Stad by hem in een *vles ii. q. matuefen* en *ii. q. Romenyen*. — Item noch syn dair gehailt *xxiii. koken* (c). Het uithangbord de Gaaper met een zotskap, welk men noch boven de deuren van Apoteken vindt, komt ook van die vroege tyden af. Zulk een Gaaper is het afbeeldzel van schalk-narren, welke aan de Hoven onderhouden, en by de voorouders op de feesten tot het uitfallen hunner aardigheden betaald wierden. En zo verstreken die uithangborden tot eene uitnodiging om binnen te treden. De kappen met bellen bleeven by de *Hansworsten* of *Hanspoppen*, de poppen waarmede men de klynste kinderen laat speelen, over. In 't jaar 1500. gaf onze Stad aan *Wouter de Maclre* eenen *tabbert myt eenen gekkappe* (d). Maar wy kunnen dien *gekskap* beter uit de kleeding van den jongsten muntjongen te Harderwyk en aan

(a) Uit *St. Rek.*

(b) Uit *St. Rek.*

(c) Ald. verg. ook *Mr. H. v. Wyns Avondst.* bl. 99. not. OLIV. DE LA MARCHE by A. MATTH. *Anal.* I. 257.

(d) Uit *St. Rek.*

andere munten leeren kennen. Die Harderwyker of liever Geldersche, nu Nationaale, muntjonge heeft de kap vast aan zyne ouwerwetsche bonte kleeding, drie zilvere bellen en twee Ezels-ooren zitten aan die kap en daar bovenop een groote haanekam van rood laken. En zulk een kap was nog voor wynnige jaren tegens twee steene voeten van sloepbanken van 't voormaalig Stads Wynhuis, op den grooten oort [een huis van vermaak] gelyk als in de printen van 't Werk van J. CATS, te vinden. Het laat zich zelfs aanzien, dat nog in 1587 de Stads Apteeker aldus op Stads kosten gekleed wierdt, want wilde hy zich toen niet na Stads vereischte kleeden, dan zou daar voor aan hem geen laaken gegeven worden (a). Ik heb breeder over dit onderwerp (b), maar niet uit Handschriften gesproken, ook onlangs de Heer G. BRENDER à BRANDIS (c) en wel zeer uitvoerig, maar zonder ons zyne wegwyzers te noemen. — Wil iemand egter nog hooger in deeze oudheid opklimmen, en zich verbeelden, dat voor de Wynhuifen de Wynverkoopers zelyven uitriepen *Goeden Wyn* [Ex-

(a) Raad Sign. v. d. 20 Juny 1587.

(b) In de *Vaderl. Klugisp.* bl.

(c) In *Proeven van Gesch. en Letterk. Oeff.* bl. 335 tot 387.

cellent Vin], en zich eerst by vervolg van een geschilderden Bootzemaaker, die met een ge- belde kap op zyn hoofd en een wyd opge- sperden mond schynt te schreeuwen, deeden opvolgen, zo zal ook voor dit begrip een man van groot gezag (a) ten dienste staan. — Ondertusfchen moeten met deeze hoofddek- zels die der wezentlyk-krankzinnigen niet ver- werd worden, welke men in tyden, die zo hoog niet loopen, ontmoet. Zy waren, schynt het, in de dagen van Prince MAU- RITZ van een groene kleur. Van Prins Maurits vertelt men, dat hy hoorende ver- haalen hoe zeker Heer te Heidelberg ge- „vraagt hadt, of het den Keurpalsgraeve wel te „raeden was dat hy de kroon van Beemen sou „aennemen, daar op uitschoot: Ik sou dien man „gevraecht hebben, of te Heidelbergh wel groen „laeken te koop was, en als d'ander vraagde: „waartoe? antwoordde de Prins, om een kap „te maeken voor 't hoofd van sulke narren die soo „vraegen” (b).

(a) By den Heer H. v. WYN in de *Winter Avondst.* II. bl. 57. not.

(b) G. BRAND *Hist. der Ref.* IV. 400.

Leproosen-huis.

De melaatsheid was in vroege daagen een heerschende kwaal. In de XIII. Eeuw telde men 19000 Leprosen huïsen in Europa, 2000 in Frankryk alleen (a). Het Arnhemfche kwam laater te voorschyn. Men vindt, dat *doe sy tymerden der syecken-huus daar buyten, verdroncken wierden iiii. L. v. ff. iiii. d.* Dit hadt in het jaar 1395 plaats (b). Maar ik geloov niet, dat met het *sekenhuis* daar buiten het Melaaten of Leproosen huis of sint Anthonis Hospitaal, 't welk buiten de Velperpoort gebouwd wierdt, beoogd wordt. Onder de papieren van dit sint Anthonis Hospitaal, komt volgens het oud Register (c), 't geen ik daar van heb, een *Schepenbrieff* voor, gepasfeert Ao. 1408, waer in *Jan van Wyck* aan de Melaten, *wonende buyten de Rynpoort* (d) opdraecht een, *quaerte*

Wyns

(a) Zie in M. v. GEUNS Or. altera de Civium Vastitudine p. iii. not.

(b) Uit St. Rek.

(c) In Ladeken 2.

(d) Vergel. ook de Kron. bl. 25. en 40. uit de S. GRETA CAMERÆ.

Wyns des jaers en op deesen van buiten de Rynpoort zou ik die timmering van 1295 liever toepassen. De oudste bezitting van het sint Anthonis Hospitaal buiten de Velperpoort, of liever van deszelvs kapel vind ik eerst in 1430 (a), en uit de stigtingsbrief die hier volgt, kan klaar bewezen worden, dat deszelvs oorsprong niet veel hooger optehaalen valt.

In nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo quadringentesimo sexto Indictione quarta decima die vero decimo nono mensis Decembris hora completorii vel quasi Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii diuina prouidentia pape quarti anno sexto In mei notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter uocatorum & rogatorum presentia personaliter constituti Religiosus dominus Wilhelmus de Mirbach Rector parochialis Ecclesie Arnhemensis ex vna & honorabilis viri Jacobus Bierwisch & Johannes de Angheren Scabini Opidi Arnhemensis, nec non Rectores seu prouisofores domus leproforum seu Capelle sitae extra muros Arnhemenses Traiectensis diocesis, partibus ex altera proponentes, dicentes & allegantes fore controversam & discordiam inter ipsos de & super iure presentandi personam ydoneam ad dictam capellam lepro-

(a) Ald. uit de SECRETA CAMERÆ.

proforum seu ad officium uel beneficium illud quotiens eam seu illud vacare contigerit, sed parcendo laboribus & expensis uolentes ut asseruerunt anfractibus litigiorum pro se & successoribus eorundem obuiare super premisis bene deliberati ut asseruerunt sponte & libere & ex eorum certis scienciis & matura deliberatione prehabita concordarunt inter se ac pro se & successoribus eorundem in perpetuum ordinarunt & propter bonum pacis disposuerunt, uidelicet quod idem dominus *Wilhelmus de Mirbach* seu Pastor pro tempore in *Arnhem* existens, post mortem domini *Herrici Staack* pro nunc concorditer presentati ad eandem nominabit ad nutum & uoluntatem ipsius quemcumque habilem & ydoneum saltem ad dictam *Capellam* seu *Officium sancti Anthonii* presentandum ipsis *Recloribus* dicte domus simul presentabunt eundem nominatum *Archidiacono* loci, uel alteri cui de iure fuerit presentandum & instituetur ut supra sine aliqua contradictione cuiuscumque iuris uel facti, cum solempnitatibus ad hoc requisitis. Quo quidem nominato per Pastorem pro tempore & presentato ut premititur per prefatos Pastorem & Rectores dicte domus pro tempore de medio sublato *Magistri* seu *Rectores* domus predictae nominabunt unum ad nutum & uoluntatem ipsorum saltem ydoneum & habilem, iuxta tenorem fundationis, & ille per eorundem Pastorum & *Magistros* seu *Rectores* domus predictae presentabitur *Archidiacono* seu alteri cui de iure fuit

fuit presentandus & Instituetur ut supra sine aliqua contradictione cuiuscunque juris vel facti & sic successiue ut premititur & alternatis vicibus nominabunt Pastor & Rector domus prefate pro tempore ut premititur & presentabunt personas ydoneas ad dictam Capellam in perpetuum, etiam sine aliqua alia contradictione seu etiam quibuscunque nouis inventionibus. Item ordinarunt & concordarunt dicti Pastor & Rectores domus prefate, quod presentatus seu possessor dicte Capelle non permutabit dictam Capellam nec resignabit eandem ad vsus alicuius de consensu Pastoris & Magistrorum seu Rectorum dicte domus coniunctim pro tempore, & si eundem Possessorem contigerit licenciam obtineri ab eisdem, concorditer, seu si possessor dicte Capelle eandem resignauerit vel per ingressum religionis seu alias quouis modo eandem vacuam & desolatam dimiserit, tunc ille de nouo presentandus per omnes res, videlicet Pastorem & Rectores prefatos coniunctim & concorditer presentabitur & ut supra ab Archidiacono vel alio potestatem habente legitime instituetur, seu illo non obstante quilibet videlicet Pastor seu Rectores prefati manebit in turno presentationis sue in quo fuit, hoc est turnus presentationis de dicta Capella nunquam mutabitur, nisi per mortem presentati & non alias. Item vterius ordinarunt & concordarunt dicti Pastor & Rectores domus prefate, quod semper presentabunt habitum & ydoneum ad dictam Capellam eidem deseruien-

dant

dam iuxta & secundum tenorem fundacionis inferius inserte. Item voluerunt & ordinarunt simili modo dicti Pastor & Rectores sepe dicte domus, quod si presentatus pro tempore sive per Pastorem sive per Rectores domus prefate fuerit & non deseruerit Capelle predictae seu in omnibus & per omnia ut in fundacione infra scripta cauetur non faceret, ex tunc Pastor vna cum Rectoribus prefatis pro tempore habebunt simul eundem presentatum & possessorem dicte Capelle manere & inducere, ut in omnibus & per omnia prout in fundacione inferius inserta continetur adimpleat & faciat realliter & cum effectu, quod si tunc idem presentatus vel possessor dicte Capelle pro tempore illud rebel-liter recusauerit verbo vel facto, videlicet quod iuxta tenorem fundacionis, inferius inserta, dictum suum seruitium sepe dicte Capelle non adimpleuerit extunc dicti Pastor & Rectores sepe dicti domus via juris Coniunctim seu diuisim procedent seu procedere possent contra ipsum per se uel per alios & eundem via juris compelli facient seu facere possent ad dictum seruitium peragendum in omnibus & per omnia prout fundatio inferius inserta ut premititur cauit & iura super hoc dictauerint et hanc concordiam, ordinationem, dispositionem, et amicabilem compositionem de premisis voluerunt et volunt dicti Pastor et Rectores domus prefate pro se et succesforibus eorundem in sui roboris firmitate perpetuo perdurare fraude dolo ac quibuscunque

novis inuencionibus in premisis semotis et exclusis
Tenor vero dicte fundacionis vna cum approbacione
ordinaria sequitur de verbo ad verbum et est talis.
In nomine domini amen. Anno a natiuitate ejus-
dem millesimo quadringentesimo vicesimo septimo In-
dictione quinta mensis Septembris die vicesima hora
vesperarum vel quasi Pontificatus sanctissimi in
Christo patris et domini nostri, domini Martini
diuina prouidentia pape quinti anno decimo. In
mei notarii publici et testium infra scriptorum spe-
cialiter ad hoc vocatorum et rogatorum presentia
constituti personaliter Religiosus et honesti viri do-
minus Wilhelmus de Mirbach Monachus Prumiens-
is ordinis sancti benedicti Treuerensis Pastor siue
Rector Parochialis Ecclesie, Henricus Brouwer et
Gerardus filius Egidii Procuratores seu Prouisores
domus seu hospitalis leproforum Opidi Arnhemens-
is Trajectensis dyocesis super consecratione fienda
Capelle erecte fundate et Constructe apud eandem
domum leproforum cum suo cymiterio adiacenti in
honore omnipotentis dei beate et gloriose virginis
Marie eius genitricis, sanctorum Fabiani et Seba-
stiani martirum ac beati Anthonii Confessoris quas-
dam ordinationem, dispositionem, concordiam et
amicabilem compositionem inter se et pro parte dic-
tarum Parochiarum Ecclesie domus leproforum fe-
cerunt disposuerunt et ordinaverunt in modum, quod
sequitur. In primis igitur disposuerunt et ordina-
uerunt, quod prefatus dominus Wilhelmus ac om-
nes

nes et singuli Pastores seu Rectores predictae Parochialis Ecclesie Arnhemensis habebunt et accipient oblationes singulas tempore celebrationum missarum in altare predictae Capelle fiendarum provenientes. Deinde disposuerunt et ordinauerunt, quod prefatus Dominus Wilhelmus et sui successores perpetuis temporibus recipient et leuabunt quartam partem omnium oblationum siue in cippo siue in trunco aut ante imagines dicte Capelle, ubicunque prouenientium et in quibuscunque rebus consistant. Deinde disposuerunt et ordinauerunt quod leprosi in dicta domo decedentes libere possint et valeant in predicta Capella vel ejus tymiterio sepeliri et nullus alius, nisi de speciali licentia Pastoris siue Rectoris predictae Parochialis Ecclesie aut ipsius Capellani pro tempore super hoc petita et obtenta. Item voluerunt et ordinauerunt et disposuerunt, quod presbiter quicunque predictae Capelle deseruiturus quotiens ipsum seruitium vel Officium aut beneficium si de consensu predicti Pastoris vel sui successoris ipsa Capella dotata fuerit vacare contigerit, eligetur, deputabitur, constituetur seu presentatur a Pastore siue Rectore predictae Parochialis Ecclesie una cum Procuratoribus seu Prouisoribus pro tempore existentibus prefate domus, portio tamen et expensio domus ejusdem. Qui presbiter subditus esse debet et coadjutor ipsi Pastori siue Rectori aut ipsius Capellano in predicta sua Parochiali Ecclesia in omnibus pangendis, ac ipsi domo in omni-
bus

bus licitis et honestis, quod si facere noluerit et recusauerit et per edictos Pastorem siue Rectorem aut eius Capellanum vel procuratores seu prouiso- res huiusmodi propter hoc sufficienter correptus se notorie non emendauerit nec emendare curauerit, quod tunc ipse Pastor siue Rector vni cum Procu- ratoribus seu prouisoribus huiusmodi talem presbi- terum, sic eis vel eorum alteri rebellem ab huius- modi officio vel seruitio, verum etiam a beneficio si Capella ipsa dotata fuerit, quod tunc in se facto vacabit, omnino destituere et priuare et alium ydo- neum presbiterum ad idem eligere ordinare et pre- sentare totiens quotiens opus fuerit, illi vel illis quibus ad hoc de iure tenetur sine aliqua contra- dictione juris vel facti possit et debet. Insuper disposuerunt et ordinauerunt prefati dominus Wil- helmus Pastor, siue Rector parochialis ecclesie Hen- ricus et Gerardus Procuratores seu prouisores do- mus et hospitalis predictarum, quod in prefata Capella singulis serialibus diebus, vna solum missa, dominicis autem et festiuis diebus nulla omnino mis- sa celebrari possit ac debeat; Patronorum tamen scilicet sanctorum Fabiani et Sebastiani martyrum et Anthonii Confessoris si in dominica venerint aut celebres fierent et dedicationis eiusdem Capelle die- bus et festiuis exceptis, nisi de speciali licencia pre- dicti domini Pastoris siue Rectoris et eius succes- sorum ad Capellam sepe dicte ecclesie desuper petita et obtenta. Deinde disposuerunt et ordinauerunt

II. DEEL.

C

quod

quod procuratores siue prouiso- res prefate domus ac hospitalis leproforum pro tempore existentes nullo unquam tempore procurabunt aut procurari facient aliquas litteras et gratias Apostolicas Episcoporum ordinariorum aut cuiuscunque alterius ac priuilegia quecunque per quas aut que predictas ordinationem, dispositionem, concordiam, et amicabilem compositionem in toto vel in tempore infringere possint vel annullare quoquo modo has presentes ordinationem, dispositionem, concordiam et amicabilem compositionem volunt in sui roboris firmitate perpetuo perdurare. Quibus omnibus et singulis sit ut premititur dispositis et ordinatis predictus dominus *Wilhelmus* pro se et suis succesoribus ad consecrationem prefate Capelle et sui cymeterii adjacentis fiendam suam plenam et liberam voluntatem dedit et dat et consensum supplicantis prefati dominus *Wilhelmus* Pastor siue Rector Parochialis ecclesie *Henricus* et *Gerardus* procuratores seu prouiso- res domus aut hospitalis predictarum humiliter et deuote Reuerendo in Christo patri et domino, domino *Suedero* Episcopo *Trajectensi* moderno quatenus huiusmodi ordinationem, dispositionem, concordiam, amicabilem compositionem, ac omnia et singula premissa. Et quodlibet premissorum admittere, confirmare, approbare et ratificare dignetur suis auctoritate et decreto super quibus omnibus et singulis predicti, dominus *Wilhelmus* *Henricus* et *Gerardus* petierunt sibi fieri a me Notario publico

infra scripto vnum vel plura publicum seu publica Instrumentum vel Instrumenta. Acta sunt hec in dote Parochialis Ecclesie Arnhemensis predictae sub Anno indictione mense die hora et Pontificatu quibus supra. Presentibus ibidem venerabilibus et discretis viris dominis Eiberto de Gelria Canonico Ecclesie sancte Walburgis Zutphanensis, Jacobo Rode, Hermanno Leysink Presbiteris in Arnhem, Petro Brant in Reden Parochialium Ecclesiarum perpetuis Vicariis et Christiano Kyvit Opidano Arnhemensi layco dicte Trajectensis diocesis testibus fide dignis, ad premissa vocatis specialiter et rogatis. Et ego Theodericus ten Elze Clericus Trajectensis dyocesis^s publicus Imperiali auctoritate Notarius quia premisis omnibus et singulis, dum sic ut prentitur agerentur et fierent una cum prenomminatis testibus presens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideo hoc presens publicum Instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi rogatus et requisitus. In fidem et testimonium omnium singulorum premisorum Swederus Dei gratia Episcopus Trajectensis vniuersis et singulis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in eo, qui est omnium vera salus. Ad humilem deuotionum nostrorum Henrici Brouwer et Gerardi filii Egidii domus seu hospitalis leproforum extra muros Opidi Arnhemensis nostre dyocesis necnon Capelle apud

eandem domum leproforum cum suo cimiterio prescripte Capelle adiacente in honore omnipotentis dei beate et gloriose virginis Marie eius genitricis sanctorumque Fabiani et Sebastiani martirum ac beati Anthoni Confessoris gloriosi erecte et constructe procuratorum seu prouisorum supplicationem omnia & singula in presenti instrumento cui hee nostre litere transfiguntur, contenta & conscripta, approbamus, ratificamus & in dei nomine confirmamus. Decernentes ipsam Capellam cum suo cimiterio antedicto ac bona ipsius de cetero fore ecclesiastica & libertate ecclesiastica debere gaudere. Atque prefatis procuratoribus quatenus prenominatam Capellam, cum suo cimiterio a quocunque Antistite Catholico & Ecclesie Romane obedientia consecrari facere valeant, de yberiori dono gratie licenciam impertimur nostrarum testimonio literarum. Datum Anno Domini Millesimo quadringentesimo vicesimo Octavo mensis, Februarii Die Octava. Goetfridus Coman. Super quibus omnibus & singulis tam prefati dominus Wilhelmus de Mirbach Pastor quam Jacobus Bierwisch & Johannes de Anghe- ren Rectores sepe dicte domus seu hospitalis pro se & successoribus eorundem conjunctim & diuisim sibi a me Notario publico infra scripto vnum vel plura publicum seu publica fieri petierunt Instrumentum & Instrumenta. Acta fuerunt hec in Opido de Arnhem in domo prouidi viri Wilhelmi van den Oudenwyer Secretarii dicti Opidi Arnhemensis sub

sub Anno indictione die mense hora & Pontificatu
 quibus supra: presentibus ibidem venerabilibus &
 Circumspectis viris dominis & Magistris Bernardo
 vten Enghe Trajectensis & Johanne de Hoeven
 sancte Crucis Leodiensis Ecclesiarum Canonicis Ar-
 noldo Burchgreue, Wilhelmo Ansemink & Wil-
 helmo Anthonii dicte Ecclesie Arnhemensis Vicariis
 perpetuis Goeswino de Gruythuys magistro ciuium
 & Johanne de Sallande scabino Sepediſſi Opidi
 Arnhemensis dicte Trajectensis Dyocesis testibus ad
 premissa vocatis specialiter rogatis (a).

Ter opheldering van het eerste gedeelte
 van deezen brief mach een andere van B. S.
 en R. aangehaald worden (b).

Wy Burgemeesteren, Scepenen ind Raedt der
 Stadt van Arnhem doen kondt alle den ghenen,
 die desen onsen brieff sullen sien of hoeren lesen,
 vur die gerechte waerheit certificierende, dat wy
 alsf Collatoers versten ind begyfticht hebben ind
 myts desen versten ind begiffigen onff mytburgers
 Gereyt alleyns zeligers soen Goessen geheyten mitten
 dyenst ind Officium dat onlanx auermytz dode ind
 auerlyden heren Jan Potter zeliger dess lesten be-
 siters onff veruallen ind ledich gewordn iss in
 sente Anthonys Kercke buyten Arnhem gelegen, ind
 sall den dienst ind Officium bedignen ind bewaeren

(a) Perkamente brief ter B. S.

(b) Ook van daar en ook op Perkament.

gelyck ind in alre maten zyn vurbesitters dat be-
 dient ind bewaert hebben. Biddende ind oetmode-
 lick versueckende die werdige ind vursichtige heren
 Praest ind Archidiacon van sente Peter v'Utrecht
 off zyn officieel off volmechtigen Stadthelder in der
 tyt denseluen Goeffen vursff alsoe gepresentiert totten
 dienst ind Officium vursff gerichtelicken nae allen
 formen ind gewonsticke solemniteiten institueren ind
 die investituer geuen willen, verschulden wy sulcx
 altyt gerne umb enen yderen. Allet sonder argelyst
 in oerkonde der waerheit hebben Wy Burgemeiste-
 ren, Scepenen ind Raedt der Stadt van Arnhem
 vursff onser Stadt Zegel aen desen apenen brieue
 doen ind heyten hangen. Gegeven int Jaer onss
 heren Duyssent vyff hondert ind vyer ind verrlich
 vridages nae deff weerdenshilligen Sacramentsdach.

Maer wat het tweede gedeelte van den
 Fundatie-brief aangaat, daaromtrent moet
 ik uit de *Kronyk van Arnhem* (a), doen op
 merken, dat na de stigting van dit Hospitaal
 buiten de Velperpoort, de wooning of woo-
 ningen der Melaeten buiten de Rynpoort le-
 dich raakten, ten minsten dat in 1462, al in
 1450, van de straet daer boven, daer de Melaeten
 te woenen plagen gesprooken wierdt. Aldaar
 wierdt ook stads voorziening omtrent zulke
 zieken te pas gebracht, dat zy niet binnen de
 Stad

(a) Ter aangeh. plaats.

Stad mogten gaan bidden of op 't kerkhof zitten enz. enz. Die stukken gav ik uit een boek (a) met gebreëkige affchriften van eene nieuwere hand: dat uittrekzel sprak, gelyk ik het naschreev, van 1437 (b), maar wanneer men op het jaartal des Fundatie-briëys ziet, dan zou ik ook daar liever 1427 willen gelezen hebben.

Deeze Kapel stondt tot het jaar 1585, toen wierdt de Rentmeester van den Burgemeester belast sijn Anthonis Kerck aftebreecken, holt und leyen in St. Jans Kerck fueren te laeten, als geschiet is; en het ijeremyerck ende loof aen eenen Engelschen vercoft (c). Eene gedachtenis echter aan deeze Kapel bleev lang, zelfs tot onzen tyd, over op het Vendel der Schutterye van St. Anthony Broederschap, te weten het St. Anthonys-varken met zyne seven keuyen by of om dien Heiligen, welke sog met seven keuyen na informatie zoude beteekenen, dat deeze Schutterye het recht zoude gehad hebben op eenige landeryen in deeser Stad Schependom een sog met seven keuyen te mogen laten lopen en weyden. Aldus spraaken die Officieren van die Schutterye

(a) Ter beneden S.

(b) Kron. bl. 17. 18. 19.

(c) St. R. v. d. i.

rye in 't jaar 1783 (a). Hier voor bezit ik niets; edoch my is het oud *Statut* en my zyn de *heilige verken* wel bekend, welke St. Anthonys *Casse* aangingen. Zy moeten hier volgen.

Iem so mach sente Anthonys *Casse* ende heiligdom hier hebben ende holden drie verken, ende die onder drie marschalcken elck een verken ende nyet meer, durende ter Schepenen wederseggen. Ende die ghene, den der heiligen verken beuolen werden te verwaren, soelen se soe bewaaren, dat se bynnen der Stat bliuen ende den luden buien ghenen schade en doin, of men mach se ellicx mais peynden voir een pont.

Een Hyligverken heet de *Lex Salica* (b) *Majalem sacrificum*. Geleerde mannen hebben er genoeg van gezegd (c). Dan op deeze tydelyke vergunning volgt onmiddelyk

Iem weert sake, dat yemant, die ghene, die de Schutterie beuolen is, daarom sloege, siete off mit leferteike worden verspreke, dat willen die Schepenen scherpliken richten na groitheit des mysdaet.

Maar hoe laat zich dat anders verstaan, dan dat de dryver deezer bevoorrechte verken

(a) *Ref.* v. d. 13 Juny 1783 in 't C. en P. B.

(a) *Tit.* II. § 18. 19.

(b) v. WACHEND. in 't I D. v. 't *Utr. Gen.* D. A. O. M. en J. G. HOFFMAN in *Obs.* *Jur Germ.* I. V.

o U
 alle met de
 coarboide p
 kens door h
 die is den
 ze dryver
 floeg, floege
 stant is s
 en daar van
 wvffel, da
 statut leen.
 Ali P
 krappeyck,
 yernant, h
 hi in ogering
 — Nu d
 ket bleev
 ee voor m
 166; nien
 nu dit ger
 puy, na m
 n verre van
 belemting, d
 walden wor
 geijk geluy

(1) *Reed. Sig.*
 136. no. 10
 166. 1. Decem
 13 Juny 1783

kens met dezelve buiten de Stad of op ongeoorloovde plaatzen komende, en deeze varkens door hem, *die die Schutterie beuolen is*, dat is den scheuter, geschut wordende, deeze dryver, wanneer hy daarom den scheuter sloeg, stootte of scholdt zou gestraft worden? *Scheuter is schutter, schutter komt van schutten en daar van schutterye.* De zaak duldt geen twyffel, daar men ook noch in een even oud statut leest.

Alle Vafelverken sal men ringen by enen ouden braspennynek, die die ghene, die die schutterye verwaert, hebben sal; also ducke ende vake, als hi die ongeringt vyndt gaan.

— Na de vernietiging van St. *Antonius* Kerk bleev nochtans het Hospitaal in wezen en voor melaaten open, maar zedert het jaar 1625 wierdt het verhuurd (a). Een eindwegs van dit gewezen Hospitaal staat nog een pomp, nu midden in moesland, waarfchynlyk zo verre van dat Huis, op dat daar, zonder befmetting, der Melaaten klederen zouden gewaschen worden. En deze gisfing wordt mogelyk gestyvd door den put van het Ny-meegsch

(a) Raad Sign. v. d. 26 Octob. 1595. 27 Septemb. 1596. 10 Octob. 1596. 31 Octob. 1600. 8 Decemb. 1607. 1 Decemb. 1622. 27 Febr. 6 Novemb. 1625 13 Juny 1629.

meegsch Melaetenhuis, waar van in het Byvoegzel tot de *Annales en Chronyk van die Stad* (d) gewaagd wordt. — De nog aanwezige letters T T in gemetzelde baksteenen voor dit gebouw begrypt zich, dat de naam van *TRUENIS* uitduiden.

XI.

Prys der Graanen.

Het schynt, dat ouwlings de middel-prys der graanen, gelyk in 't volgend stuk, berekend wierdt.

Coram Gruythuys ende Scherpenzeill comparuit Johan van Litt, recognouit debere Maes Johanss ad usum Gersts van Maerssen, vyffich mouder weyts, te betalen dair voir also voele hymen den xii. nachten van midwyster neese komende, si non contigerit omni die na den xii. nachten een quartyer van enen Arnhems gulden. Et quando non vult diuius exspectare expandari ex omnibus bonis Johannis de Litt. Et procedendo via Juris.

(a) Bl. 42.

Datum Dominica die Margarete virginis. Van 't
jaar 1432 (a).

XII.

Borgtocht.

De vroegste, die my van een Rentmeester
voor zyn trouw bestier voorkwam, luidt raar.
Coram eisdem [Wynandō Ridder et Woltero Al-
ter] dominus Johannes. Ende heeft verleyt mer
synen vrye wille. Off sake weer, dat hi den
Gaisthuse van sente Katherynen, geen guede reke-
nynghe noch bewysinge gedaen en hedde of dat hi
den huse yet ontboert hedde, dat hi den Gaisthuse
voirs. dairvan richtinge ende beteringe doin sall
by den gem. Schepenen, ende Heer Johan voirs.
heeft dair voir 't onderpande gesat die Elf oude
stuyvers sjaers, die Hoen Oit van Aller schuldich
is, Ende wes men Heer Johan voirs. dairmede
beshyen off voir ogen leggen wille, dat sal men
doin tuschen desz tyt datum sbriefs. Ende ach-
ter dyer tyt en sall Heer Johan voirs. des tot
geenre anspraken meer staen al souere als men hier

(a) Uit het Scheepen Akenb.

en bynnen nyet voir ogen en leegt. Datum in vigilia Thome (a).

Maar dit soort van Borgtocht strekte niet tot een algemeenen regel, en was niet bestendig.

By Schepenen hyer nae beschreyen is eendrechtelick gestaten ind verdraegen, dat alle Reekenynges, die by Scepenen ind Raet der Stadt Arnhem gevisiteert, gestaten ind gecompensiert zyn, dat die gestaten ind gecompensiert zullen blyven ind nyet daer van in alff geretrafiert sall warden, dan blyven sullen, gelick die gecompensiert zyn. Actum op Vridach post Sacramenti, Anno lyii°

Erant presentes Wynant Hackfort, Jan van Mekerem, Gysbert van der Hoeue, Kaerle van Lenep, Jan van Ryngenberch, Wilhem van Poelwyck, Johan van den Berghe ind Jacob van Ommeren (a).

XIII.

Steenboete.

Het Hoofdstuk van Schepenen (c) eindigt met een

(a) Uit het *Scheepen Altb.* beg. met 1429 en eindt met 1433.

(b) Uit het *B. Statuta.*

(c) I. VI, 23.

een zwaare steenboete. Anderen zagen wy ook vroeger (a). Een kerkenpraak van 1442 luidt.

Burgemeesteren enz. gebieden, dat geen brouwers noch brouwers knechte den tapperen byer volgen laeten, ind oick die tappere egeen byer insuieren sollen laeten, anders dan by den geswaeren stelfuerer, die bevonden worde, dat hy dies nyet en dede, sal der Stadt gebroickt hebben vyf dusent steens totter tymmeringe ind Bouw der Stadt.

Ingelicken soe die Stadt der Stadt graven ind vischerien verpacht heeft, oft saicke waer, dat gemants bevonden worde, die in der Stadt Graven vysschten off vyssche daer vyf venge, sall der Stadt gebroickt hebben vyff dusent steens totter tymmeringe ind Bouw der Stadt.

Ingelicken dat nyemantz enyge waege hebben sall in zynen huuse, daer men hoeger op wegen sall dan thyen pont by een pene van dry dusent steens totter tymmeringe ind Bouw der Stadt.

Edoch dat soort van boetens doecht zich in den ouden tyd van Arnhem, minder voor, dan elders; en men schynt veel meer op geld uitgeweest te zyn, in. zo verre, dat, hoewel men by de Gildens meestentyd zyn vergryp met wyn, met bier, met een of meer

(a) Los ter B. S.

meer ponden wasch moest beeteren, dat, ofschoon men in een brief van het Nymeeesch Kremer-gilde meenigen peper-boete aantreft; te weten in dien van xiv^e xcix, welk voor den Arnhemfchen tot rigtfoer verstrekte, alle die boetens egter in onzen Arnhemfchen algemeenen Gildenbrief, die by vervolg van my zal bedagt worden, in heele of halve goudguldens veranderd wierden, en in de byzonderen van den vroegsten tyd wel Wasch maar geene steenen voorkomen. — Over de *Steenboetens* wierdt in de *Nieuwe Bydragen tot opbouw der Vaderlandsche Letterkunde* veel voor den dag gebracht, en daaruit en uit andere geschriften ook niet wynig in het *Vaderlandsch Woordenboek* van J. KOK (a).

De prys van yder duysent hart steens uit Stads Tychelaeyen was in 1559 vyfftrich stuvers (b). In 1492 bestonden d'Amsterdamfche Steenboetens noch in het opbrengen van Leidschen of Vegtschen steen. In dat jaar betaalde men de duizend Vegtschen steen aldaar met een pond Hollandsch (c).

(a) D. VII. op 't w. Boete.

(b) St. Reken.

(c) J. WAGEN. in *Amst.* II. 383.

XIIII.

Prefinchave.

Zo zeide men, en ook, gelyk noch, *Prefickhaye*. Dit goed moet in de veertiende Eeuw reeds bekend en met zwaare boomen bepoot en bosch-ryk geweest zyn: want in 't jaar 1446 gav *Sander van Prefinchave* eene gerigtelyke verklaring, dat hi verkofft heeft *Henric Tengnegell auunculo pro summa, bene soluta, lxx koerboeme* [keur-boomen] *ruyt Prefinchaue te doen houwen Jairs (a)*. In 1427 vondt men zelfs een *klyn Prefichave*. *Gysbert van Vlyemen Priester Custos pro tempore claustru monialium in Arnhem & Soror Sophia Priorissa Predicti Claustru* en verdere *Jofferen*, bespraaken toen eene somme *ruyt oeren goede ende erue* geheeten *cleyu Prefinchaue sita in Parochia Arnhemensi (b)*. In 1503 schreev de Drost van *Huesfen* aan *Arnhem ymb die gevangen, die te Prefinchaeff gevangen saeten in Gerit van Arnhem hands*, dat men die wederom *schicken solden, so solden die gevangen van Elden quyt wesen*.

(a) Uit het *Scheepen Aenb.*(b) Uit het *Scheepen Aenb.*

sen (a). Over *Presckhaav* zal ook iets gegeven worden op

XV.

Bethanie.

Ick Gelis Ingen Nuwelant doe kont allen luden mit desen apenen briue, also als wydracht ende schelinge geweest is tusschen den Cloester van Bethanien ende Sander van Presinchaue omme eens watergancks wille, die ouer erue Sanders van Presinchaue voir des Cloisters poirte gelegen voirt door dat Cloester loept, welker schelinge die parthien van beiden syden eens seggens geloift hebben Arnt Gruter Johans soen van des Cloesters wegen, ende Roloff Mommen van wegen Sanders van Presinchaue, in desfs mathe, offi sake were, dat dese twee oirs seggens nyet eens gewarden en kunden so solden se mede gescheiden wesen ende bliuen. Ende want dan Arnt ende Roloff voirss oirs seggens nyet eens en warden, ende dat voirt an my gebracht hebben, gelyck voirss stiet, soe bekenne ick

(a) Uit *Stads Rek.* v. d. j.

ick Gelis Ingen-Nuwelant voirsz. dat ick als een
 Oerman na anbrenge Arnts ende Roloffs voirsz.
 myn seggen ende vrysprake hier van gedaen hebbe,
 ende dat ouermits desen tegenwoirdigen brieue in-
 vruogen als hier na bescreuen steet. Et is te we-
 ten in den yersten, dat die ouerste waterganck van
 Presinchaue die van der heren moete van Monnic-
 husen koempt 'synen loep hebben ende beholden salf
 als hi tot heertoe van alds gedaen heeft, ongelett
 ende ongehyndert van den Cloester van Bethanien.
 Ende die ander waterganck sal ouer eryl Sanders
 van Presinchaue uoir des Cloesters poirte gelegen
 soe voirt doir dat Cloester synen loep hebben ende
 beholden, ongehyndert van Sander van Presinchaue
 voirsz, ende synen eruen, des salf dat Cloester van
 Bethanien den wech van der straten voir hoirre
 poirte, die te Broickwart geet, voir gemeyne orber-
 iolden, ende maken dat men den redeliken varen
 ende komen mach. Ende voir dat ouergeuen, dat
 sich Sander voirff. hier in ouergegeuen heeft, segge
 ick Gelis voirsz. dat men Sander voirgen. off sy-
 nen neesten erue gebreke syns in den Cloester, eens-
 mails een stede geuen salf voir een vrouwen persoen
 van der Clocht ende gerechter maiffchap van Pre-
 sinchaue in der echt gebaren, die nut ende begua-
 me is, ende die tot eenre Nonnen dair in ontfan-
 gen ende annemen tot synen gesymen sonder arge-
 list. Deser brieue syn twee alleens sprekende, der
 dat Cloester van Bethanien ende Sander voirsz. elck

enen hebben. Ind des te vorkonde ende getuge der wairheit soe hebbe ich Gelis Ingen-Nuvelant voirsz. als een Ouerman, myn Segell an desen brieue gehangen. Ende wy Arnt Gruter ende Roloff Momme voirsz. want wy also segstude ende scheidstude van beiden syden dair toe gekaren, onse seggen, want wy des nyet eens en wurden eendrechtlich gebracht hebben an Gelis Ingen-Nuvelant voirg. als an enen Ouerman, die dair van syne seggen ende rytsprake gedaen heeft, gelyck voirsz steet soe hebben wy des te meerre konden ende vestenisse elch onse Segell by synen Segell mede an desen brieff gehangen. Ende wy prioeryne ende gemeyne Conuent des Closters van Bethanien voirsz. hebben onff Conuentz Segell voir onff ende onse nacomelinge Ende ich Sander van Presichauue voirff. hebbe mynen Segell voir my ende myne eruen oich mede an desen brieue gehangen, want onff desz rytspraken aldus genuegt als voirsz. steet. Gegeuen in den jair onff heren dusent vierhondert ende drie ende veertich, des Vridaigs na sente Johans dach Ante portam latinam (a)

— Van Bethanien wierden ons voldoende berichten gegeven, welke deszelvs stifting verklaaren (b). — Jouffer Digna van Balueren

was

(a) Naer den Francynen oorspronglyken brief onder de Papieren van Presichhauue.

(b) Hist. v. Utr. Bisd. D. III. bl. 196. enz. voeg er by de Kron. bl. 8.

van de
Bischof de
laure Blyg
den (6): v
op 't land
vinder, en
land bms,
in de Ker
delen ver
fer boeke
ge vnd d
de bms
bivork, d
vorken ver
ken gogen
kele (5). —
han van 15
Rechtame
geur die r
zin, in
— In my
van de Ker

(c) Los Rep.
(f) De rae
den v. Hof.
r. in Nov. v.
(g) Land Sign.
(d) Land Sign.
land Sign.

was de laatste *materfche* en *Suster Steynigen Berniff* de laatste *Procuraterfche*, welke met haare Bagynen in dit *Jouffergen Cloifter* woon- den (a); zy moesten met de *Conventualinnen* op 't laatst der krygslieden euvclmoed ont- vlieden, en trokken na Arnhem in een ge- huurde huis, terwyl zy haar eigen huis, 't welk in de Ketelstraat stondt, voor inkwartiering deden verftrekken; ondertusfchen wierden zy feer hoechelick bedroeuert ende besweert mit vernielon- ge vnd destructie oeres vurs. Conuents, als dat die stenen ende ander materialen van balcken, houtwerck, dack, leyden vnd anders vernielt vnd verbracht werde, oick oiren alymoelen buyten Arn- hem gelegen verdestruiert, ind die alyfteenen ver- kocht (b). — Over deezen afbraak ontstondt in het jaar 1594 geschil tusfchen de Provinciale Rekenkamer en de Stad (c). — Men kwam eger die van *Bethanien* om die vernieling enig- zints, indiën het zo hieten mag, te gemoed (d). — In myn leevtyd kon men de muuren van de Kerk van dat Klooster nog duidelyk on-

(a) Los Req. ter b. f.

(b) Uit twee Requesten een aan de Landschap en één aan 't Hof, denkelyk van 1588. Zie *Raad Sign.* v. d. 12 Nov. v. d. j. fol. 183. vfo.

(c) *Raad Sign.* v. d. 19 July.

(d) *Raad Sign.* v. d. 7 Aug. 1601; Zie ook het *Raad Sign.* v. d. 21 Novb. 1592.

onderscheiden tot dat zy wierden afgebrooken en daar mede een sloot gedempt. Van *Bethanien* noch iets op

XVI.

Klaarenbeek.

Want men kan zich daarmede vergifsen. Het bosch van *Klaarenbeek* kreeg eerst dien naam van *CONSTANTYN HUYGENS* (a), en wierdt, gelyk men weet, te vooren *Monik-huyzen* genoemd. Ondertusfchen hadt men reets lang voor 1546 een *Claerenbeek*, zelfs in de buurt van dat bosch, by *Bethanien*. In dat jaar getuigde *Goesen Troest*, dat het waell geleden was *vyff ind soeventich jaer*, dat hy geswoent hadt by *Jouffer Fie van Rechteren*, *Haeck van Rutenborch auer alde moeder*, indt by *Geridt van Arnhem Haecken vursf. bestevaeder*, ind dat hoer vercken altyt thoe hueden plach onder die *Eyckelboemen op ten straete stande*, genant *Claeren*.

(a) *Gesch. Beschryving van Klaarenbeek onder d'Archiven van dat huis berustende.*

renbeck, ind dat sy die vrucht van den boemen
alst tot oeren will ind schoensten gebruyckt buyten
bespier, bekroen of tegensseggen van die van Betha-
nien (a).

XVII.

Verbond.

Craftino Viii [1419] bespraaken die Richter
en Schepenen van den steen te ordineren, ende
hadden oick op ter kamer doen bidden lx of lxx
van den borgeren hem te toenen die gelegenisse des
verbonds.

Item circa vistrationem Mariæ En hadden hem
bespraaken op die ordele ende oick mede van den
borgeren te eeden op den verbonden.

Item den tween Baden, Jus Burgimagistrorum,
doe sy die Borgeren boeden op ten kamer the co-
men ende oer ede op die verbonde te doen.

En deeze uittrekzels kunnen nog belangry-
ker gemaakt worden met dit

Item profesto lucie virginis Burgimagistri Myn-
schert

(a) Uit het Schepen Akenb.

fehert Walte, Brienen & alii de Confilio geschenck
heren *Henric van Myddachten* Heren *Derich van*
Arnhem ende hoeren medegezellen, want sy omme
der Stat bede in den grooten snee [sneeuw] hier
gekomen waren van saken wegen den verbonde aen-
gaende oer hoechnisse te seggen van den saken tot
Grave gestaten yn *Beerten* [t' huis van *Beerten*
verteerd] iii. gl. vii. bl.

Mogelyk gaf ook aanleiding tot het oproe-
pen der Burgerye om dat verbond eene onlede
die geweest was op *Valkensleyn* mit *Arnt ten*
Broeck ende syne ghesellen (a). —

De Verbondsbrief weet men, dat in 't *Gel-*
dersch Placaat Boek gevonden wordt (b). Maar
zonder een *Transfix* of *Accessit* van *Arnhem*,
gelyk ook daar van *PONTANUS* (c) en
SLICHTENHORST (d) niets wisten.

XVIII.

Eetenstyd.

Volgens een H. S. van *FREDERIK VAN*
VER

(a) Alles uit *St. Rek.* v. d. j.(b) II. *App.* 175. enz.

(c) 465.

(d) 189.

VERVOU wierdt JOH. VAN OLDENBARNEVELD den laaften avond van zyn leven gewraecht of hy oock begeerde te etten, dewyl het ontrent acht uren was, hy antwoorde jae (a). In vroegere tyden nam men het avondmaal 's avonds om seven uren, en men zat 's middags om elv uren aan. Dit was de mode aan 't Hof van KAREL de V. Koning van Frankryk, en dat gantsche Hof was des winters om negen, somers om tien uren te bed (b). De Arnhemfche poorten wierden in 1493 allen middach op xi. uren, gedurende den eetenstyd, geflooten, en wederom tot xii uren ontfloten (c) De Opzienders van de Quartiers Schoole te Harderwyk F. VAN DE SANDE en HENRICK VAN ESSEN adviseerden op den 1. Novembris 1612. Dat den Oeconomus daer voor sal gehouden syn, soo lange als de ordinarie lectiones dueren de Studenten met nootdrufstigen cost ende dranck te versorgen, gevende haer des morgens een onbyten, des middaechs ten elven ende des avonts te ses vuren een behoortlike maelyt, nae d'ordonnantie, die hem vorder salt voorgeschreven worden (d). En hadt dit in

1612

- (a) Onder den H. Baron VAN SPAAN v. *Bibliotheca*
 (b) DE SAINTFOIX Esq. *Hist. sur Paris* l. 95. (b)
 (c) Los ter. b. f. *W. de N. v. d. B. d. J. d. l. (c)*
 (d) Los origineel onder my. *W. de N. v. d. B. d. J. d. l. (d)*

1612 te Harderwyk plaats, dan mag het niet vreemd hieten, dat, volgens eene beraaming van 1499, de Raed van Nymegen voortaan des somers van den heyligen Paesdach tot sinte Viciors dach voor den cloeken slach te acht uren des voormiddachs tot elf vren toe, ende van sinte Viciors dach aen vort tot den heyligen Paesdach toe vort den claekenslach van negen vren te voormiddachs tot elf vren toe alle woensdaechs of enz. vergaderen zoude (a). Van Arnhem heeft men hier voor ook een bewys (b). — Wy hooren noch yder dach het schaft-klokje van 't Kattryne Gasthuis om halv twaalv en 's avonds om seven uren luiden. — Edoch alle deeze voorbeelden geeven de vroegste uren niet. Volgens eene beraaming van 1418 moest in des H. Geestes Gasthuis van Deventer die gemeine taefele deſt voermiddaeges tho tyn uhren und deſt ayents tho vyf uhrer gedeckett zyn (c), en 's winters een yder altoes te bedde te achte uren ofte eerder (d). Item als si to bed waren en wilden rymen en fabulen spreken ende voel woerden ghebruken, soe segghen wi hem [staat daar]

dat

(a) Uit een H. S. van den Heere BATOR VAN DER BORCH Heere van VERWOLDE.

(b) In 't Raad Sign. v. 1593.

(c) In G. DUMBAR'S K. en W. D. I. 476.

(d) Ald. bl. 473.

O V D H
 de 16 hier ghebr
 nich laeren die g
 hebben niet vran
 1712 den vren en
 en seggen, men
 bye te gien en C
 1717 bye te gien en C
 die midren hoe
 wis van gy de
 allen den gien
 ten twee op w
 1717 bye te gien en C
 men ymmer weij

Gericht

In 't jaar 1440
 verrokken W. W.
 alle, Burgeme
 te van Zeland
 1440 Wouter
 Pelt van Arnhem
 Ende niet gescreven

dat si hoer ghebet sullen spreken, ende wesen stil; ende laeten die ghene rusten die moede ghevander hebben ende cranc syn. Omb een wyl daerna, als sjs dan niet en laten, comen wi weder tot hem; en seggen, vrienden ghy hebt herberghe ghebeden hyr te slapen om Goeds wil, ju en is nyet ghecoerloffte hyr to segghen te callen ende toe roepen ende den anderen hoer rust te benemen, en merkt ghy niet wat gy doet? ghy roept u selyen al dol ende allen den ghenen doeff, die by ju syn, hebt noch ten keur op te staan ende en wech te ghaen off te swigen ende te rusten, ende dier een van de twee moet ymmer wesen.

XIX.

Gericht aan Engelande-hout.

In 't jaar 1449 des manendaigh post Victoris vertrokken Willem van Dornick, Garsel van Aller, Burgemeesteren, Gosen van den Gruthuys, Jan van Zalland, Steven Ploich, Gelis Ingenyevelant, Wouter Gruter, Iem heer Wynants Peerd van Arnhem tot Engelreholt op die claringhe. Ende mede genamen aan prouind viii. hoenre. ii.

capuën, botter, die hoenre mede te drapen [drui-
pen], sout, mostert, yngel-kerfen, was-kerfen,
broot, eenen hamel, een scoder ende een hame
[schouder en ham] een vat keuten, *xxv. q.*
wyns ii. gedoepte glafen, viii. cleyne gelase, een
sehenskan een drinckpott. Item in vlesfen mede
genamen *iiii. q. maluesten (a)* enz. — Gedoepte
glafen, zullen gedopte glafen, glafen met dek-
zels, bokalen, zyn. De *Vlesfen* kunnen van
leder geweest zyn. *Gecofft* tegen den vlesse-
ker *uwe nye vlesfen, om dranck dair in te rueren*
voir xxvi stuvers, Item van den Arnen [Stads
wapen] *dairop te maken gegeven ii. vlems.* Item
van een alden leren eymer te vermaken *i. vlems.*
Item *gegeven van tween olden vlesfen nye riem en-*
de stoppen in te maken, vi. vlems. Dit stuk is
van den zelvden tyd (b)

— A. VAN SLICHTENHORST hadt dat
Engelander-bosch van ELIONORA VAN ENGE-
LAND in zyne *Geldersche Historie (c)* afgeleid,
maar in zyne ongedrukte *Aantekeningen over*
het Landrecht van Vel. en Wel. Z. bevoelt hy
deese gisfinge onwaarschynlyk te zyn, ende
daerdoor te worden gestraft, dat er in sekere brief
van Grave Gerard van Nasfouw, gegeven op hes
jaer

(a) Uit *St. Rek.*

(b) Uit *Stads Rek.* van 1450.

(c) L. CLXXXV.

jaar 1227 en alzulx langen tyd voor de geboorte van deese Engelfe Princesse, wert gedagt van enen Hendrik Rigter van Ingelhaute, daarmede na also schyn ons Engelandert hout gemeynt wort. Die brief van Graaf GERARD is in het Geldersch Charterboek niet verzuimd (a); maar heeft iemand lust om uit de Boeken van Landzaaken van 't Hof en van de Stad al wat tot de Gerichtsbank aan dat Bosch behoort op te maaken, zo kan hy tevens over 't myne van de Rekenkamer, en myne afgetekende schetzen van de Klaarbank, gebieden.

— Onze Burgemeesteren waren, weet ik, wel aan Engelandert-hout in 't jaar 1392. (b) geweest, maar ten gerichte aldaar of op die claringe zie ik ze 't eerst in 1399. (c) In de Kronyk komt een laater tocht na dat gericht voor (d).

XX.

Ooren affnyden.

Naedem Henrisken van Boicholl openbaer op dyf-
foe

(a) L. II 132. bl. 362.

(b) St. Rek.

(c) St. Rek.

(d) bl. 33.

ferien beuonden isf. Soe bannen die Richter Bur-
gemeesteren ind gemein Scepenen Henrisken voerff-
vytter Stadt ind Scependom van Arnhem ind daer
nyet weder in to komen by verboeren oere beyder
oeren, die zy verboert soll hebben als sy wederom
in der Stadt ind Scependom van Arnhem beuonden
wurd. Actum op den vii Decembris. Anno [xv^e] l.(a).
Zo verwillikeurt Rick Kaerlen byde zyne ooren.
dat hy nae desen dach sich nyet kyeren en sall myt
woerden, off myt wercken aen enygen closteren off
ymanuz anders, ind die selue verspreke ind vuyle
woerde geue, sall hy verlaeren hebben beyde zyn
oeren, ind daerbeneuen to hebben den brant op ter
kennebakken. Actum op Saterdag post Agathæ an-
no xv^e xl (b).

Of juist voor zulk eene strafoeffening een
beul nodig geagt wierdt, is zo klaar niet,
ten minsten in 1513 wierdt in den Boemelre-
weerd een dief gewesen ter correxcien een oer aff
the sniden en gegeven denselven, die dat dede I.
phs. g. (c). Maar te Nymegen verdiende de
Scherprichter voor 't affnyden van twee
Vrouwen-ooren in 1544 voir syn loen i. gl. en
x. fl. (d). — De straf zelve is van de hoogste
ty-

(a) Uit het *Scheepen Aenb.*

(b) Los ter B. S.

(c) *Rek. DIRCKS VAN HAEFTEN* aan de R. K. over
d. j.

(d) *Byr. tot de Ann. en Chr. v. Nym. bl. 7.*

tyden af bewezen (a). — By den Beelden-
 storm van Cuylenborch zeiden WILLEM DE
 MAN OF WYN VERMEER tegens het beeld
 van sint JACOB: *vous este condempnée; & appel-*
lant yng de ses complices luy dict, Pilate venez
& prononcez sentence allencontre de ceste imaige,
& a Pinstant couperent les oreilles a la d. imaige (b).
 PILATUS wierdt meermaalen en al vroeger
 by diergelyke gevallen aangehaald (c).

XXI.

Witte - brood.

Op den xxiii^{ten} Decembris anno [xv^e] lxxxii, hefft
 den Richter [HENRICK BENTINCK] Frans van
 Coelen gebaeren van Huesfen doen geiselen, ynd
 een bransteicken geven, ynd voirts vuytten Forsten-
 domb van Gelre ynde Graeffschap Zusphen ten
 ewi-

(a) In DE SAINTFOIX *Esf. Hist. sur Paris* II 129.

(b) Aan de R. K. Gedr. in myne *St. voor de Vad.*
Hist. I. 240.

(c) Zie b. v. in B. J. VAN HATTUM *Geschieden. van*
Zwolle II. 253.

ewigen daegen toe vuingebannen. Gehadt an Witbroedt voer i. f. (a). Volgens zyne verhooren hadt hy in de Provincie van Zutphen (b) gestoolen. Dit is geen gemeenzaame uitdrukking, maar in de Commissie van 't Muntheeschap der Graeffschaps Zutphen voor Henrick Wyntges zeiden Stadhouder Cantzler en Raeden op den 13 Maart 1582. Nadem die Voerfursten des Hertogdoms Geldern ende Graeffschap Zutphen in beyden ietz gedachten Prouincien, ynd soe wal in der Graeffschap als in dem Hertogdom voorn., besondere Hocheit ende Regalia van Muntheverck — gehaft hebben (c). Dan dat de Griffier PETIT daar door of door iets dergelyks, recht hadt van 't getal der vereenigde Gewesten van zeven tot agt te brengen, kan hem niet verdedigen tegens P. PAULUS (d). — Ondertuschen wierdt zyn werk door J. J. PONTANUS aan F. ANDREAS, een jong Student, by een Latynschen brief bevoien (d), en aan d'Erfgenen van Francois le Petit daar voor van de Regeering van Arnhem vyvtien gulden geschonken

(a) Uit zyne V en leste Reken.

(b) Los ter B. S.

(c) Uit het Eerste Reg. v. Comm. aan de R. K. fol. 113 vfo.

(d) Verkl. v. d. Unie v. Utr. I. 220 221.

(e) In A. MATTH. Anal. III. 743.

OU D
in (6) Myr
was broed van
in Gelderland
gegrunat, en
baar niet, al
't Sinter
broed, die le
Zepien folden
en magten my
richte end i.
't zelve jaar
was ze hier
begruen. T
das ze broed
in fchonen broed

Me

Uz eerbied v

(b) de R. or.
Gron. I. LXXI
(c) de Gron. I.
Anno 1582 van de R.
(d) A.

ken (a). Maar, om tot het *schoone brood* of *spitte brood* terug te keeren, hier in bestondt in Gelderland voormaals ook het *zogenoemd gaigenmaal*, en was dus op verre na zo kostbaar niet, als elders (b). In 1467 wierdt in 't *Scholt-ampt van Zuiphen Jan Thomaes verbrand*, want he bekende ende dair op starff, dat he Zuiphen solde helpen *moiribrennen*, men voldeedt een mengelen wyns, dat Jan dronck onder den gericht ende i. oertken *thoe schoenen broede* (c). In 't zelve jaar wierdt aldaar eene *Dienstmaagt* want ze haar kind verdrongen hadt, levendig begraven. Zy kreeg ook een *mengel wyns*, dat ze dronck onder den gericht ende een oertken *to schoenen broede* (d).

XXII.

Mis vervroegd en verlaet.

Uit eerbied voor Stads Overigheid.

Heer

(a) *St. R.* ov. 1615.

(b) Ziet I. LXII.

(c) Uit Gysb. LANSYNGES *Reken. van den Schult Ampt v. Z. aan de R. K.*

(d) Ald.

Heer Wouter van Dohre des Pinxter auent:
'des mergens vroe voir ons Scepen misf gelesen, die
pueren tot Engelreholt: hem gegeven. iii. kr.

Item des donredagh post bonifacii gegeven van
beveel des Burgemeisters Heer Godert Preschave,
dat hi na den Scepenen mit synre Missen wachten.
ii. Kr. Twee voorbeelden van 't jaar 1448
(a).

XXIII.

Blaauwe Bet en haare Gezellinnen.

Wierden in 't jaar 1455 geschikt te wonen by
sunte Jansport (b). Deeze Bet en haare gesel-
lynnen waren geene geestelyke Dochters of
oude Weduwen. Het woord *gesellyn* doet
geheel iets anders vermoeden. De spreekwy-
ze in *gezelschap* zitten en *ghe-selschap* houden
geeven hier voor iets onstigtelyks aan de
hand (c). In een Rekening Heeren HENRICK

VAN

(a) Uit Stads Rek.

(b) In de Kron. uit een los bl. ter B. S.

[c] Verg. KILIAAN.

OU
DAS PER WTS
1475 (4) J
van Blad, die
nemen hadde e
Henrick van
de manieren
zy en dinst
die laen gien
wa, hi was
dagelyc in
galden. En
It hilt op
En daarom is
Geselschap
jaght
Den ik wys
den Heere E
Provincien v
dien noot (4)
verfiening v
de was ook z
aving of afleg
(4) den de 2.
(1) In de Kron
(3) R. 260.
(6) In A. v
Befswan Calem
II. Jan.

VAN PERWISCH *Amptman van Bommel* over 1475 (a) leest men deeze post. *Van Grietken van Blade, die van Henricx Brouwers solder genomen hadde een sjeepel weys, want zy den voirff. Henrick menige goede vruntscap gedaen hadde, ende menichverven in syn geselschap geweest, dairaf zy van denzelven Henricke qualyc geloont was, haer laten punten, want een arm schemel deerne was, die niet en hadde om te leven anders dan zy dagelycx int leven wynnen mochten om ii. Rins gulden.* En wat zeide *Rofette* (b)?

Ick hebb' uyt enckel lust geselschap aengenomen, En hierom is het leet van Gode my gekomen,

Geselschap was de wensch van myn verblinje jeught.

Dan ik wys myne lezers na een noot van den Heere P. H. VAN DE WALL op de *Privilegien van Dordrecht* en na de noten op dien noot (c) en zy zullen hieromtrent niet twyffelzinnig verkeeren. — *Conversatie houden* was ook zo iets (d). — Maar die *pointering* of afdragt wegens armoede van GRIETKEN

(a) Aan de R. K.

(b) In de *Bruit van Cats*. II. 74.

(c) Bl. 363.

(d) Zie in A. W. K. VOET VAN OUDHEUSDEN *Beschr. van Culemborgh*. II. 536.

KEN VAN BLADE verdient, dat ik deeze volgende regels daar by plaatze (a).

<i>Want zyt van puur armoet gedaen hadde.</i>	<i>Item Wysf Robben van Boemell heeft laeken gestoelen, dair voir tot betering gegeven. vi. enck. guld.</i>
---	---

XXIII.

Haard-stel.

Haard-stede, Haard-stad is, geloov ik, een jonger woord, dan *Haard-steen*. Te Arnhem zeide men, zelfs nog laat, *Haard-steen* en dat niet by verschryving, want dat dulden deeze voorbeelden niet.

Gekoft ein groiten heerd-steen, ende is gesath in de groite Caemer op het Wynhuysf, daer voer betaelt ii. daeler xxii½ stuuer. Valet iiiii, g. ii½ s.

Betaelt van desen steen op te vueren. Valet vii d. (b). Een ander bewys kan ik uit een ander

(a) Uit de Rek. v. HERMAN PVECK Amptm. in B. T. en B. W. ov. 1495. aan de R. K.

(b) *St. Reken.* v. 1569.

der werkje van my doen herdenken (a). Een groote honderd jaaren vroeger sprak men van *vuursteen*. In 't jaar 1449 (b) wierdt *gehaelt enen vuursteen vant water ende gesett in die nederste Raetkamer ende die geestryckt*. Voor Taalkenners mag ik herhaalen dat daar duidelyk *vuursteen*, en niet *KILIAENS vuurster* of *vuyster* gelezen wordt. —

— Het is waarschynlyk dat de schoorsteen vroeger met een steen, dan met een yzere plaat bevloerd wierden. Op het Raadhuis van Zutphen vindt men nog zulk een vloer van leyen of blaauwe schalien op hun kant.

— In die *haardsteenen* of op die *haardsteenen* wierden steenkolen gebrand (c), maar of zy juist het [*vice commun des vieux bastimens*] namentek den rook uit het vertrek hielden, zou ik, om dit zeggen van *MONTAIGNE*, niemand opdringen.

(a) Uit den *Oorspr. van 't Hof van Geld.* bl. 147.

(b) Volg. *St. Reken.*

(c) Ald. en telkens in *St. Reken.*

(d) *MONTAIGNE* *Esf.* IV. 556. 557.

XXV.

Oude Kraan.

De eerste Kraan wierdt opgericht in 1449. Op tuingrond, die daar voor gekogt wierdt. *Item des dinxdagh post Oculi gecofē nye hauen buten die Rynpoert om den Craen daer te setten van Hetinck en Comme Heynens, voer xvii. R. gul.* Ik denk ook nog op een derden hof, *Roelof Cremers höff voor xxv. R. gul. (a).* — In het volgende jaar moesten de hufen, de geimmert slaen langes der straten, daer de kraen gemaeckt was, opgebrooken worden (b). In 1539 werdt die kraan auermits grote water omworpen, *heb ick [schreef de Rentmeester] dat holtperck achtert Raethuus laeten fueren (c) [ypt Zegelhuys ind Rentmeysters kamer (d)].* Deze kraan was eerst in 1526 nae 't model van Zutphen gemaakt (e). In 1569 wierdt wederom een

[a] In *St. R.* v. d. j.[b] *Kronyk* bl. 24. 25.[c] Uit *Stads R.*

[d] Los bl. ter b. f.

[e] Uit *St. R.* in de *Kronyk* bl. 90.

een nieuwe Kraan opgerigt (a). Aan deszelvs
laatere verzetting is in de *Kronyk* gedagt (b).
Over 't wegbreeken van de huizen buiten de
Stad, konden de menigvuldige beveelen, wel-
ke daar (c) wierden aangebracht, nog met
zeer veele van dien aart vermeerderd wor-
den. — Men moest by de oprigting van de
eerste Kraan den *Craenmeister* afflag geeven,
want die van *Nyemegen ende van den Grave en*
wolden van oiren packen nyct betalen (d). — By
d' oudere voorwaarden van verpachting van
de kraan, wierdt [by voorbeeld in 1486 (e)]
vergund, dat *fall vytscheiden wesen sulck guet,*
als onse moederkircke mitten kraen to wynden heeft,
dair sal die pechter den kraen toe leveren mitten rey-
schap, die de Stat behoirt, ende die Kirckmeisters soek-
ten die arbeidders loenen, off mit oir selfs volck
doen arbeiden.

XXVI.

Collatioen doen.

Bestondt in de vyvtiende Eeuw in 't eeten
van haling en brood, van eyeren en brood,
en

[a] *St. Reken.*

[b] Bl. 260.

[c] Bl. 24. 25. 26. 39. 40. 65.

[d] *St. Reken.* v. 1450.

[e] *Los ter b. f.*

men dronk dan daar by Kuit, ook Malvoïse en Romenie (a). Zomtyds deze wyne alleen zonder gebruik van spyzen. In 1448 waren die *Hensleden* [Hanzee-steeden] op der Camer geweest van der Bruggen, die die van Campen ouer den Ysell wolden maken, doe collaci gedaen i. q. malvesien ende i. q. Romenyen (b). — Men zag het met den Vorst zoms ook wel met een eenvoudigh collacioen af. In 1447 was des wonsdach op sunte Thomaes auent ons genedighe Here op der Camere geweest, ende daer den Scepen te kennen gegeuen, wye die van Niemezen mynen Joncker Vincentium int Verbant wolden nemen, die hem nog broeckelich weer, en begeerde daarom van de Stat raet ende bilsant, dat te wederstaen, doe op der Camer collacioen gedaen van vi. quarten wyne. Item aan broot i. kr. Item iii. kocken. Item aan bier i. kr. Item voor een half pond keersen. i. kr. (c).

XXVII.

Manier van Rekenen.

In 1446 betaalde de Stads] Rentmeester voor

- (a) St. Rek. van 1446. enz.
 (b) St. Rek. v. d. j.
 (c) St. Reken.

OU D
 1 begynnen in
 een Rekenbor
 kien, on der
 een Rekenbor
 van Loos
 die finke van
 Amers leggen
 de zogenoemde
 worden. —
 hemelche Kin
 welk nog br
 eenste optime

In 1447 wiera
 in van Haufe
 woude die
 gaten wolda (3)

[1] St. Rek.
 [2] St. Rek.
 [3] St. Rek.
 [4] St. Rek.

x legpenningen *iiii*; kromstert (a). In 1447 komt een Reekenbord voor. Item gecoft een cleyne kistken, om der Stat gelt in te legghen ende om een Rekenbreet: simul voir *xxxvii*; kr. (b) G. VAN LOON geeft zulke vroege legpenningen uit stukken van ons Land niet op (c). — Reekenborden liggen my in 't hoofd, dat nog op de zogenoemde HANS KRAUZERS gevonden worden. — Het bred waarmede onze Arnhemsche Kinderen na school gaan, en 't welk nog bred of schoolbred hiet, kan in zyn eerste opkomst een Rekenbred geweest zyn.

XXVIII.

Tol-flesfen.

In 1447 wierdt aan den Tollenaar en Beziender van Huesfen geschreeven, dat si die ongewoentlike vleschen wyns van onsen borgeren niet nemen wolden (d). Uit de tolflesfen wierden de

[a] Uit St. Rek.

[b] St. Rek.

[c] In de Vorr. v. d. Nederl. Penningk.

[d] St. Rek.

de Meeten [eene zaak, uit haaren eersten oorsprong opgehaald, willekeurig en van loutere milddadigheid] geschonken. — Aan de Geldersche Rekenkamer waren in 1580 drie koperse tolflessen, houdende d' eene twaalv, de andere dertien en de derde byna zestien kwarten (a). De Tollenaar en Tolschryver van Nymegen stondt in *accoort* over die flessen zedert 't jaar 1565 (b).

XXIX.

Hulde van Karel van Egmond.

Wy Richter, Burgermeester, Schepenen ende Raedt, gemey e Burger ende Ingefetene der Stadt van Arnhem doen kundt. Also wy den hoochgeboorn Doortluchtigen Fursten, onsen Gnedigen Heren Hertoch Adolph van Gelder zaliger gedachtenisse ende synen eryl, huldinge ende ede van trouwen gedaen hebben, und de sommige van ons oock van
Amst

(a) III. Mem. en Ref. B. van de Rek. Kam. in G. op d. 18 Juny 1580.

(b) IIe Memoriael B. ald. op d. 3 Apr. 1565.

Amis van Leens vnd anders van Raets weghen;
 denselven voor und na offgedrongen, an Z. Hertoch
 Carel van Burgundien, ende voort aen den Aller-
 durluchtichsten Fursten onsen allergenedichsten Heren
 Roomschen Koninck gekoemen zyn, van welken eden,
 den voorff. Hertoch Adolph und synen Eruen ge-
 daen, wy niet quytgescholden en zyn, daerom me
 wy nu van den Hoochgebooren Durluchtigen Fur-
 sten, onsen Genedigen Heren, Heren Carel Hertoch
 van Gelre, als onsen Erffgeboren Landfurstien ver-
 socht zyn, om in derseluer mathen syner Genaden
 huldinge te doen, gelyck wy zeltige Hertoch Adolph
 synre Heren ende Vader voorgedaen hadden, ende
 schryven hieromme sulcke huldinge ende ede vorfr.
 andersins dan als Z. gedachtenis Heren Adolph
 ende synen erue gedaen, avermits desen tegenvoor-
 digen brieff, ende willen ons daermode genoegsaem-
 lick verantwoordt hebben. Oorkunde der Stadt van
 Arnhem secreet hierop gedruckt. Anno dco. xco. ii.
 op den vierden dach van April. (a).
 PONTANUS schynt met dit stuk in kemis
 geweest te zyn (b).

[a] In *Secreta Camerae*. fol. 80.

[b] p. 595.

XXX.

Tolvrheyd te Schoonhoven.

Eersame wise ende voirsichtige geminde vryenden,
 Wy gebieden ons fruntlicken r'wer Eersamheden,
 ende die selue willen gelieuen the wetene, hoe dat
 enige die den toll alhier the Schoonhouen the bewa-
 ren hebben mit haren hulperen hem veruorderen,
 dat zy gaerne besetten ende benemen zouden, dat
 den vpslach ende den offslach nyet zo vry wesen
 nog bliuen en zoude mit sulcke goeden als verclaert
 staen in der cedulle hier in besloten. Ende want
 dan tselue gedraecht tegens die vrydom alhier ende
 voir vve burgers ende andere goede coopluyden, die
 wy mit alle onse macht, dat wy connen ende mo-
 gen voirslaen willen, om the gebruycken den vps-
 slach ende den offslach in sulcke schyn, als men
 die hier ouer lange tyt van jaren the gebruycken
 plach. So ist dat wy dairom Anthonis van Orten
 onfs onsen [dus] dienre thoonre s'briefs tegenwoir-
 dich by v zenden mit volkomen macht, om vve
 burgeren ende inwoneren mit recht te beclagen,
 wat hem kenlicken is van den articulen hier in
 besloten. Ende begeren an vve Eersamheden mit
 sonderlinge fruntlyke aernst, Dat vve gelieuen wil
 desen bodde the doen expedieren, ende vve burgers
 by

by v luyden doen comen tot v, vi, vii, of viii
 personen min off meer ende hem bescheydelicken on-
 dervragen wat hem kenlick is van des guendi dat-
 ter articuliert is in den cedulle hier in besloten,
 ende dat gedaen wesende, doen expedieren behoirlie-
 ke briue van certificatie also behoren zall. Eersa-
 me, wise ende voirsichtige geminde vryenden hyer
 in wilt doen gelick Wy vve Eersamheden toe vol-
 len betrouwen. Ende wes wy v wederom tho
 lyeue zullen vermogen, dair sullen ons goetwillich
 ende bereit toe vunden vve Eersame liefden, die
 onse here God almachtich wil sparen in zaligen
 gesonden [dus]. Geschreuen den xxv^{en} dach in
 Aprille Anno etc. xcyi. [Daaronder] Die Stede
 van Schoonhouen [Het opschrift] Eersamen wysen
 ende voirsichtigen Burghermeistren Scepenen ende
 Rade der Stede van Arnhem onse goede geminde
 vryenden. [Noch aan de punt van deeze zy-
 de] a^o 1496.

Volgt de Bylage of cedulle.

The vragen den genen die tugen zellen hoe oud
 van jaren dat se zyn. Dit ende dat hier nae
 volcht selmen aldus scriuen in de certificatie van
 dat hem kenlick is vp deser materie.

Item men sel scriuen, dat die tuychluyden mit
 Recht dair toe gebracht zyn ende dattet [dus] vve
 burgers zyn mannen van geden fame ende gelo-
 ue etc.

The vragen den genen die den stroom vf plegen
 zhu

the comen varen zoe wes zy dan offbrochten ende binnen den jaren hares gedeinkenisfe toe Schoonhouen hair marckt plegen te versoccken isy mit tathout, houtkolen, plancken, koirn, kamhout, schiuen, klapholt, velligen, ende dergelycke goeden etc. datse die dickmaell tot allen tyden vry vp the slaen ende vercopen plegen ende zoe wes zy dan ischoonhouen nyet en vercoften, of dan weder cofien ende scepten dat was solie harinck, ael, zalm, botter, case, wycke, garst, hennip, hennipsaet, ende dergelycken nae dat die marckt nae gelegenheid der tyt dat wyseden, alle des wederomme vry afstaen plegen, also dat hem luyden van den tollenaar, of van den genen, die den tolle tSchoonhouen the bewaren hadden nye tol geheyscht of enig tol gelt int cleyn of groot tot eniger tyt dair van gegeuen en hadden also wel in den vpslach als in den offslach hairs goets.

The vragen oick hoe lange tyt van jaren hem geheucht geuaren te hebben van ouder gewoonten voir de tollen tSchoonhouen ende hoe lange tyt van jaren zy seluer geuaren hebben, ende wat zy hair alders, scippers of meesters hebben horen zeggen dair the voren, als dat die oick die selue vryheit mit haren goeden, als voirsz. staet, tot Schoonhouen altyt plegen the hebben ende tho gebruiken. etc.

The vragen oick by eden wes hem hier of isy min, off meer kenlicken is van deser voirsz. articulen, dat zy dair die wairheit of zeggen willen.

En-

SCHE

Ende dat men hier of certificacie wil scriuen in goeden fransyn open ende ythangende wel besegelt mitten zegel then saecken vwer Stat van Arnhem in behoirlicke forme sodat dienen ende behoren zell.

De kondschap der Arnhemfche Burgers volgt nu:

Wy Burgemeisteren, Schepenen ende Rai der Stat van Arnhem doen kondt, voir die wairheit certificerende, dat in onse tegemvoirdicheit komen syn Johan Cruyener alt wesende omtrent tachtentich jair, Doeff van Moerffe alt wesende omtrent lxx jair, Jacop van Malburgen alt wesende ouck tuschen l ende lx jair, Henr. van Groeffen alt wesende auer de xi jair, onse Ingeseten ende gebaeren Burgeren, guet van famen ende getuychnis weerdich ende hebben mit oeren wairen woirden gesacht ende mit oeren Ede bestedicht, dat hem wittich ende kundich is tgenz hier na beschreyen volgt. In den yrsten tuygt ende seyt Johan Cruyner, dat he den Rynstroem opveerdich ende vytveerdich geuaren ende gebruyckt heeft omtrent lx jair, ende dat he walner tot Schoenhauen weyt aldair an lant ende an der Stat verkofft heeft s genen toll off anders wes dairuan betaelt, dan alteen syn metgelt. Ten anderen tuyght ende seyt Doeff van Moerff, dat he auer uoele jaeren den Rynstroem vytveerdich ende opveerdich gebruyct ende tot Schoenhauen aff ende an gefaeren is, houtkelen ende guederen verkofft heeft dan en heeft

nye van hout, kalen off ennigen anderen synen
 komenschap ennigen toll aldair bynnen Schoenhauen
 betaelt dan alleen syn metgelt. Ten derten tucht
 ende seyt Jan Terbruggen, dat he in voirdeden
 jaeren tot Schoenhauen geweest is ende aldair ge-
 kofft heeft twee tonnen gesouten salms ende hebben
 hem ten maell dairto gedrongen, dat he toll van
 yurff. salm betalen most, dan heeft dairna syn
 Comenschap bynnen der Stat van Schoenhauen ge-
 broickt ende auer die iiii. off v. gulden verhaentert
 mit kamhout, plancken ende andere guederen ende
 komenschap daerse oick Toll van hebben wolden
 der he nyet geuen wolve ende is dairomme am recht
 bynnen der Stat van Schoenhauen angelant ende
 sich mit recht verantwarte datse auermits der ge-
 richt van Schoenhauen quyt gewesen ende des toll
 ontledich ende genen toll nader tyt van synen goide
 betaelt en heeft. Ten vierden, tucht ende seyt
 Jacop van Malburgen dat he auer lange jaeren
 syn Comenschap bynnen der Stat van Schoenhauen
 verkeert ind menigerly guet gekofft ende verkofft
 heeft dair hem duck ende menichwerff toll van
 geëyst is ende van hem hebben wolden, dan en
 heb nye toll of gelt aldair binnen Schoenhauen van
 synen guede gegeuen off betaelt. Ten vyften tucht
 ende seyt H.....k van Groesen, dat he tot Schoen-
 hauen an lant komen ende deels weyt gebracht ende
 aldair bynnen Schoenhauen gekofft ende gefeuert
 heeft, dan en hebben genen toll van hem geëyst

nog

OU D
 et dair van he
 Pa. Trofge
 is mit Jacop
 een schip vol
 kowden, da
 noch dair
 gen dat jegen
 wiff van ver
 deren jegen
 wryon op ma
 Wat die
 Diggelien du
 fufft Ets by
 van, welken
 Janen herten
 der waerheit
 Burgmeistren
 gell en hys
 gen. Ggrou
 Jaldit et s
 Men zal d
 vanden (2) —
 hoeriger onder
 Regime op de
 De Menter de
 (1) Het was bi
 papie
 (2) N. 4

nog dair van betaelt. Ten festen tuycht ende seyt **Pe....** Tousteger dat he in voirleden jaren geweest is mit Jacop van Malburgen tot Schoenhauen mit een schip vol Wytz den se aldair verkofften ende leverden, dan en heb genent toll dair van betaelt noch dairvan geëyst vnd dese vurg. personen tui- gen ende seggen mede, dat se duck ende menich- werff van oeren voirvaderen ende schypers hebben hoeren seggen dat inder Stat van Schoenhauen eners vryen op ende afflach altyt geweest is.

Vnd dat woe vurf. is hebben dese vurg. onse Ingesetenen Burgeren mit opgerichten vrygeren ge- staefft Eets lyfflichen gade ändern heyligen geswae- ren, welcken Eedt wy volcomelichen van hem ont- fangen hebben. Vnd want men dan schuldich is der wairheit een getuich te geuen, soe hebben **Wy** Burgemeisteren, Schepenen ende Rait onff Stat Se- gell an desen apenen brieue heysten ende doen han- gen. Gegeuen des Donresdage na den Sonnendach Jubilate. a° xcvi.

Men zal deeze stukken niet in de **Brandkas** vinden (a). — Maar zy verdienen een nauw- keuriger onderzoek, want men leest in 't Register op de **Momberskas** (b) deeze opgaave. **De Momber deser Landschap tegen de Regeerders**

(a) Wel ter b. 4. maar op een byna verteerd en loz papier.

(b) VII. 64.

van Schoonhoven, over de pretense tolvrjheid. En daar voor zou de bovenkamer van 's Hoves Griffie moeten doorsnuffeld worden, want die Momberskas, welk zo menigwerf in de nog ongedrukte Advysen van den Momber D. TEN HOVE wordt aangehaald, wierdt met de tweede Momberskas in den laatsten oorlog vernield.

XXXI.

Meursche Schatting binnen A.

Voor opheldering van de volgende Kerken-spraak zou een geheel Quohier van alle de namen der Arnheemsche Burgeren kunnen aangevoerd worden; welke tot losfing van den jongen Graave van Meurs hunne Schatting opbragten. Het is nog voor hande, maar ik houde het om deszelfs grootte terug.

In der Kyerken uytgelesen op ten Sonnendach Reminiscere anno etc. xcvi.

Van wegen een ernstelick beveel ons alreghedichsten Heeren Hertoige van Gelre. etc. iahen Burgemeistren, Schepenen, Raed ende Gildemeistren der

Stad

Stad van Arnheim weihen, dat se op Manendach ende Dynsdach to komende, bynnen Arnheim omgaen wilsen, maenen ende boeren die schattingen der men nu tegeuwoirdich in boeringe is, ende nementlicken die moirse schattinge die onsen genadigen lieyen Heere van Bannerheren Rittersen, Knechten ende der gemeynen Lantschappen der Lande van Gelre accordiert ende gegeeyen is, tot verloesfinge des jongen van Moerse nae vermogen eener Nutulen bynnen der Stat van Tyell dairvan gemaickt, die welcken in eenen punt vermach, dat in die yurgemelte Moirse schattinge, nyemant verschoent en sal syn, he sy wye he sye, geestlich off werltlich, dan elck nae gelegenheid syns guets syn schattinge to betaelen, uytgenamen mortificierde guederen die van altz gemortificiert syn; alles na inhalt derselwer notulen und hier ain schicke sich een ygelicken dair na, ende maict syn gelt bereyt, want men des nyemant verdragen en sall, men en will sonder langer vertoek gelt off genoechsam pande dairvoir hebben und, geschege deshalven in deesen ennich gebreck off voirweigeringe, en kunnen noch en durven Burgermeistren, Schepenen ende Rait, des mit genen reden langer affgewesen, se en moeten onse genadigen Lieyen Heere die Schatbuecken van den tweeu pont schattingen vurschreyen averteyeren om synen Furstlichen genaeden die pontschattingen selven te doen manen und off des dair en teindens yemant in gebreck queme, off be-

last wurde, wye die oick were, willen sich Burgermeisternen, Schepenen ende Raet mit desfen guetlicken wairschouwinge geguyt ende genoegh gedain hebben etc. hier weet sich eenen ygelicken na te richten ende schut synen schaden. (a)

XXXII.

Stads Kannen.

Item van der Stads Kannen te maken is myn vroegste voorbeeld, en van 1399 (b). In 1450 gegeven voir twe kannen, dair men op die Camer wyn in halen sold, die woegen viii $\frac{1}{2}$ L. Ende voir die kannen te teykenen mit der Stat aerz i. R. g. xii. kr. (c). In 1447. wierden zy bewaard door Beliken en dat voor een Coyet ter waarde van i. R. g. (d). Zy wierden gebruikt, dat men vreemde Heeren, Vrouwen ind alle anderen, die men in der Herbergen cert ind

(a) Op een los blad ter boven Secret. v. Arnhem.

(b) Uit Stads Rek.

(c) Stads Rek.

(d) Stads Rek.

o u d
 si die wy
 de (b). Voor
 gen leere y
 op. De l
 niet meer,
 van de
 fichte en ad
 licht nich oo
 king van den
 Crispin, ma
 Heeren der C
 geslachs mid
 ten quart (c).
 maar voor Gr
 Heere-rienden
 Op mae. H
 geslouch voo
 bruk gebrag
 naar Hoogel
 zulr andrewen
 Lede onvinge
 ay egt kannen
 (d) N° 7. der
 Rec. der St. Arnh
 Op in N° 13. de
 Adv. 245. veig.
 (e) St. Rek. v.
 (d) had sijn sijn
 (e) Ziege. 16. v.

ind die wyn schynkt, daarmede onthaalen zoude (a). Voorbeelden van zodanige schenkingen levert yder Stads-Rekening zeer rykelyk op. De latere bepaaling van het getal van niet meer, dan agt kannen wys, welke men van nu voortaan [20 Jan. 1563] op eenmaal schencken en zal is in druk te vinden (b). Men houdt zich ook daar aan in 1569 met betrekking van den Cantzler Sasbouwt op Sondagh voor Crispini, maar op den xx. Decembris hebben ons Heeren dem Cantzeler Sasbouwt een veetgen wys geschenckt ende hiel twe aem, ende vyff yrdell een quart (c). In 1593 waren de agt kannen maar voor Graaven, zes voor Jonkeren en Stede-vrienden bestemd (d).

Op onze Hooge Schoolen wierdt zulk een geschenk voor vreemde geleerden ook in gebruik gebragt. In de Senaatkamer van de Franeker Hoogeschool, worden noch drie groote zulke ouderwetsche kannen bewaard (e). Te Leyde ontvingen de gepromoveerden met de kap agt kannen Rynschen eerewyn, nu geeft men

(a) N° 7. der Bylagen van de Ded. v. d. R. en Priv. der St. Arnhem.

(b) In N° 13. der Byl. van Mr. F. H. VAN BERCKE Adv. bl. 43. vérg. ook de Kron. bl. 242.

(c) St. Reken. v. d. j.

(d) Raad Sign. fol. 44.

(e) Tegenw. St. v. Friesl. XIV. Bl. 521.

men eene *Ordonnantie* ter *somma* van veertig guldens (a). In onze Stad liep dat gebruik zo luisterryk niet af. Den 17 Decbr. 1683. Den *Scherprichter* afgeslagen zyn verzoek van *extraordinaris* beloont te mogen worden voor 't buiten brengen en op den berghe te hangen 't geëxecuteerde lichaem van Michiel Krejts, en verbleven by die *respective Resolutien* van den 2 July 1577 en 30 October 1681. doch *ex gratia* toegeleyt, in plaaise van vier kannen wyn, negen kannen (b).

XXXIII.

Schoenen.

In 't jaar 1504 wierdt in onze Stad geschikt geboord, en dewyl Boesken oick by wylen mede aan den slangen gebaert, dairvan hem vyf beudt gezeuen een paar hoghen schoen. *Valet simul v. fl. vi. bl. (c).* —

Or:

(a) 't Laatste bew. in *d' Acad. Uitsp.* bl. 122.(b) Uit *St. Ord. B.* en 't *Comm. en Pol. B.* op d. 20 Oct. 1681. fol. 17. vfo. maar verg. de *Kron.* bl. 260.(c) Uit *St. Rek.*

OU
 Ouder de
 vrin men ve
 pleeging in
 van kloedere
 hebbe geve
 nie affin
 vnde de leec
 men ook een
 vromis vint
 leiding geort
 dan ende sloop
 in opmerking
 ten en trippen
 welke in de re
 V
 Dem so foch
 vwerdier ma
 fcan vritou
 end op daurre
 Binar fynen be
 Mantrippen
 mee von (v)
 Or
 (a) in R. Doud
 Zuph. 2. m. verg.
 L. 474. H. v. v. d. e.
 (b) 't B. Kron.
 (c) B. v. d. G.
 172.

Onder de stukken van de vyftiende eeuw, vindt men veele onderhandelingen van verpleeging in kost en drank en het verschaffen van kleederen en schoenen. De *Scheepen Actenboeken* geeven die telkens op, en men mag er uit aflyden, dat de schoenen eigentlyk niet onder de kleederen gerekend wierden, gelyk men ook eene uitdrukking in een Zutphens vonnis vindt, welke tot deeze gedagte aanleiding geeft, namelyk: *dat sy hun mogen cleden ende schoeyen (a)*. Anders komt hier ook in opmerking het onderscheid tusschen schoenen en trippen, en der trippen mindere prys, welke in de volgende keur bepaald wierdt.

Ingeset a^o xci.

Van trippen te vercoopen,

Item so soelen die Trippenmakers, elck pair geuoenlicker mans of vrouwen trippen geuen voir seuen oirtkens, als vier oirtkens enen kromstert, ende nyet duerre, bi enen ponde der Stat, ende den Richter synen bame (b).

Manstrippen doen zich in vroegere stukken meer voor (c). Nu is in Arnhem alleen maar

(a) In R. BONDAM *Spec. de Provoc. ad Tribunal Zurph.* p. 20. verg. G. DUMB. K. en W. DEVENTER I. 474. B. HUYDEC. op M. STROKE III. 299.

(b) Uit 't B. *Statuta*.

(c) b. v. in J. G. DUMBAR. K. en W. DEV. I. 932.

maar de Vrouwentrip bekend. — Maar de *Hooge schoen* zet JUNIUS over met het Hoogduitsch *Bawren-stiffel*, *pundschuch*; met de Fransche woorden *Guestre*, *triquehoufe*; in 't Italiaans noemt hy die schoen *Scharpavitanscha*; in 't Spaans *El Abarca*; en hy zegt, dat het de Romeinsche *Pero* (a) is. — Tot den 21 November des jaars 1778 was by 't *Katryne Gasthuis* gebruikelijk aan den Vader en Moeder van dat Gesticht vry schoenen en muylen te geeven, dan zedert dien tyd wierdt dat voordeel jaarlyks met 15. g. 15. st. voldaan (b). Den oorsprong van deeze gift steekt misfchien in een *Testament* van 't jaar 1326, wanneer CHRISTINA DE ENSPIT *annuatim & perpetuo duas libras parvorum denariorum pro solcis pauperum annis singulis comparandis & eisdem pauperibus semper in festo Beati Martini Hiemalis vel circiter distribuendis* aan dit Godshuis vermaakte (c). — Het *Leydsch Genootschap* gaf eene *Verhandeling* van den Heere VAN WYN over de *Bellen en Schellen* in 't licht, en hy daar in veel over de schoenen, onder andere over de *Tootschoenen*, die ook *gefnebbede schoen* wierden genaamd, maar al in 1374 onder de onzedige drachten, ende dat

(a) In *Nomencl.* p. 130.

(b) *Mem.* en *R. B. v. d. H.*

(c) *Affchrift* na deszelvs orig, onder my.

OUD
 d'arbe rde
 gengen. Die
 Water Cars

Men word
 ruischer de
 of buisde
 van Arnhem
 genic teren
 dubbeld m
 Dijk (oc
 Ten achte
 Sarnborch
 Tullens Ten
 Loppers vers
 Byfere vern
 Loxos over
 Toren aalre

(a) In by D
 (b) *Mem.* I. 46
 (c) *Mem.* I. 46

*duuvels ende der onkuisheid teykenen (a) door-
gingen. Dit waren de Narren-schoenen van
Vader CATS (b).*

XXXIIII.

Torens van Verdediging.

Men wordt na lang zoeken gewaar, dat
tusschen de jaaren 1500 en 1519, de buiten
of buitenste muuren en de binnen muuren
van Arnhem, onder anderen (c) door de vol-
gende torens, waarvan ik egter zommige wel
dubbeld noemen zal, verdedigd wierden.

Duisen [ook Dufent ook Heyn Dusen] toren.

Toren achter Moerschens huis.

Batenborch toren.

Tielkens Toern.

Lippert toren op ter beek.

Blyferis toern.

Leuwen toern.

Toren achter Steven Ploech.

Ver-

(a) Zie by DUMB. in 't K. en W. D. I. 549.

(b) XIII. I. 45.

(c) Want ziet de Kronyk. bl. 74.

Verwer Toern.

Toren achter Rhodenburg.

Windmolen toren [mogelyk reeds bedagt. (a)]

Toren achter Roelof van Cuyck.

Timmermans, of Jacob Timmermans toren.

Hoeyens toern.

Toern achter Gysbert Verwers.

Capitel toern achter de Praesidy van sint Walburgen.

Een kleyn toern tuschen Junt Wolburch en de Velperpoert in de buitenste muer.

Honscamps toern.

Hackforts toern aan St. Johans poert.

Wappergats toern [Een Wappergat komt in 1450 (b) zonder dat ik zeggen mag wie of wat hy was.]

Mesmaeckers toern.

Teggers toern [by sint Walburgen vondt men Teggersgat.]

Hoeghe toern achter de beghynen [’t tegenswoordig Cattyne Gasthuis].

Vyv toerns lagen tuschen den Rhyn ende sente Johans poirte in der buytenste muynen in 1505 (c). maar zommige dezer torens wierden in dat jaar afgebroken, en de knegt van BRAND VAN DEELEN en anderen betaald voor ’t

(a) I. XLIII. 180.

(b) In *St. Rek.*

(c) Los ter *b. f.*

besmeeren van Duyfen tooren en dien in brand te steeken (a). — Door *Lipperts tooren* kwam Hertog KAREL by de verrassing van Arnhem binnen [op donredach na sunt Symons ende Judas ghynek meyster Staelfen de Stat Leyendecker weertk op *Lipperts toern*, dar ons ghenedighe heer enz. weeder doer ingquam (b).] In 't jaar 1515 sprak men van den nyen toern achter 't Raethuyff, maar die zal niet tot Stads verdediging hebben gediend. — Of de hooge tooren achter de Bagynen dezelyde was als de hoegge tooren achter Ros kan ik niet zeggen, maar wel dat in dat zelvde jaar van 1515 de Stads Leydekker en zyne zoons seyden yn hoerden van rechts weegen to dubbelde dach hueren, om dat den toern soe hoegh was en dat zy ook yder zonder voorafgegaane kennis van Burgemeesteren met xii. in plaatsē van vi. stuivers daags voldaan wierden. Deeze vordering van ymand, die niet zonder klimmen zyn kost winnen kan, luidt raar, maar de vader hadt het geval voor zich, dat reeds een zyner zoonen van dien hoogen tooren gestort was (c). — Naderhand, toen deeze torens niet meer tot Stads verdediging dienen konden, wierden vee-

(a) *St. Rek.*

(b) *Uit St. Rek. v. 1516.*

(c) *St. Rek. v. d. j.*

vee'le derzelyen aan min vermogenden (a) ter bewooning vergund. Ook *loftroyeerde tot revocatie* de Rekenkamer aan *Hesfel van Oostheim ende Joffrouw Wilhelma van Gendt* echteluyden op ten 18 *July* 1605 twee viercante toornen staande in der muynen van des hoffs Courier te mogen gebruycken om een *Duyenylucht* daerop te houden (b). De duiven hadden zich vroeger zulk een recht zonder zegel of brief aangematigd. Men maakte in 1450 doeren ende vinfieren aenden waichusen op der Stat muren, dat die duiven dair nyet invlieden en solden, en ter zelve tyd wierdt allans der muren soe mortar, soe sand verwerkt, dair men die duiven gaeten mede slopten (c).

XXXV.

Boogen van Muuren.

De oude Stads muuren waren, gelyk men
nog

(a) R. Sign. v. d. 10 Feb. 1596. fol. 6. verg. ook de Kron. bl. 310.

(b) Ald. in het Boek F. van *Allerh. zaken* fol. xxii.

(c) St. Rek.

nog zien kan, met boogen gebouwd. Toen de kunst van Oorlogen tot meerdere volmaaktheid gesteegeen was, waren die muuren van zo wynig dienst, als de Stads toornen, en daarom maakte men ook geene zwaarigheid van het gebruik van zommigen deezer boogen en derzelve betimmering, of bekleding aan burgeren toe te staan (a), 't zy by verhuuring, 't zy by betaaling van eene klyne *recognitie*; ook wel zonder eenig voordeel voor de Stad (b).

XXXVI.

Recept voor zieke Beesten.

Voirt geue Ick vve lieffde to kennen vvee een tyt geleden sy, dat tot my gekomen is een eerbair vrouw ind sacht oer bester Offen wair een sieck & off ik dair ghien Rait tegens en wust, heb ik gesacht, dat sy een ey nemen sold ind eynen Pekel-
he-

(a) Raad Sign. v. d. 3 Nov. 1615. 18 Maart 1628. 23 Decbr. 1631. 3 Feb. 1632. 19 Decbr. 1644. 15 Feb. 1635. maar ook 14 July 1635. enz. enz.

(b) *Comm. en Pel. B.* op d. 21 Sept. 1770. fol. 287

herinck mit driaickel ind ghietene hem in den tyff, so quam die vrouw des donresdaigh ende seyde sy en wist nyet woe dat idt mitten Ofs wer heb ick gesacht dat sy hem op den staf halen sold, hy sold bet to pasf werden dan int velt.

Uit een Request van *Wilhem Vleyshouwer* van 1502 (a)

— En deeze drie middelen behielden tot den huidigen dach het aanzien, waar in zy toen stonden. Men bedient er zich van by verstoppingen of zogenoemde winden van Os of Koe, ook voor eene Koe, welke haar vuyt niet losfen kon.

XXXVII.

Vremde Citatie.

Zo staat op de kant van 't geen hier uit *Stads Rekening* volgt (b). *Item des Satersdaige post natiuitatem Marie hebben die Burgermeesteren gevangen meyster Jacop, die der Stad een Citacy van*

(a) Los ter b. f.

(b) v. 1506.

van den *Vicarien* wegen gebracht had, enz. maar uit een tweeden post zien wy, dat hy onder die *Raet Camer* in den kelre sat om den *Citatie* wuifs.

Het woord *Vremde Citatie* is van eene laa-tere hand by die *Rekening* geschreeven, en wel, naar myne gedagte, in 't jaar 1591 of 1596. In 1591 wygerde men eene *affixie* van eene *Admiralteits* citatie, na voorgaand overleg met het Hof (a). Maar op den 20. Maart van 1596 (b) wierdt hetzelfde aan den *Raad van Staaten*, ook na voorgaande *communticatie* met 't Hof verwygerd, en de bode in verzekering genomen, en, niet voor dat hy die *insinuatie* nul en kragteloos verklaard hadt, op den 30. Maart 1596. ontslaagen (c).

XXXVIII.

Hulde aan den Aarshertoch Karel.

Op ten xxix. dach van der maend November

(a) *Raad Sign.* fol. 37. b.

(b) *Ald.* fol. 9. art. 1. 10. art. 2.

(c) fol. 11. art. ult.

nementlick des Sonnendags op sente Andriessen avont. Apostoli xv^e sels, is die Edelt Wailgebaren ver-
muedende Philips van Burgondien Statholder Gene-
rael, die Edelt Waelgebaren Joncker Jacop von
Bronckhorst Heer tot Batenborch ende Aenholt, die
Heer van Slateren, die Eerber ind Vrome Wilhem
van Aeswyns Erfhaefmeister etc. ind Gerit van
Presthaye als Vrunden van den Hogen Raede des
Eerts-Hertougen van Oestenyck van Brabant, van
Hollant, van Gelre ende Greve van Zutphen etc.
syner Majesteits Lande van Gelre etc. und hebben
Burgermeesteren, Scheepenen ende Raet der Stat
van Arnhem hier nae beschreyen voir gehalden
ende to kennen gegeeven, wye dat der Conincklyke
Majesteit van Castilien van den leyen toe doet kom-
men weer, welcks ziele Got Almachtig benedigen
wyll, und dat Heer Karelle van Gelre heeft doen
schryven an den Steeden Harderwyck ind Elburgh
onder anderen, soese der Koninglicke Majesteit van
Castilien eenen eedt gedain hedden, und van der
Leven te doet komen weer, souden se des Eedts
ontledich ende voirt meer onbelast zyn, ende dat
licht in sulcker meynonge dat sich die Steeden Har-
derwyck ende Elbyrch wederom tot synen gena-
den handen hedden ergeuen; of wye die guede
meynonge dair van geweest ind syner genaeden
schryft dair van gefuyt mach hebben, vnd soe
dan diezelve dair tegenwairdich stonden een weeten
hedden, dat se die andere Steeden Harderwyck ende

El-

Elburgh, se waill gelaest ende navolgende der Koeninck van Castilien als synen Ome mûchten die dellen, die des soe int claer gheen weeten, noch ed rechten verstand dair nyet van en hebben, dair inne twyfelden, ende licht vermuyden se solden des Bed der Konincklicke Majesteit van Castilien ontedicht syn, omb dat sulcx ende vorder last de Eertshertoigen van Oestenyck onse alre genedichsten ende onsieststen Heere, onsen Lieven Heer onsen Heer die Stadholder vurschreeven ende voirt der gemeynrelant van Gelre last ontyll dair van kommen ende an staen muicht to verhueden, weer die guede meynonge ont genadigen Heeren den Stadholder ende wolde dat Burgermeisteren Scheepenen ende Raet der Stad van Arnhem tegenwoirdich syner Genade in stede en behoiff des Eerts Hertogen vurschreven eenen eidt doen solden, off seggen by Eede se der Konincklicke Majesteit van Castillien gedain hedden, dat se onse genaedigsten Heeren den Ertshertoige, trouwe, holt, onderdanich ende gehoirsaem syn, ende voirt allet doen ende lasten dat guede getrouwe ondorsaten oir Lantfurst schuldigh syn. End voirt allet des geenens v achtervolgen ende to halden wes se der Koninglicke Majesteit van Castillien, der Got benaden, dair voirt van belaeft ende beswaeren hebben, und wanneer die Sceepenen ende Rait van Arnhem, dat soe voirgefurt hebben wolde onsen genedigen Heer die Stadholder opter schalen voirt op der markt gaen

ende doen die gemeyn Burgeren kleyn ende groot by den anderen komen und die solden all gelyck eenen nyen eedt sweeren, soe noch wel Burgeren weeren die der Koninglicke Majesteit van Castillien geen eedt gedaen en hadden, wye dan die woirden vorder dair van geluidt mogen hebben etc.

Andwoirden die Schepenen dair Johan Gruythuys, as Burgermeister id woerd van oer aller weegen van deede, die Richter mitten Schepenen wolden sich dair op beraiden, wert hem geantwoird, dat se dat dedden, soe syn die Richter mitten Schepenen by den anderen gegaen ende sich dair op bespraecken, ende hebben sich weder tot onsen genedigen Heeren den Stadhelder ende den Reden vurschreven gekeert, ende uur een antwoirt gegeeven, seggende, salden se nys sweeren, weer onsen genedigen Heer die Stadhelder na alden herkommen rechten ende guede alde gewoenten der Voir-Heeren ende Fursten der Lande Gelre schuldich der Stat mitten Burgeren van Arnhem mitten ysten to laven ende to sweeren vur der tyt die Richter mitten Schepenen yet wess sweeren off laven solden, als der Stad mitten Burgeren van Arnhem to halden by oir guede alde rechten, gewoenten, herkommen, carthen, handvesten, verschryvonge, segell ind brieven mit allet des genen der Coningslycke Majesteit segel van Castillien syner Koninglicke Majesteit Arnhem geloefft ende besvaeren hadden, wyer die woirden oick voirden dair van gehuyt hebben dair

16/300, die
 wylkeren,
 seggende
 genedigen He
 kern ewige
 ne gened
 Eerwachten
 de der Stad
 synen Gema
 Gemede an
 als en Mem
 mitten ande
 Kinglicke Maj
 van Abraham
 maelt wesen
 gehet onder
 nen hem die
 gelast, beh
 segd ende br
 Gouden He
 er Schepenen
 diep sulcx se
 se wisse habbe
 penen ende h
 holder mitten
 der Coningslicke
 hebben, dat se
 reth en w
 alles ten sulcx
 II. Dem

op zeggen, doir *Wilhelm van Afewyn Haeffmeister* vurschreepen, die woirde van deede.

Seggende then weer van geen noeden dat onse genedigen Heer die Stadhelder der Stad van *Arnhem* ennige Ede of Geloefte deede, angezien dat syne genade weer as een Stadhelder in stede des *Eertshertougen* vurschreeven, dan syne Genade solde der Stad van *Arnhem* tofeggen layen en des synen Genaeden segell ende brieven geven, dat syne Genade an der Konincklike Majesteit van *Romen* alt een Momber des *Eertshertougen* vurschreeven mitten anderen kynderen naegelaeien van der Koninglike Majesteit van *Castillien*, als dat die Stat van *Arnhem* mitten burgeren, die nu syn ende namacks weesen sullen, vestelicken onverbraicken ende geheel onderhouden sullen werden in allet desgenen hem die Coninglike Majesteit van *Castillien* gelaest, besvaeren end: synen Konincklike Majesteit segel ende brieven van heeft doen geeven, dat onse Genedigen Heeren die Stadhelder den Richter mitten *Scheepenen* nabeschreeven vestelicken to gesicht heeft sulcx te doen ende v'aghuervolgen und op dese tofage hebben Richter, Burgermeesteren, Scheepenen ende Raet mynen Genadigen Heer den Stadhelder mitten Reden vurschreeven by den Ede so der Conincklike Majesteit van *Castillien* gedaen hebben, dat se den *Eertshertougen* van *Oostenretck* as aver-Landfrust ende syner Genade eeren allet doen sullen wes guede getrouwe ondersaeten

oeren Landfurst schuldich syn te doin, mit allet der geenen desz se die Konincklicke Majesteit van Castillien an syner Koninglicke Majesteit huldinge bynnen syner Koninglicke Majesteit Stat Arnhem gelieft ende beswaeren hebben nyet dair van uitgefondert; Dit geschiet, is die Stadthelder mitten Raeden vurschreven gegaen boven op id Boengen van der Scholen, dair die gemeyn burgeren van Arnhem onderstonden, die onsen Genedigen Heere den Stadholder mitten Reeden vurschreven mit opgerichtten Eede eenen nyen Eedt gedaen ende geswaeren, as dat se den Eertshertougen van Oesthenryck ende synen genadigen Erven trouw ende holt sullen syn ende allet doen wes Konincklicke Majesteit van Castillien bevoereus gelaeft ende beswaeren hebben, gelyck hem dat Eedtspoelt doch van den Haeffmeister Wilhem van Aesewyn in 't langhe voir gestaeft werdt.

Erant presentes Hermen van Meeckeren Rensens Richter Johan Gruythuys ende Derick van der Hoeyen Burgemeesteren, Brandt van Deelen, Hermen van Wye, Evert van den Staele, Wynant van Dornyck, Ernst van Aller ende Daem van Heerde; de Consiliariis Gerryt van Mskeren (a).

Gelyk den Eed van hulde op 'de markt wierdt afgelegd, also wierdt de burgerye ook

OP

(a) Nu in Laede I. aan de R. R.

O U I
op de markt
De verorde
WILLEM
voorbeld
legig wa

W, Gilden
ven der So
sij: gilden
als die kop
den, krom
van, die op
en dan een
biestoppers,
enke vuirsch
gilde ende sijn
zaedsmacker,
behoerders,
sijn minen han

(a) N.

op de markt van zodanigen eed ontslaagen. De verordende Commisfariſfen van Hertoch WILLEM VAN CLEEV gaven daar van een voorbeeld, waar van ik in de *Kronyk* (a) gedagtig was.

XXXIX.

Gilden.

Wy Gildemeiſtere gemein Burgeren ende Ingeſetenen der Stat van Arnhem, ende nemelick van den ſeſs gilden en gildſchappen binnen derſeiver Stat, als die koopluide, ſchippers, wynteppers, Offenryders, kremers, vleſchhouvers, koernkoperen ende voerts, die cys neringen tot deſen voerſt. behoeren van den eenen gilden, die brouwers, herbergiers, bierteppers, barbiers, bouwluide, becker, molners ende voirluide van den anderen, die ſmeede van golde ende ſylver, iſer ende ſtael, harnaschmaker, zaedelmaecker, ſpaermaeckers, mesmaeckers, ſwerdenbereiders, hoeffſlegers, koperſlegers, ende die ſich mitten hamer behelpen van der darder, die

lou-

(a) bl. 98.

houwers lersen, sloetsen ende scoemaekers, tripmaekers, riemslegers ende die sich mitten leer generen van der vierder, die drapenirders, gewandsnyders, verwers, schroeders, pelzers, wullen ende linnen weuers, vollers, hoedemaekers, droechscheerers, opreiders ende voert die mitter wollen omgaan van der vifer, ende die seilders, beduirstickers, glaesfmaekers, kistemaekers, steenhouwers, metzelaers, raedemaekers, kupers, tymmerluiden, deckers, mandemaekers, holsaegers, dachuerers, arbeiders ende voirt die dairtoe behoeren van der sesier gilden, doen kundt, alsoe die Eersame Richter, Burgermeister Scepenen ende Raet der Stat van Arnhem, ons consentirt ende gegeuen hebben sesf gilden ende gildschappen tonderhalden, na vorder inhalt ende vermoegen segel ende brieuen dairuan wesende, die welcke hoegebaren durluchtige Furst onse gen. lieue heerre Kierlle Hertoge van Gelre ende van Gulich ende Greue van Zutphen voert hefft doen confirmiren ende beuesligen auermetz synen gnaden segel ende brieue ende mede in derseluen brieue der Stat priuilegien daeromme dat die gelacht is in bewaringe der Stat ende der burgeren voers tuschen beiden, bekennen wy Gildmeistren gemeine borgeren ende Ingesetenen van den sesf gilden ende gildschappen voers., voer ons ende voir onse eruen ende nacomelingen, dat wy vuit goeder meininghe tot vordernisse der Stat ende totter koopmanscap, neeringen ende eendrechticheit der burgeren,

die-

dienende mit malsanderen sementlick ende eendrech-
 telich gestaten ende aerkomen syn, ende oick ge-
 lofflick gelaufft ende gseeckert hebben, seeckeren en-
 de gelauen in goeden trouwen ende ganuzer geloo-
 uen alle punten ende articulen in den voerff. gild-
 brieff begrepen vestlichen te halden ende volcomelik
 nastogaen, ende voort igemein best auerall in
 onsen bedriene voorstellen, dairmede dat alle saec-
 ken int goede ende tot behoorlicheit ende tot profit
 onderhouden, ende oick allen twist ende onmyne
 neder elacht offte geschut moege werden. Ende off
 dan niemants onbillich dairin were den dairtoe te
 vermoegen nae onfs macht, ende sonderlinghe ner-
 sticheit dairin te bwiefen, ende alle die ghene die
 ennige neringen off ampten doen ende oick andere
 burgeren ende ingesetenen huissttende, die sullen
 sich dairin ende toe geuen sulcx mede te halden,
 ende off sy onwillich weeren, die alsdan desgelix
 daer toe te vermoegen als voerff. steit. Ende,
 indien onfs die Richter ende Scepenen daertoe hel-
 pen wyllen, soe sullen wy die tho baetsen nhemen.
 Ende nyemant van buytten ende ruitheimschen luy-
 den, die tho Arnhem geen burgerschap angenamen
 noch gildschap gewonnen en hedden ende sich hier
 vuezden te wesen ende neeringen te doen, die sul-
 len geen veilinge van ennigen waeren hebben mit
 slucken offte te slyten, offte verkopen, noch oock
 neringe te doen contrarie ende tegen der burgeren
 ende oeren gildschappen dyenende, dan alleen op

zen vryen *Fairmerckten* ende *weeckmerct*, *nemen-
lick* des *Saerdages*, ende off dan *hellsch dach* weer
des *daichs dairvoer* dat alsoe *geboirlicken* is ende
sich *behemptt*, want die *ruithemsche* hier niet en
swacken, ende den *heer* noch *der* *stätt* geen *schat-
tinge* offte *ongelt* en *geuen*, noch oeck *genen* *dienst*
en *doen* als *andere* *borgers* bynnen *Arnhem* *woen-
hafflich*, die *oere* *sess* *gylden* ende *voert* *syn* *vollg*
harnasch hebben, als dat *behemtt* ende *sich* *ge-
boertt*. Ende doch dit *allet* alsoe *tho* *halden*, *ge-
lick* als *men* dat bynnen *der* *Stätt* van *Nymwegen*
handelt ende *duet*, offt dan *saecke* *weere* dat *ie-
mantz* van den *gyldemeislere* *burgeren* ende *inge-
setenen* *der* *Stat* van *Arnhem* *voerss.* *alt* off *jonck*,
ryck off *arm*, die nu *syn* ende *namaels* *wesen* *sul-
len*, *omme* *desfville* *voerss.* off om *ennigerhande*
saecken, soe *woe* die oeck *hercomen* *moesten* *auer-
uallen* *wurden* van *iemanden* *onuerschult* ende *ba-
uen* *redenen* bynnen off *buyten* *Arnhem*, dat *Godt*
Almechtich *langh* *verhueden* *wylle*, *dair* *sullen* *wy*
malckanderen *inne* *hulpen* *verqntwoerden*, ende *mit*
lieue ende *goede* *bystaen* *sullix* *coste* *draegen*, dat
nyemantz alsoe *aueruallen* en *warde*, *mer* den *voer*
gewalt ende *onrecht* offte *onreden* te *beschermen*,
dairin oeck die *een* den *anderen* niet *affgeaen* in
enniger *wyefs*, dan *alle* *tit* *toestendich* *behulpelick* en-
de *vorderlick* *the* *wesen*, alsoe dat *recht* ende *rede-
nen* *geplegen* ende in *allen* *saecken* *dochtlick* ende
rechtuerdelick *gewandelt* *mach* *werden*, *alst* *be-
hoort*,

hoort, dairmede dat eendracht ende welfaert der
 Statt mitten borgeren ende Ingesetenen onderlingen
 behalden moege blyeuen. Voert alsoe die sommigen
 van onfs waell eer hebben getwyst, omme die een-
 den anderen voor te gaen in der procesfien ende
 misfen off anders, soe sullen wy dairmede nie
 voortaan halden nae der ordinantie als wy hier nae
 malcanderen geschreuen ende benueempt staen, ellix
 na synen gildtschap ende desf alsoe tho vreden we-
 sen. Ende voirt meer die een op ende buitert den
 anderen int ennigen saecken, die ons ankomen moch-
 ten, tweer der Stat off den borgeren ellix alleen
 verscheiden off der Stat ende den borgeren gelick,
 niet voor te nemen off te bestaen ietz wat int
 groot off int cleyn, mer mit malcanderen een-
 drechulicken irst te auercomen ende mit gueden on-
 derwyfs ende ryphen beraede te stuyten wessimen in
 ennigen dingen offte saeken vurnemen ende doen fall,
 die ons alsoe ankomende, off onder een anderen
 bestaen muchten warden, allet voersf. sunder arge-
 list, des to oirkonde unde gantzer vaster stedicheit
 aller saken ende punten voersf. soe hebben wy Gil-
 demeysteren ende gemeyn burgeren ende ingeseten
 der Stat van Arnhem voersf. ellick onse gildtschap
 segell aen desen openen briuee doen ende heyten
 hangen voir onfs ende voir onse eruen ende nako-
 melingen, welcke briuee ifs sels alleens inhaldende
 van woerde to woerde der elck gilde voirff. een
 heff. Geschiet ende gegeuen int jair onff Heren
 duis-

duisent, vier hondert ende negentnegentich, den een ende twintichsten dach in Januario. Item als hier ennich goet compt van buten te verurachten te scepe, dat sal men den burgeren bieden ende gunnen voor den vremden. Ende wie niet en ifs in een van desen gilden, die en derff men bynnen noch buytten Arnhem niet verantwoorden.

Onder dit stuk, 't welk op perkament geschreeven is, staat: *Vnnd iff mydt synen besegelden originaell Gyldenbrieff van woirde gelijk luydende accorderent befunden by my R. Sluisken Secret. Arnhemensis D. 1 Martii. 9.*

De aangehaalde confirmatie van Hertoch KAREL en vroegere Gilden Privilegien gaan in druk uit (a).

Over de verschillen om den rang heb ik in de *Kronyk* gesproken (b). Een laater rang-geschil is van 1632 (c). Andere deelen van deezen algemeenen Gildenbriev zullen my op andere plaatsen van dit werk tot voorlichting dienen, hier zeg ik alleen maar, dat het my twyfelachtig voorkomt, of juist ter zelve tyd van deezen algemeenen briev, de

(a) Agter de *Deductie van de Regten ende Privilegien van Arnhem* onder A. 4. 5. 6. 7. en onder de Documenten van het Byvoegz. N° 3.

(b) Bl. 60.

(c) In 't Raad Sign. v. d. 20 Nov. fol. 337.

OUDE
 waondere gilde
 nam wierde
 macaren, dar
 niet is gheoor
 reld. — Hier
 vang om die d
 der na een A
 Gemlime, en
 Juffri van op
 A
 De zyn die
 ar Clat
 ar woed
 De dierlich
 tal Horen, Her
 van Gulch, in
 digen lere He
 Juckfrouwe
 ten van Nijfde
 Juckfrouwe
 n, 3c.
 Her Franc V
 Van dra
 scher.
 Her Willem
 Her Andria
 Her Gorris
 Juckfrouwe
 Thoma van d
 II. Deel.

byzondere gilden brieven der ses gilden be-
raamt wierden, ten minsten die van den *steyn-
metzeleren*, daer die *Leydecker ind gelaesmaeckeren*
mede in gehoeren, kwam eerst in 1517 ter we-
reld. — Hertoch KAREL, welk in den aan-
vang van dat stuk vermeld wordt, was Broe-
der van een Arnhemsch gild, en ook zyne
Gemalinne, en zeer veele adelyke Heeren en
Joffers van zynen tyd.

Anno Domini xyc ende xi.

*Dit zyn die Bruderen ende Sustren van sun-
ter Claes, die der zyn in den leven, in
der moeder Kercken t' Arnhem.*

*Den doerluchtigen hoehgebaren vermogende Furst
ind Heren, Heren Kairle, Hertoge van Gelre ind
van Gulich, ind Greve van Zutphen, onsen gene-
digen lieve Heren.*

*Fonckfrouwe Elisabeth van Renes. Joncker Wil-
lem van Yselssteyn, oer soen.*

*Fonckfrouwe Elisabeth, Hartochin van Gel-
re, &c.*

Heer Frans Verwer, ende Salome zyn Suster.

*Heer Arnt te Wall, ende Meister Johan Fi-
scher.*

Heer Willem Beltgen.

Heer Andries van Amstell.

Heer Gerrit Hagen.

Foncker Reyner van Gelre.

Thonis van Middachten ende Anne zyn Huysfrow.

II. DEEL.

H

Jo

Johan Gruyter ende Joffer Fy zyn Huisfrow.
 Johan van Mekerem ende zyn Huysfrow.
 Wynant van Doornick mit zyn Huysfrow.
 Bernt van Prefickhaeff mit zyn Huysfrow.
 Joffer Alyt van Broeckhuysen.
 Joffer Baet van Broeckhuysen.
 Walborch Kusters.
 Wendel Kaer ende Anne oer Dochter.
 Gysbert van Wagensfelt mit zyn Huysfrow.
 Dries van Brouk mit zyn Huysfrow.
 Everwyn ende zyn Huysfrow.
 Henrick van Kalker ende zyn Huysfrow.
 Evert Mom ende zyn Huysfrow mit zyn Doch-
 ter.
 Arnt Oter mit zyn Huysfrow.
 Evert Hermanssoon ende zyn Huysfrou mit zyn
 Kinderen.
 Bertgen van Angeren.
 Henrick Gysbertsone ende zyn Huysfrow.
 Henri k die Ruter mit zyn Huysfrow.
 Arnt van Megen zyn Huysfrow.
 Geert van Lunenborch mit zyn Huysfrow mit
 oer Soon Frederick.
 Derrick Kyuit ende zyn Huysfrow.
 Henrickien Jan Pelgrums Dochter.
 Alyt Apzellers.
 Willem Roefen Huysfrow.
 R entgen Francken.
 Evert van Suellen mit syn Huysfrow.

Alyt

Alyt in de Zaell.

Renige Kyrit mit zyn Huisfrow.

Evert Mandemaecker mit zyn Huysfrow.

Jut Lydenhouwers.

Joffer Gertruyt van Delen.

Brant Ysbrant mit zyn Huysfrow.

Arnt van Pannerden mit zyn Huysfrow.

Gysbert de Kremer mit zyn Huysfrow.

Gueken in de Meermin.

Arnt Haes mit zyn Huysfrow.

Gerrit Hagen.

Bern Negel mit zyn Huysfrow.

Johan van Ratingen mit zyn Huysfrow.

Kyinraat de Weuer.

Goesfen Hagen mit zyn Huysfrow.

Baet van Angeren.

Henrick Gaerisoon mit zyn Huysfrow.

Arnt de Heeck mit zyn Huysfrow.

Jacob in de Ploich mit zyn Huysfrow.

Henrick Gaemys.

Willem van Drueten mit zyn Huisfrouw.

Wemer Hermansf mit zyn Huysfrow.

Will m Jansoon Huysfrow mit oer Dochter.

Johan Rutgersfrow mit zyn Huysfrow.

Agneser Kremers ende Hennicken oir Dochter.

Geerigen Neysfen.

Gerrit van Camphuysen mit zyn Huysfrow.

Johan Vinck mit zyn Huysfrow.

Henrick van Os ende zyn Huysfrow.

Dit is een afdruk van het eerste van veertien bladen H. S., bevattende een lyst van de Broederen en Zusteren van het Kramer gilden, welk, denkelyk, noch voorhanden is (a). — Het aantal Geestelyken, 't welk ook daarop ontmoet wordt, zal des Lezers opmerking niet ontflit hebben. Men heeft een, reeds door den druk bekend gemaakt (b), bewys, dat men daar laater op stondt, dat alle die ghoene, die oere renten leevden, off in gheen Gielden en waren, sich onder een Gilde geven zouden van den sesfen, wie hon beli.fde.

XL.

Gilden-Offer.

Volgens den oudsten brief van 't Wevers-gild moesten de Wevers op *sint Severus dach* mit hoeren *Vrouwen* koemen offeren by eenre *pen* van enen *pont wasf*, ind op ten *seluen dach* fullen sy toesaemen eten, ind weert *saccke*, dat daer ymant

(a) In des Kramer-gilden Kist.

(b) Agter 't Adv. van Mr. F. H. v. BERCK bl. 18.

ymant vbleeff, ind daer nyst queme, off seght, dat hy utter stat weer eumwaell sall hy maehyt ghelden. — Men mach dit offeren van die over oude *Convivia sacra*, by de Noordfche Volken in gebruik, en onder den naam van *Offer-gillen* of *Offergilden* bekend, afleiden, en daar over by J. G. KEYSLER (a) te raade gaan. — Op die Gilden-maalyden en alle anderen, wierdt in den ouden tyd straf gedronken, en meer dan overdaadig, zo dat een liefhebber van zulke byeenkomsten den naam van *Gilde*, dat is van doorbrenger, flemper, brasser, dronkaart wegdroeg, gelyk *ghilde* en *ghildeken* ook by vervolg noch in den tyd van *Kiliaen* voor *prodigus aris, nepos, decoctor* doorgingen. Onze Wevers deden in dien zelvden brief hulde aan de matigheid met deeze voorzorg. *Item weert zaecke, dat onse Meyster n mit malkande en terden, ind ymant daer also aeten ind druncke, dat hy inne die herberghe spege, off voer die doeren, die heft gebrikt een vat biers.* — Van die *Gilden-fers* bleev de *spinding, une distribution de denrees, que Pon fait aux pauvres & plusieurs autres*, over. De geleerde PELLOUTIER (b) heeft dat

(a) *Ant. Sept. & Celtic.* p. 349.

(b) In zyne *Hist. des Celtes Liv. II. Ch. X.* Zie my echter op *Kiliaan*.

dat woord, als het woord *Paap* en *Litanie* uit de Griekſche Kerk van *Σποὺδὴ* afgeleid. — De tafels, waar van die ſpindingen worden uitgedeeld in de groote Kerk, zyn yder met een wapen beſchilderd, en deeze wapens ſtrekken dus tot bevestiging van 't g. en in den *Al. emeenen Gildenbrief* nopens *elcks gildſchaps Zegeel* zo even mogt gelezen worden.

XLI.

N.

Coram *Herman van Wy* ende *Evert van den Staide* comparuit *Henrick Vierys* off *van Kemelle* genoempt. Ende heeft bekant ſchuldich toe wesen *N. ſyne natuerlicke dochter* as *vur verdiend loen*. Voor 't verzwigen van den naam in dit ſtuk van 1509 (a), was denkelyk eene rede, althans het volgende betoogt eene zeer groote nauwkeurigheid omtrent Stads Registers van den vroegeren tyd.

Pro-

(a) Uit 't *Sch. A. b.* fol. 147. vfo.

Protocolle literarum scabinalium inchoatum Anno domini millesimo Quadringentesimo Septuagesimo quart, secundum stilum dioecesis Traiectensis prima marcii per magistrum Theodericum de Berck Secretarium Opidi Arnhemensis ex parte meruendisimi domini nostri domini ducis Bourgondiae. Et quaecunque extra hunc librum signata ac scripta fuerint sub signo manuali antedicti Magistri Theoderici & coram scabinis antedicti Opidi sunt talia, hereditates debita uel alias et iuridicas persecutiones tetigerint non erunt alicujus roboris aut momenti, & signum manuale magistri Theoderici est istud subscriptum. Hier onder stondt de naam van Berck met eenige krullen daar agter, en dit alles op het eerste blad van 't Scheepen Achtenbock van 1474 tot 1477.

— Een Johan N. van laateren tyd; en die, mischien geen toenaam hadt, komt in 't Raad Signaat (a) voor. Hy wierdt aangesteld tot

XLII.

Honden-slager.

Een beroep, waar voor geene oude sporen te

(a) v. d. 31 July 1614. fol 249. vfo.

H 4

te vinden zyn. Het was met dat al eene be-
diening, welke zich de Kerk in de jaaren
1622 en 1623 vermeende te mogen toeëigen-
nen; maar om de betaling, lykt het, glippen
liet (a). — Over het af en aanzetten van
Stads Dienders, en de vraag of de Magistraat
daartoe beregtigd was, had men zich reeds
in 1596 (b) al te driftig tegens de Predikan-
ten geüit.

 XLIII.

Huuren van Dienstboden.

Iem off hem ennich dienstknecht off dyenstmaghet
vermyedt hedde bynnen onsf Stat off vriheit ende
hoen dair en bauen mit enen anderen vermyeden,
die dienstknecht off dyenstmaghet folde den genen
dyenen, dair se hem voir mede vermyedt hedden.
Ende fall dairtoe betalen dat loen, dat die gene
dair se hoen lestwerff en vermeydt hedden, enen
anderen dyenen gelaifft hedde te geuen. Sonder en-
nich bekroen off wederseggen (c).

Vojr

(a) *Kerkel Refol.* v. d. 7. July. 6. 13. Oct. 1622.
en 26. Jan. 623.

(b) *Raad Sign.* v. d. 21. Jan. fol. 57.

(c) In 't ouafte b. *Statuta* Hoovdft. van alrehande
saicken.

Voir is hier 't eerst 't vroegst. Zy zouden dienen aan wien zy zich 't vroegst *vermied*, verhuurd hadden.

In 1449 waren de Heeren-knechts al zeer gewoon. Men schonk in dat jaar aan de Burgemeesteren van *Deventer*, *Nymegen*, *Zutphen* en *Wesel* een gelag. Ende oeren Knechten geschenke ii. qt., die daer quamen suten, als die *malyt voelmae gedaen was* (a). En op *Pauwelsdach* van dat jaar dronken die *Arnhemsehe Schepenen Knechten iii. quartern* (b).

XLIIII.

Raampoortje.

Hier op slaat, 't geen van my in den *Oorsprong van 't Hof van Gelderland* (c) wierdt uitge-schreeven: namentlyk, dat in 1506 al bepaald was *nootshahren, een cleyn nye poirt, tusfchen die Sabels ind Rynpoirten doir en aver die Stat graven*
en

(a) *St. Rek.*

(b) *Ald.*

(c) *bl. 137.*

en wall te maken, op dat die onderfaeten 's Lanis van Cleve in de Lyemersch en omtrent Huesfen gefeten, oe en markt van koren, eyer, van botter en dergelycken proviande mogen versuecken en onderhouden, daer toen groot misval en gebrek in geschiede. Maar dan zullen wy voor die gezegdens nog fluiten, indien van ons niet herdagt wordt, aan de wydere afgelegenheid van den Rhyu van de Sabelspoort, welke te vooren van my bewezen wierdt (a).

't Raampoortgen was achter Rodenburgh (b) en kan daar noch gevonden worden. In 1517 hiette het het Raampoortje staende t'gens Rodenborch (c). In 1507 wierdt daaraan een ophaalbrug [een toehbrugge] gemaakt (d) maar in 1514 dorst de weerdyn Gerrit van Aller die raambrug niet overgaen, want dat vondere small was (e). Buiten dat Poortje stont de volmolen van die van de Draperyen by hunne Raamen. Deeze Drapeniers waren herwaards uit Zutphen gekomen in 't jaar 1487 (f).

Op den vii February xv^e lxxiii hebben Burgermei-

(a) I. xxxi.

(b) St. Rek. ov. xvc vi.

(c) Stads Reken.

(d) St. Reken.

(e) St. Reken.

(f) Branakas No. 13.

meifleren, Schepenen ind Rait verpacht sesf jair langh geduerende Wessel ind Ghysbert Heymericks Jan van Ratingen ind Rutger Tollicken die Staat buitengraeff myt it Landt neffens dem wall tuschen den Sabelspoert ind Rhampoert, van der Sabelspoert ain wes ain 't Bergsken aver der beke, vur vier dafer 's jaers, myt den anhangh, dat sie der Burgermeifleren in der tyt altyt myt en soy vysch van oeren vanck bedencken sullen (a). — De Stads-gragten zagen wy (b) vroeger verpagt.

— Den 21 Aug. 1596. kocht de Stad een zeker aantal Carpkens, vnd die in der Stad graff gepaert, waer voer betaelt: - x - : (c).

— In 1450 was een groote sterfte onder de visch, zo dat Dirick Stoep ende Godeken die Haen gelast wierden van die dode vischen vnder Stat Graven te doen (d): denkelyk de vischen uit de Gragt agter sint JAN, welk eerst was gegraven.

(a) *Scheepen Aftenb.*

(b) *Boven. XIII. 45.*

(c) *Stads Rek.*

(d) *St. Rek.*

XLV.

Vyzelstraat.

Ik zeide, dat de *Vyzelstraat* (a) niet vroeg bekend is geweest. In 1639 kwam de *Gelderfche Hiflorie* van PONTANUS in 't licht. Hy noemt op de Kaart van onze Stad alle haare ftraaten, hy fpreekt ook van *Op den grooten Oort* en 't nummer 't geen daarvoor van hem wordt gebruikt is tevens zoo geplaatst, dat men niet anders kan denken, dan dat de *Vyzelstraat* onder *grooten Oort* begreepen wordt; ten minften een ftraat zonder naam was. Met myne bewyzen van 1476 en 1500 komt noch overeen het *Raad Signaat* van 1648, toen wierdt van de put, *tufchen den Oort en de Bakkerftraat*, een pomp gemaakt (b), maar dertien jaaren laater wierdt van de *pomp in de Vyzelstraat* gefproken (c).

Vyfzig-jaarige en nog jongere Arnhemers hebben met my den tyd gekend, waar in d' Aptecker KNOOPS het hoekhuis over 't
ou-

(a) I. XLVII. 157.

(b) Ziet op d. 9. July.

(c) In 't *Raad Sign.* v. d. 8 Sept. 1661.

oude Stads Wynhuis, en langs welk men de Weverstraat inslaat, bewoonde, en dat daar de drie vergulde Vyzels uicingen.

XLVI.

Verborging.

To weten dat op Satersdach P. *Visitationem Mariæ Anno Sc. xcii.* Derick Hack bedacht is *xiiii* dagen lanck to wesen bynnen Arnhem in Cornelis Kaacks huysf ind off hy sich dairenbynnen myt mynen gen. heren nyet en slichten, soe hebben gelaiff Bertolt Hack, Arnt van der Laywick, Cornelis Kaeck, ind Henrick Schetteren, dat sy dan terstont den vurg. Derick leuendich off doit wederom teueren sullen op ter Borch then Rosendaell myt holt ind myt yser beslagen, ind, off sy des nyet en deden, so sullen sy mynen gen. H ren veruall n wesen vur dujent enkel Rynsgulden, die sy synen gnaden gelaiff hebben sementlich ind elck een vur all to betalen, ind dair vur to gaen siten op ter Borch ten Rosendaell myt holt ind myt yser beslagen

bis

bis ter tyt toe die duſent gulden vurf. betaelt
 weren. Allet vurf. ſonder Argeliſt (a).

Ik geev dit min gewoone ſtuk als voorlo-
 per van de volgende Afdeeling.

XLVII.

Verborging op den Oort.

Op huyden den 19 Decb. xyc 85 hebben Rich-
 ter, Burgermeiſteren, Schepenen vnd Rhaedt der
 Sadt Arnhem enen genandt Alerdt Schoemaker Bur-
 ger alhier openbaer op den groten Oirt fuer der Stadt
 Wynhuys gebracht, vnd aldaer nha Burgerrechten
 vnd ilder gewonten iſf verborcht werden, waer
 fuer borge geworden zyn Wilhelm Muys vnd Ger-
 rit Willems ſampt vnd biſonder fuer duyſen g.g.
 vnd een mans lyff hem ten allen tyden dair hy
 van idt gericht angeſproken vnd gevordert wordt,
 ter plaetzen tho leveren vnd den gewys tho vol-
 doen fuer alſulcke actie, alſf die Herr op hem
 Alardt tho ſpreeken heeſt.

Preſ.

(a) Uit het III. Lib. der xiv. Lib. aan de R. K.

Pres. Pelgrum van den Gruythuys, Richter.

B. { *Engelbergh van der Borch.*
Pouwel Sluysken.

Jacop van Ommeren.

Caerll van Gelder.

Ruigher Tulliken.

Johan Engelen.

Henrick Wynigens.

Arndt van Bienen.

Zeger van Uchelen.

Des heeft genoemten *Alardt Schomaker* gelaest dese sine burgen hier vor tho indemissieren vnd schadeeloos tho halden, daer op den Richter handtastingh gedaen sulcx volkomenlick tho achtervolgen. *Actum vt supra (a).*

Veele voorbeelden van dit soort zyn voorhanden (b): en bevestigen het daaromtrent beraamde in d' *Ordinantie van Arnhem* beroerende de maniere van *Procedieren in civiele ende eriminele saken* aldaer *vooryvallende (c)*. In die *Ordinantie* wordt een gevange *Borger*, of die onder *Stads Scheependom* zyne woonstede heeft, wanneer niemand komt, om hem te verborgen op den *Grooten Oort* gebragt en driemaal geleid om den ring [dit geschiede door

(a) Los bl. ter B. S.

(b) In de *Sch. A. E.*

(c) *Art. ciii.*

door den gezworeen Roeydraager] en daarby uitgeroepen: of iemand deezen gevangen wilde verborgen, dat hy te voorschyn come. Men heeft zich altyd verbeeld, dat die ring bestondt in een wyden kring van steenen van eene andere kleur, dan die waarmede de straat aldaar gestraat was en nog is, want zulk een kring is aldaar nog te zien. De Hattemer Burgemeester O. TULLEKEN was ook van dit gevoelen (a), en diergelyke asperkingen vindt men voor 't Raadhuis van Schoonhoven (b), in 's Gravenhage een en andermaal, en elders. Maar te Nymegen wierdt in 1529 overdragen, dat gevatte misdadige Burgers om die blaauwe steen geleid zouden worden (c), en zo wierdt men ook in vroegeren tyd te Arnhem niet om een kring van gestraate keysteenen geleid, maar om een enkelen steen, om een steen, waar in, volgens de Kronyk (d) een Rinck met viii L. loitz gesoldeerd was. En zulke geringde steenen waren insgelyks niet ongewoon (e). — Het lood, zwaar agt pond, toont, dat het op iets steevigs gemunt was: en ook wierden

aan

(a) In zyn Stukje *de Insula Dei* p. 20. not.

(b) *Beschr. van Schoonhoven.* bl. 376.

(c) In de *Chron.* van J. SMETIUS.

(d) Bl. 150. uit *St. R.*

(e) Zie my op KILIAEN w. *Wje.*

OU D
 an deelen
 Men bevalle
 zaalbar, van
 huis (1), daer
 ne gemacht
 voen afwarr
 vnde met v
 stude de he
 leggen van e
 bevaald (e).
 een hat-tyd
 yfer metten
 ook nog in
 (f), en daniel
 Over den g
 re ingetrect
 in een ander
 en helderde
 (a) Reek van
 ven d. j. aan de
 (b) Zie de *Kr*
 (c) *St. R.*
 (d) *Kiliaen*
 (e) *Verz. G.*
 (f) *Van den*
 (g) *Van vloed*
Wepeler aan de
Kring Ancken
 (h) *N. XVII*
 (i) *N. XVIII*
 II. DEEL.

aan deesen ring [misdadigers gegeesfeld (a). Men betaalde in 't jaar 1572 den *schaeter* een *dachhuer*, van dat hy den *Rinck* voor 't *Wynhuis* (b), daer aen *Frans* gegeesfeld worde, *schoone* gemaect heeft, die mit *iss* vnd *snee wail* twee voeten *befraeren* was, vnd men mit *groten* arbeit vinden mosten *vi. ff.* — Van dezen steen verschilde de *halsband-steen*. Ik vind voor het leggen van een *halsbands-steen* in 1385 *xvi. ff.* betaald (c). Zulk een *halsband* wierdt ook een *hals-yser* genoemd (d): ymand in 't *hals-yser* zetten was eene *Deventersche straf* (e); ook nog in *Arnhem*, volgens het *Raad signaat* (f), en buiten 's lands (g) veel laäter bekend.

Over den grooten Oort en deszelvs ruime-
re uitgestrektheid in vroegere dagen stelde ik
in een ander Hoofdstuk myne gisfing voor (h)
en helderde die zo even nog nader op (i).
die

(a) Reek van H. BENTINCK Richter v. *Arnhem*
over d. j. aan de R. K.

(b) Ziet de *Kronyk* bl. 101. 232. enz.

(c) *St. R.*

(d) *KILIAEN* op die w.

(e) Verg. G. DUMB. *K. en W.* D. I. 474.

(f) Van den 6. May 1623.

(g) Een vloed van Schryvers in C. M. SCHWARTZ
Wegweiser zu denen Kayserlichen des H. R. R. &c.
Kriegs Articulen X. 35.

(h) I. XLVII.

(i) II. XLVIII.

In nog een ander wordt bewezen, dat aldaar, zo wel, als op de markt, visch, endvogels, die toen [als de *Dichter* voor VIRGILIUS] onder den naam van *Vogels* doorgingen, verkogt wierden (a). In 't jaar 1673 was dit nog in gebruik. R. KEUCHENIUS liet (b) het volgend opschrift achter.

Area Major: De Grooten Oort.

*Hic locus est, quo poma, nuces, venduntur & ova
Deliciaeque gulæ salmo, vel oris Anas.*

*Quis locus hic fuerit, norunt mage sæcula, quando
Cum Duce libertas civibus emta fuit.*

De laatste regels verklaart hy daar met de

XLVIII.

Verrassing van Arnhem door H. Karel.

Deze viel op den 21 van Lentemaand des jaars 1514 voor. Ik maakte HENRYCK SMYT en RUYSKEN, als voornaame helpers by die overrompeling bekend (c), maar heb nog meer, dan

[a] I. XXVI.

[b] In MS. *Arenaco voc.*

[c] In de *Kron.* bl. 79. uit een Reken. aan de R. K.

dan 't geen daarvan tot dus verre gegeven wierdt. In het Hoofddeel van *Torens van Verdediging* (a) zagen wy den Vorst door *Lipperts toren op ter Beek* inkomen. Ik voeg daarby

Item, soe myn genedige Heer aver die Beek doer dat Bohverck hier inguam, heeft my Meyster Winalt Doctör bevalen, dat ick alle die gaeten van dat heel Bohverck weder solde laeten maecten ende wolde hebben, dat men dat Blockhuys op de Beeke heel affstaketten solde, heb ick gekoft soe voel cykens holts, daer men langh poesten ende wien en stelen aff solde snien, want dat dubbelt afgestanket solde weesen enz.

Item, Kornelis Timmerman sold die staeketting besien ende maecten, daer myn gnadige Heer in wasf kommen op die Beek, mosten se ons aver sunt Fanspoert vyt ende inlaeten, hen luyden gegheven te verdrincken. ii. fl. vi. bl.

Item, soe myn genedigen Heer de Stat yrst gewonnen had, soe hadden se aan alle poerten die slaet afgestlagen, beval my die Bourgemeyster Brant van Deelen, dat ik een man van Hatem, die dat beveel yrst aen die Velperpoirt had, geyen sol ii. hoerns gulden, ende Gerrit slaetmaecker in die Ketselstraet solde ik geyen vi hoernsgulden, want hievoel slacten had van allen poirten, die he onthwee
wat

(a) Booven xxxiiii.

geslaegen had ende weder gemaickt, noch had Gerrit *iv.* of *v.* sloetelen gemaakt boven die *vi* hoirns gulden, dair ick hem voir gaf *viii* stuyver. Valet simul *viii* gl. *xvi* stuyver.

Item soe men die Rinpoort opfloech, doe myn genedigen Heer hierin quam, soe had Jan van Esfen *i* groet slot van die poert. soe en wold he dat niet avergeven, daer waeren *vi*. stuyver op verdroncken, die ick betaelde. Valet *vi*. stuyver.

De slooten, waarvan hier gesproken wordt, waren losse hangfloothen, zogenoemde tas-floothen, welke by vrees voor verrassing, dikwyls, zomtyds drie viermaal in 't jaar veranderd of verhangen wierden, en deeze floothen worden ook vroeger, dan vaste of opgespykerde floothen aangetroffen. Maar verder

Soe myn gnedighe Heer syn Stat van Arnhem weder ingenaemen had wold die Stat van Arnhem myn gnedighen Heeren een gesenck doen nae oeren vermoeghen ende hebben gecoft van Willem van Doerninck *i* voeder wyns voer *xxxix* golden gulden.

Item in derglicken heeft die Stat van Arnhem gesenckt mynen gnedigen Heeren enen scoenen vetten Olf, die onse Borghemeysters gecoft hebben van Gaert Gamis, die jonge voer *xxv* Philips gulden de gulden ad *xlv* str. ende heb Meister Wolter laeten maecken *ii* veentges mit die waepen van Arnhem, daer ik hem af gaf *x*. str.

En

O U I
En dan he
Jen, so
Soe driem
niedt proce
vanen van

Gruet Schom
ren twee
legen, waer
gulegen, wa
symmeten 200
vindt men g
van den oirt
Dard toe (2
190) 1700
Schom Egeen

(a) Uir dr.
(b) Uir het
(c) Uir het
(d) Uir het

En dan laastfelyk:

Item, soe myn gnedighe Heer syn genaden die Stat Arnhem weder kregen had, dey men een generael procesfy om de Stad, doe geseent ten Observanten van dat sy Got lauen solden 2 quarten (a).

XLIX.

Schoon Eggen.

Groit Schoen Eggen en cleyn Schoen Eggen waren twee huizen in 1433 naast elkanderen gelegen, neest cleyn Schoen Eggen was een gang gelegen, waar van men dat dardendeel nyet betymmeren zoude (b). In een opdracht van 1519 vindt men groit Schoen Eggen gelegen op ten hueck van den oirt (c). In 1481 kwam het *Evert Duvel* toe (d), maar wierd bepynd. Voor 1500 kwam men door een gang van groot Schoon Eggen in klyn Schoon Eggen maar daarom-

(a) Uit *St. R.* v. 1514.

(b) Uit het *Scheepen Akenb.* v. d. j.

(c) *Scheepen Akenb.*

(d) *Scheepen Akenb.*

omtrent wierden toen schikkingen en noch andere over die twee huizen gemaakt (a); edoch waarvan het papier zo erg vervuurd is, dat men die niet meer leezen kan. Egge voor hoek is bekend (b). Myn [toen Deventers] Leeraar Ev. WASSENBERGH be- wees onlangs, dat het ook Friesch was (c). — Een huysfinge geheyten den nyhen Gevel was gele- gen aen den Oort tusfchen huysfinge Reyntgen Berntgens op die een zydt ind Henrick Cleyntgens huysfinge geheiten groote Schoen Eggen (d). — Schoon Eggen was ook een huis, waar men ging teeren. *Vltima Augusti* [1446] die Bur- germeifleren ende Scepenen langh op der Camer bent bi een vre onledich gheweest, doe si overqua- men, dat die zake, die tusfchen den Praest van Vryslant ende Henric van Apeldoren was, hier verclaert folde werden. Ende doe si hoerden den brieff, dien onse genedighe Heer den vier Hoefsteden van Brusel had gefant, daerna tsamen gegaan teren op Schoen Egghen (e). — Maar alle deeze staalen van oudheid worden jong gemaakt door dit Doe men die stufe leide by Schoen Eggen ver- droncken vi. qrt. Want dat is van 1390 (f).

L.

(a) Scheepen A. B.

(b) Ziet my op KILIAEN.

(c) Taalk. Bydr. I 28.

(d) Scheepen Aftenb. van 1548.

(e) St. Rek.

(f) Uit St. Rek.

(b) St. Rek.

(c) Byzge.

(d) Aftenb.

L.

Huwlyk van H. Karel.

't **G**een over de niet voltrokkene huwlyken van **KAREL VAN EGMOND** en zyne eindelyke Echtverbintenisfe in de *Lettres de Louis XII* en van de Historiefchryvers bedagt wierdt, en nog in onuitgegeevene papieren van de Charterkamer en steden schuilt, zou met een dikken bundel kunnen vermeerderd worden. Van Arnhem wierdt de nieuwe Hertogin met geschenken ontmoet: Arnhem zondt den *Boden Jan van Nuyff toe Nymegen, om toe vernemen, woe dat de Stad myt dat geschenck onser genedychgen vrouwen wolden bestellen* (a), en Nymegen bepaalde zich tot twee *silveren vergulde kannen* (b). Arnhem hadt haar zilver te Antwerpen besteld, *Hubert was gegan toe Antwerpen iwemaet om dat silverwerk, dat men ons genedychger vrouw sold schenken* (c): wat zy gaf, en hoe 't geld daar voor gevonden wierdt, openbaaren deeze verandwoordingen.

Item

(a) *St. Rek. v. 1518.*

(b) *Byvoegz. tot d'Ann. en Chron. v. Nym. bl. 3.*

(c) *St. Rek. voorn.*

Item op *Sonnendach aen sinten Angeneten dach* synt *Maeuken Mys, Geert Jan Scheppert* gegan ende hebben al de geyn gebaet de onder den cloyken *flach saeten, dat sy solden comen ende brengen haer schattynck teegens ons genedige Vrouw.*

Dat ontfang van dat silverwerk an gelde hyerna beschreuen.

Item ontf. van de van *Muynchuyssen* *rystlich golt gulden.*

Item ontf. van de van *Maryendael* *xxv. g. g.*

Item ontf. van dat *cloyster* *hyer bynnen* *vyff-tich g. g.*

Item ontf. van de van *Bethanien* *xi. g. g.*

Item ontf. van *Geryt van Leuwensroet* *xxvi. g. g. xi. f. b. Roet is rot.*

Item ontf. van *Jan van Schaers* *roet* *xiii. g. g.*

Item ontf. van *Hermen Snyder* *roet* *viii $\frac{1}{2}$ g. g.*

Item ontf. van *Deryck Schoemakers* *roet* *xvii. g. g.*

Item ontf. van de van 't *Broeck* *xxiiii. g. g. ii. oert.*

Item ontf. van de van *Yffeloert* *viii. g. g. xvii. br.*

Item ontf. van de *Cranys* *vi. g. g.*

Item ontf. van de van *Emaus* *ix g. g.*

Item ontf. van de *Clyngelbeeckers* *iii. g. g. xii. str. b.*

Item nog ontf. van *Gaert Gaemess* *xxii. g. g. beloep* *xxx. g. brab. xvi. f. daermit heeft Gaert*
de

de i^o phil. gulden betalt, met ingereken de roetmeesters van de vyer Ossen.

Item soe ys myn ontf. van desfen onraetz penynck in all iii^o. lxxxiv. gul. brab.

Item dat rigeven van dat silverwerck.

Item soe yck in myn ontf. geseet heb van den Roetmeesters ende Broeckers ende Klengelbeekers myt den Cloyslers de heyll Partes, soe heeft Gaeriken de Kremer, dat golt gewegen, dat yt toe licht was ende anenbrack in all iiii. g. g. xviii. f. b. valet vi. g. b. x. f. b.

Item betalt voor de silveren kan ende twee flesfen, de de Stat van Arnhem ons genedychge Vrouw schenkte an Gaert de Kremer hant. iii^o. lxxvi. g. b.

Item Gaert gegeuen voer syn arbeyt myt de serynck, myt ingereickent enen de myt hem geynck. viii^o g. b.

Item van dit voersf. gelt betalt Joffer Rydders v. g. g.

Item noch van dyt gelt genamen, daer yck van leyt maken xii. tortzen, ende xii. waepen, ende viii. kersfen int Hoeff van Baetenborch. Valet. xi. g. b. v. fl (a).

Behalven den kan in deeze twee flesfen kopt men ook Ossen. Vyer Ossen staat boven, maar het waren dry paer Ossen.

Item

(a) Uit de zelve Rek.

Item op Gousdach na sente Lucas dach hebben Borgemeysters Hermen Tengnagel, Erkellens, Hermen van Wye, Hackfort, yder Scheppen ende Gaert Gaemessz ende Ot van Hockellum myt mer goeder Borgers gewest voer de Sabelspoert om der Stad van Arnhem helpen toecopen dry paer Ossen van Gaert Gaemess Willems soen, dat paer voer xlviii. ph. gln. teegen de toecomste onsser genedycher Vrouwen van Gelre (a).

Maar hier voor mag ook niet verdonkerd blyven, een

MEMORIAELL an mynen

Genedigen lieyen Heeren van weegen der Stad van Arnhem te verbaitschappen.

In den yersten, dat Got Almechtich syne Furstelicke Genaede, Heicheit, Eer ende Geluck verleenen wyll myt synen Fyrstelicke Genade toekomende Vrouwe ende Gesellene ons gen. lieue Vrouwe ind Furstynne, tot Zelicheit ende tot Waifsaeren synre Furstelicke Genade alinger Lantschappe ende Onderfaeten.

Item syner Furstelicke Genade the kennen the geven dye last ende armoit syner Furstelicke Genade Stat van Arnhem, ende woe die tyt hienen is, dat die schulden syne Furstelicke Genade Stat vurschreven the maenen, ende op oer restanten wat te ont-

fanf-

(a) Ald.

fangen plegen an Offen en ander waeren; ende dat bysonder die van Buederik betailt moeten syn nae den averdracht mit hem gehalten, zullen die Koop- luyden ende Burgeren den Rynstroem gebruycken dair men weynich Raitz toe weet, soe die Stat sich vertymmert heeft &c.

Oick der Stad Renthen ende Accysen ende mit namen den nyen onrait toe saemen toe nyet gheet, avermitz dat myns genadigen Lieven Heeren dyen- ren ind sommige van den Burgeren dair aff mit allen nyet en betaelen, seggende myne Genadigen Lieven Heren hem sulcx verlaiten zullen hebben, dair durch andere Burgeren oick dair aff nyet be- taelen willen.

Dair toe wordt der vurschreven Stat den nyen onrait gansf verdonckert, avermitz, dat die geest- lickheit dair toe nyet en gelt.

Item syne Furstelicke Genaden bidden, dat den nyen onrait mit alle der Stat accysen ind Renten betailt moighen warden van eynen yegelyck gelycker- hand, geestelick ind wereltlick nyemant, wye hy oick zy, dair inne te verschoenen; gelyck syne Fur- stelicke Genade dat doch in den yrsen avergegeven consentiert ende belieft hebben.

Item soe 't men te hant greden pennongen moet hebben, tot schenkinge onses Genadige Furstynne, ende der Fursten ind Furstynnen mit oir kommende werden te bieden dat syne Furstelicke Genade be- lieyen willen dat die Cloisteren bynnen ende omtrent

Arn-

Arnhem geleegen, syne Furstelicke Genade eyne pennynck lenen ende dieselve pennynck an handen der vurschreye Stat betaillt werde, affslachs der summe gelts, die Stat van Arnhem syn Furstelicke Genade kortz vergangen geleent hebben.

Voirt syne Furstelicke Genade toe bidden, dat die feest ind stacie van der Brulloft alhier v'Arnhem gehalden nicht worden, op dat die Stat ende Burgeren dair durch the beth weder in neerongh kommen mogen, aenmerckende dat idt die bequeemste Stede int middel van den Lande gelegen is (a).

Edoch dit laatste verzoek gelukte niet, het feest ind stacie van der Bruilofst wierdt te Zutphen gehouden; en, behalven de Ridderschap wierden insgelyks de Steeden door den Vorst genoodigd, om daarby aanwezig te zyn. Van Arnhem kan ik daaromtrent dit geeven (b).

Item op synt Aegtendach syn Borgemeyster Jan van Dornynck ende Oeltesyr Haefort, met twee Dyners van der Stat, elck en pert, der huyr alle daege vi. sch. ende acht dagen vigeveest to Zutphen op onser genedyger vrouwen bruyloft, ende den twee Burgermeysters vurs. vss toegelaeten
elck

(a) Los ter B. S.

(b) Wederom uit Stads Rekening over xvc xviii.

OUD
 en ghe ghe. te
 en sijn te reu
 Te ronen is u
 die Afigen
 en: gelyc out
 ren in 's Vanden

Our

Men ontmo
 van deene
 een papier
 sche, dat dit
 een ander, w
 vergeld wier
 by dezelve
 wult een stuk
 is mischien
 den justien

(c) Ut Stads Re
 (d) Na de Besc
 (e) De B. S.

elck xii golt gln. tot oer dyeners ende
hen selfs toe rosten. enz. (a)

Toe rosten is toe te rusten, de Stad klee-
dede dus die Afgezanten yder met xii. goud gul-
den: gelyk ook door den Vorst zyne Officie-
ren in 's Vorsten livreye gekleed wierden (b).

LI.

Ons gen. Vr. Donder - Banket.

Men ontmoet de woorden, welke tot Hoofd
van deeze Afdeeling dienen, van buiten op
een papier (c), maar niets daarby. Ik gis-
sche, dat dit papier tot omslag verstrekte van
een ander, waar op dit Feest verhaald of
geregeld wierdt, of van eene Rekening, waar
by deszelvs kosten bepaald wierden, maar
zulk een stuk kwam my nooit op 't oog. Het
is mischien niet te veel gewaagd, daar van
den juistten tyd te stellen, en ene uitlegging
te

(a) Uit Stads Rekening over xvc xix.

(b) Zie de *Besch. van 't Portr. van KAREL v. E.*

(c) Ter B. S.

te geeven, want [schryvt SAINTFOIX (a)] *Charles IX etant allé dîner chez un Gentil homme auprès de Carcasone, le plafond s'ouvrit à la fin du repas: on vit descendre une grosse nue, qui creva avec un bruit pareil à celui du tonnerre, laissant tomber une grele de dragées, suivie d'une petite rosée d'eau de senteur; en dat dit gebruik nog lang daarna plaats hadt wierdt van my vroeger betoogd (b). Ondertuschen blyve een yder onbelet van op iets als dat en op de Bruilofts-dagen van ELIZABET van Lunenburg al of niet zyne gissing te vestigen. Maar betreft deeze hagelslag van irgie dat huwlyk van de Vorstin, dan blyft dié voor of nae eene klynigheid in vergelyk van vroeger Bruilofts-feesten. Men moet syne oogen uitgezien hebben aan die van KAREL van BOURGONDIE. Daar by wierden zelfs nagemaakte Walvisen zo groot als zy waren in d'eetzaal rond geleid, men liet in die zaal uit de hoogste vensters van den afgebeelden toren van Gorkom, vier wilde zwynen voor den dach springen; vervolgens drie gyten en een bok, de bok blaasde op een trompet, de gyten op schalmeyen; daarna verscheenen vier wolven; daarna vier groote Ezels, welke een Fransch*

(a) *Esf. Hist. sur Paris* II. 208.

(b) I. LIX.

Fransch lied zongen. Op eene gaanderye van dien toren kwam een aap te voorschyn, noch een aap, noch vyv aapen. *Les ditz singes estoyent, moult bien faitz auprès du vis, & n'eurent gueres marché iceux singes par celle gallerie, qu'ilz trouuerent yn Mercier endormie auprès de sa Mercerie & en tenant contenance de singes, le premier prit yn taborin & yn flageol & commença a jouer, l'autre enz. (a).* En zo bediende men zich van dieren, gelyk *Esopus*, met wiens Fabelen men al vroeg veel ophadt, en die daarom in de onderscheidene nieuwere taalen vertaald. Maar een overblyyzel van die praal bleef hier te land in den doolhof van *Amsterdam*, en in een toren van 's *Hertogenbosch* en van *Bommel* agter, uit welken by yder klokkenslag noch eenige Ruiters op paarden voor den dag komen en in 't rond ryden. — Van de *Hollandfche Bruidt-Suiker* is iets door den Heere *J. LE FRANCO VAN BERKHEY* gezegd (b).

(a) *Memoires de Mesfire OLIVIER SR. DE LA MARCHE*. II. iv.

(b) In *de Nat. Hist. v. Holl.* III. iv. 1122.

LII.

Stok.

Waar in der 'gevangenen beenen geslooten wierden, is genoeg bekend: men sloot de twee ribben van die stokken met een hangslot, of, wanneer zy, als wel 't meest, van hout waren, dan wierden zy op een gespykerd (a).

Op 't eerste past een *teslot*, daar een *wijf* in *gespannen wordt* (b). — Zommige stokken waren van eene lengte, dat daar in twee, drie, en wel noch meer gevangenen bewaard wierden, en daarom baaten niet veel de volgende uittreksels. *Toe Boemel eenen nyeën stock doen maken* (c) viii. gln. en, *Item, soe tot Bomell in der gevenckenis gene stock en is geweest, om die gevangen in te setten, heb ick in dye Boffchpoirt laten maicken enen stock, inde heft gekost dat holtwerck mit dat maicken.* v. g. (d).

Ik

(a) Voorb. v. 1492 in *St. Reken.*(b) Uit *St. Rek.* v. 1449.(c) Uit HERMANS PYECK *Amptm.* v. B. en T. *W. Rek.* ov. 1495. aan de R. K.(d) Uit SCHUYRENS *Rekenschap van B. ind T. W.* ov. 1529. aan de R. K.

OU
 te ziele dat
 te pore te ga
 (a). En
 ter van bew
 gegrypen. In
 myer sijn
 te sijn gevang
 te kelle in d
 woren wore,
 een afzietten
 der) den myff
 ten voor syn
 stock moet
 Twintig dage
 Bomel in de
 et in den he
 hals hadde g
 Boffm is van
 van komend
 Stock-howard
 hikken zegt
 een eenigzins
 op ik voor he

(a) L. V. 13.
 (b) Uit *St. Reken.*
 (c) SCHUYRENS
 (d) *W. DUCAN*
 (e) *Van TARTUS*
 IL. Dm.

Ik zeide dat het een onderscheid was op de poort te gaan, en op de poort in den stok te zitten (a). En de wreedheid van deeze manier van bewaaring of straf laat zich genoeg begrypen. In 1518 was meyt ontheyt der gemeyner schepen overcomen, soe een jonck van quaten seyten gevangen was ende wart gesaet onder in den keitre in den floeck, daer van syn been verdorven ware, dat men sy hem afmoest nemen [te been afzetten], dat yck [schreef de Rentmeester] den meyster geven sold, als Henryck Engelen voer syn onleyt ende onkoest, want hy voelt stancks moest lyden vii. Philips g. xxiii. str. (b). Twintig dagen lang hadt eene Toveresse te Bommel in den stok gezeten, ind is daerna d'et in den stock gevonden dat haer dye duyvell den hals hadde gebroicken (c). — Het oud Fransch Baston is van dezelve beduidenisfe en het daar van komend Bastonicum en Bastonerius voor Stok-bewaarder (d). De Cipers droegen groote stokken zegt SPELMAN en DUCANGE valt hem eenigzints by, maar liever wil ik hier op stok voor boejen denken (e). — Stok en Blok was

(a) I. V. 13.

(b) Uit *St. Reken.*

(c) SCHUYRENS *Reken.* voorn.

(d) Verg. DUCANGE in *Glossf.*

(e) Verg. FESTUS in *Bojæ.*

was ééne spreekwyze. PHILIPS VAN HAEF-
TEN beloovde in 1495 *des anderen daigh post*
Petri ad Vincula, dat hy zyne gevangenisse
nooit tegens H. KAREL mit *stoccken blocken* of
anders wreken zoude (a). De *blokken* waren
zeker van *hout*. De *stokken* zomtyds geheel
van yzer. — 't Geval van 1518 mag aan eene
vraag doen denken, of de *gemeyne Schepenen*
wel juist zo vroeg over 't afzetten van be-
nen en iets diergelyks gekend wierden. Maar
die wordt daar door niet beslist, en ik geloof
liever, dat de toefstemming of verwygering
daarvan eerst na de Hervorming, immers in
Arnhem, opkwam. Na dien tyd wierdt dit
zelfs van den Kerkenraad behandeld.

Den 8 February 1629.

*Is vast gestelt of men een broeder deser gemeen-
te soude laten snyden van eyn breuck, is gear-
resteert, dat men die saecke met die Chirurgenen
sal communicéren, ende dan na gelegentheyd der
saecke (b).*

(a) In laade viii. aan de R. K.

(b) In 't Kerkr. Resol. B.

L I I I .

Statuten.

By eene, reeds gedrukte (a) overeenkomst tusſchen de Magiftraat en Gildenmeesteren, moest der Stad *Broidboeck ind Policyboeck off Buerſpraicke*, jaerlix eens geleezen worden. Het was gebruiklyk, geduurende de twaalf daagen voor *Pauli Bekeering* [Stads Keurdag] alle onafgedaane zaaken in eene volle Vergadering ten einde te brengen (b), en dan de *Statuten*, want die duurden alleen maar voor één jaar, te overzien, te veranderen, te vermeerderen, te verkorten, en geheel nieuwe te maaken. De *Statuten* waren dan het grootste werk. Zy behielden den naam van *Prisca* om dat *Sancta PRISCA* op den 12 January gevierdt wordt. — Zeer vreemd wordt de *Saturdag* voor den *Saturdag van Sint Pauwelsdach*

(a) St. Agter 't *Adv. van Mr. F. H. v. BERCK.* bl. 21.

(b) *Raad Sign. v. 1586.* gedr. voor de *Deductie* van 1703. bl. 192.

(c) Verg. 't *R. Sign. v. 1651.* fol. III. vfo 1652, fol. 224. vfo.

dach met de woorden van *Sunte Priskensdach* bestempeld (a). Maar men heeft eene *Resolutie*, waarby gezegd wordt, dat de daagen van *Prisca* eigentlyk begonnen met den 18 January, ende *gecontinueert* wierden, tot den 24 derzelve, want op den 25 van Louwmaand valt *Pauli Bekeering* in. Dit hadt voor 1651 plaats, dan vroeger en laater wierden daar voor meêr dagen gebruikt (b). Men las dan in den Raad het geheel *Statuten Boek* van vooren tot agteren en van keur tot keur af, en omtrend yder derzelve wierdt bepaald, of die keur van *Pauli* tot den volgenden *Pauli* zou stand houden, eigentlyk door een nieuwen van de zelvde woorden vervangen worden, of worden afgeschafft, dus overgeslaagen, of alleen voor dat eerst en enkel volgend jaar zou worden afgeschafft, of veranderd zou moeten worden. Wanneer zulk een keur voor 't volgend jaar bestemd wierdt, dan bleef hy, gelyk hy was, in 't boek staan en men zette zoms daar naast op de kant *stabit*, maar afgeschafft wordende voor één en 't eerst volgend jaar, dan schreef men daar naast *non legerur hoc anno* of *isthoc anno*, of *hac vice*, en, om dat dit zelvde boek yder jaar zulk een onder-

(a) In *St. Rek. v. 1443*.

(b) Verg. de *Secreta Camerae* fol. 17. met 't geen bl. 146 volgen zal.

derzoek onderging, wierdt het jaartal daarby niet uitgedrukt. Het was onnodig, maar het liet voor ons groote duifternisse na: in zo verre dat nu van de meeste keuren het juiste jaar niet kan opgemaakt worden. J. WAGENAAR bevatte, misfchien, dit niet (a). — Wierden in een *Statut* veranderingen nodig geoordeeld, dan trok men de pen door 't geen niet meer gelden zou, en de nieuwe beraaming of vermeerdering wierdt daar boven gefchreeven. Het Boek *Statuta*, 't geen my voor dit werk zoo veel verfchaft, is in zulk een eerwaardigen broddel-ftaat; men leest op de randen haarer blaaden *non tegetur hoc anno, isthoc anno, hac vice* ook *ōūl.* dat is *non valet* of *non valebit*, en het heeft zo veele doorflaagene woorden en regels, en de veranderingen daar boven of naast gefchreeven, en dan die veranderingen weer doorflaagen, en daar boven wederom nieuwe veranderingen, dan telkens nog verwyzingen [*renvoven*], dat men zeer duidelyk het langduurig gebruik daar van, behalven uit de smeerigheid van 't boek, en uit de volftrekt rond gefleetene punten van yder blad, offchoon nog dikker en bordiger, dan ons tegenswoordig *Mediaan*, bevatten kan. Op dit boek, 't welk

in

(a) *Voorr. v. de Befch. v. Amfterd. XLVIII.*

in een losfen omslag is gehegt, die in den ouden tyd *Confuturie*, maar ook meenigwerf, by onverstand, *Confuturie* zelfs *Confiure* (a) genoemd wierdt, doelden de Gildenmeesteren toen zy voor 1561 klaagden, dat *id Politieboeck der Stad* zeer verdonckert, *durchschraep* ende gecancelleert was, en te wegen bragten: dat het wederom durch eenen getrouwen *Secretarium* by zyne eede in 't clare ende met geschreue und in tegenwoordigheyt der *Burgemeesteren*, *Schepenen*, *Raadt vnd der Gildemeesteren mit den alden gecollationeert ende geauthentizeert* worden zoude (b): maar wie voor dat affchrift, het zo genoemd *Perkament Keurboek*, 't welk in de *Brandkas* (c) berust, aanziet, die zou den bal misflaan, daar het in alles van dit verschilt. Het oorspronglyke wierdt van my gevonden niet in de *Brandkas* (d) welk hoe goed ook met *Privilegien* en andere stukken, gestoffeerd [andermaal, en ik hoop overtollig gezegd] maar een klynen voorraad van Stads schatten bezit. Edoch waar het affchrift te zoeken valt, kan ik niet opgeeven. En wie zal d'alleroudste *Statuten* aanwyzen? — Het *Perkament Keurboek*,

't welk

(a) In d' oudste Stads *Rekeningen*.

(b) Agter 't Adv. van Mr. F. H. v. BERCK. bl. 78.

(c) Laade IX.

(d) Maar ter B. S.

(1) St. Rek. v.
(2) Los Regue
v. 159.

't welk al zo veel, schoon kwalyk, *Privilegieboek* heet, en met roode en zwarte letteren pronkt, is het zelvde boek, 't welk van *Henrick Jansf Notarius* geschreeven, van *Henrick Serres Custer St. Walbergen* mit nye omsleggh besorch en die band in xv^c lxxv (a) met xvi. fl. betaald wierdt. Edoch in die Eeuw wierdt nog een *Statuten Boek*, 't welk ik 't *Statuten Boek* van den *Secretaris SLUYSKEN* heet, in order gebracht. *RICK SLUYSKEN* droeg in 't jaar 1590 voor, dat hy *voir twee jaeren vitter Burgem. Sch. vund R. gunstig belieuen idt Stadt Statuten Boick vithgeschreeven, vndd op ordentlicke Capitelen affgedeilt vund gestaldt hadt* (b). En de findelykheid van dat werk, en de blyken dat daar in wynig doorgeslaagen wierdt, doen vermoeden, dat van dien tyd afaan het herzien der Statuten niet als te vooren behandeld wierdt, en dat also stilzwygende, die Statuten eene werking kreegen, welke niet tot een enkeld jaar bepaald bleev: en dus tevens, dat het jaarlyks voorlezen der Statuten met dien tyd in onbruik raakte. Dat voorlezen van die *Statuten* in 't openbaar voor de *Burgerye*, zou, al hadt men daar geene meer-

(a) *St. Rek. v. d. j. bl. 29.*

(b) *Los Request ter B. S. verg. ook Stads Rek. v. 1590.*

meerdere bewyzen voor, alleen uit de kant-
schryften van *non legetur, non legetur ishoc*
anno, blyken; en die voorlezing geschiedde
op den eerst volgenden dach na *Pauli*, welk
nog meer, met het Latynsch woord, *altera*
Pauli heet. Maar behalven die voorlezing
wierdt nog *in den Kercke gelesen dominica post*
mauritiū a^o etc. xxii. off ymande der Stat bueck
begeerden the hoeren, mach sulx versuecken an den
Raethuyse, dair men dat geerne apenen ende doen
hoeren sall, op dat sich nymants myt onwetenheyt
onschuldigen en derff (a).

Dit vertoog is voor een Arnhemsch Regent
en Bonger van te veel belang, om niet, wan-
neer ik daar in gedwaald heb, op eene we-
derlegging aan te dringen.

 LIIII.

Pauli.

In het voorige Hoofdstuk wierdt de Keurdag
op

(a) Los ter B. S. verg. 't Regeerings Reglem. der
St. A. v. d. 21. Decbr. 1707. Art. xxxvi.

op Pauli bekering opgegeeven, maar in 't jaar 1751 wierdt die gehouden by provisie in staat (a), in 1759 enen dag geannicipeerd (b). In het jaar 1651 ging men, doch ook niet voor langen tyd, geheel van dien dag af, met eene Resolucie, welke hier in haar geheel volgen zal (c).

Synae npende het versetten van den Keur des Magistraets van dach Pauli tot den 1. May, naegesten ende geëxaminert 't gene in d'Archiven deser Stadt van den voors. Keurdach te vinden was ende bevonden, dat van den Keurdach, die op Pauli dach placht te wesen, nergens in de Privilegien mentie gemaekt wordt; mede dat Hertoch Jan Hertoch tot Cleve ende Grave van der Marck als Heer van den Lande. in syne originele Missive van Agnetæ dach Ao 1482. van de Magistraat begeert, dat deselve, om redenen aldaer verhaelt, den Keurdach van Pauli veertien daegen verlengeren willen. Ook dat Hertoch Wilhelm sone tot Cleve, Gulick ende Berge, Hertog to Gltre ende Greve tot Zutphen &c. geconsentert ende bewillichs heeft, dat, overmits eenige plaectzen in den Schepenstoel ledig stonden, de Magistraet buyten den ordinaris keurdach van Pauli, de keur van manquerende Schepe-

(a) Res. in 't C. en P. B. v. d. 25. Jan. fol. 77. vfo.

(b) Ald. op d. 19. Jan. fol. 80.

(c) Uit 't Raad. Sign. op d. 2. Febr.

penen doen soude, hoedane bewilligonge ende consent des Hertochs by Verordente der Bannerheren, Ridderfchap ende Gecommitterden der hoofst ende kleyne Steden des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen op ten Landdach binnen Roermunde, by Brieff en Zegel, gegeven op St. Johans dach decollationis Ao. 1538 geapproveert is: Soo is goetgevonden ende geresolvert met eenparige stemmen, dat den ordinaris Keurdach van dese Magistrat, die tot nog toe gehouden is geweest op Paulidach in den winter voortan alle jaer sal geccelebreert worden op ten 1e May. Ende dat de daegen van Prisca, die voor desen begonnen hebben van den 18 January ende gecontinuert syn tot den 24 deselven maents, om nieuwe Statuten te maecten ceck d'oude te revideren, ende daer nodich of orbaerlick, te veranderen, voortan haeren aenvanck sullen nemen op ten 23 Aprilis. Ende dat de Borgemeesteren in der tydt, Gildt en Weerdmeesteren ende wat van dergelycx meer is, ditmaet ende om op ten nieuwen gearresterden Keurdach van alles wederom een aanyanck te maecten in haere officien ende jaerlicxe bedieningen continueren sullen tot den 1 May 1652. Edoch allet also, dat 't gene voors. niet eer in practique sall gestelt worden voor dat van d'eerste Vergaederonge van de Landschap deser Provintie, van het veranderen ende versetten des voors. Keurdachs behoorlicker approbatie sall verkregen syn.

De

0 U D
 De twee Bri
 ephane wor
 kerlicas aanw
 niet voo
 en no dagen
 fiek; by voo
 Wy kwite
 en Gelre ind
 don konst, ja
 ren oere pres
 gewoont la
 onderhalten
 ver legde t
 Nijntus de
 poun die lan
 ind sy sijn
 der anderen
 vryheid,
 ongen War
 vordert, wy
 firmis hebbe
 [nde, so dan
 besprijng will
 een junctio
 (e) In Laude
 (f) Aeter 't
 ven, ook 't
 en 144

De twee Brieven, welke in de gelezene *Resoluitie* worden opgenoemd, zyn noch in de Brandkas aanwezig (a). Zy bewyzen dat die zaak niet voor onverschillig gehouden wierdt, en zo dagten ook andere Steeden omtrent dit stuk; by voorbeeld Bommel.

Wy Kairle van der genaide Gaitz Hertouge van Gelre ind van Gulich ind Greve van Sulphe; doen kondt, soe onse Stat Salt-Boemell onder anderen oere prevelegien vryheyden alde herkomen ind gewoenten langhe jaeren herwaerts gebruyckt ind onderhouden hebben, 't welck oick af wy verlain oer segele ind brieve vermigen, dat jairlix op St. Nycolaus dach Episcopi vier, van den acht Scheepenen die langste Scheepenen geweest zyn, afgaen, ind sy sementlick vier nyher Scheepenen in fleede der anderen to kyfen pleghen, welcke privilegien, vryheeden, alde herkomen ind gewoenten oen van onsen Vur-Heren ind Valeren seligen gedechten verteent, wy op ons huldinghe best dichte ind confirmirt hebben, nae luyde onse brieve dair aff wesende, so dan nu om merckelicke reedenen ind gelegentheyt will, ons dair to bewegende, ind uyt ons sunderlingen beeden ind begeeren, die selve acht

(a) In Laede V.

(b) Agter 't *Adv. van Mr. F. H. VAN BERCK*, verg. ook 't *Raad Sign. v. d. j. fol. 103. 110. b. en 144.*

aacht Schepenen, voirt Burgermeesteren, Raet, gemeyne Burgeren ind Ingesetenen tefs tyt onfs Stat Salt Boemel gegont ind belieft hebben, onverbreeckelick die vurschreye Privilegien, dat wy by raide onfs Vrunde op ditmaell die vyer nyhe Scheepenen setten muchten, as oick geschiet is. Bekennen wy mit desen onsen apenen brieve vur ons, onse erven ind nacomelingen, dat sulcke beliefnisse ind settinge der nyher Scheepenen tefs tyt alleen om onfs beeden will, ind nyet van rechtswegen geschiet is, ind onse lieve getrouwe Schepenen, Burgermeesteren, Raet, gemeyne Burgeren ind Ingesetenen ons Stadt Salt-Bommel nu of hyer naemaels aen oere Privilegien, Vryheeden, alden Herkomen ind Gewoenten nyet hinderlyck weesen fall, mer willen hon die then eeuwige daige toe gantz onverbreecklick halden ind doen halden, vermeerderen ind nyet vermyneren, sonder eeniche indracht off weederseggen, ind allet vurschreyen sonder argelist, des to oirkonde hebben wy Hertoige vurschreyen onse Segell van ons Rechte wetenheyte aen den deesen onsen Brieff doen ind heyten hangen. Gegeven in den jaer ons Heeren Duyfent vyer Hondert twee end Negentich op Dingsdach na sent Luciendach (a).

Toen Venlo verandering omtrent haaren Keur-

(a) Uit het *Lib.* III. van de XIV. *Lib.* aan de R. K.

Keurdag verlangde, wierdt de Vorst ook daartoe aangezogt.

*Kairll Hartouch van Gelre
ind van Guylich, ind Gre-
ve van Zutphen.*

*Wy doen kondt, alsoe geschickte Raetsfrunde on-
ser Stadt Venloe ons nu van wegen derselver onser
Stat to kennen gegeven hebben, woe zy gewoentlick
sijn alle jair op sunt Stevensdach oer nyhe Burger-
meistren to kieser ind dat oen dieselvy dach, om
rytganck des jaers, ind anderen oersaicken will,
beruerende oere Reekenschappen ongelegen zy, ons
oetmoedelick biddende, wy hen vergonnen weulden
zy nyhe jaersdach, vur sint Stevensdach in kieson-
ghe oer nyher Burgermeistren nemen mochten,
voert mer tot reparacie oer Kerck-toirn ind der
Kercken profyt vergonnen to munten cleyne pennyn-
gen tot eyn oirt stuyver Brabans to, ind nyet hoi-
ger noch werder dan dair onder to moigen munten.
Ind nog daerbeneyen soe oer weerd by der Stat,
daerop idt Bolwerck gemaickt is, mit sandt beloipt,
begerende wy hoer eyn houfft aen der andere zy-
den der Maezen vergonnen wuelden to leggen, ymb
die diepte to krigen, aen oeren weerd tot sterckon-
ge derselver onser Stat. Bekennen wy Hartouch
vursz. dat wy onser Stadt vursz. gegont heb-
ben nyhe Borgemeistres op nyhe jaersdach alle
jaer to kiezen, ymb redenen wil vursz. Oick dat
sy sullen moegen cleyne penningen munten tot eyn
oirt*

oirt stuiyer b. toe. ind nyet hoeger as yurges. by
 alsoe dat zy ons Reversbrieve, sullen geven, die
 munte nyet langer dan drie jaer lanck to gebruy-
 ken ind ons sullic'he Reversbrieve bynnen xiiii dae-
 gen ayerschicken, indem sulx niet en geschuyt salt
 d'iselye onse Placait van geenre weerden syn. Son-
 der argelist.

Oerkonde ons gewoentlicken handteykens ind se-
 creet Segels hyrop gefath, opten ii. dach February
 Anno xxv. (a).

— Van d'oude maaltyden op onzen Arn-
 hemschen Keurdach en op *Altera Pauli* en op
Agathæ, dag draagen deeze stukken overvloedige
 bewyzen. Het hert kwam daar altoos
 by te pas (b) het wierdt van de Stad ver-
 zocht (c). Het zo genoemd *afdraagen* was in
 1650 nog gebruiklyk, maar wierdt toen *uyt-*
draagen genoemd (d). De wyn aan de Heren
 als mede an den Reëtor en Schoolmeesteren *uytge-*
draagen. In 1634 kreegen de Predicanten nog
 een gebraden *Haes ende twee Capuynen* (e): in
 1635 XII *quarten een Calkoen een Gans und ein*
ver-

(a) In *Lib.* XII. der XIV. *Lib.*

(b) Ziet de *Kron.* bl. 266. enz.

(c) No. 2. van *Landzaken ter Secr.* fol. 435 enz.

(d) *Reek. van de verteeronge gevallen op 't Wynhuis*
 zot de *Wed. Jacobs Muys op Pauli en Agathæ dagen*
 ter b. f. ziet ook boven St V.

(e) *Losse Rek.* ter B. S.

0 U D
 (e) meer
 15, dan ge
 proce Ker
 ig (e). —
 roeger de
 genogram
 tal der gas
 yden liepen
 dan duizend
 's morgens
 geldelooze
 dering. In 't
 tyd niet g
 ende *Reek*
 een gegofte
 sturen (d) e
 kingen af,
 kwamen.
 Het eerst
 (e) Los ter
 bl. 266.
 (b) *Comm.* en
 1722.
 (c) *Verg.* *mye*
 R. *Sign.* v. 1574.
 (d) In 't B. *Secr.*
 v. 1722. fol. 42.
 ook *Uitwickel.* v.
Kron. v. d. bl. 32.

verdeelt (a) maar kwam de dag van Pauli op Son-
dag, dan geschiedde ook des morgens in de
grootte Kerk een Preek applicabel op den Keur-
dag (b). — Onder de genoodigde gasten was
vroeger de Pastor van EUSEBIUS Kerk (c)
genoegzaam altyd de *Organist*, edoch het ge-
tal der gasten verschildte, en die drie maal-
tyden liepen by vervolg op niet veel minder
dan duizend guldens. Op *Agathæ* dag dronk men
's morgens *Alzemwijn* of *Spaansche wijn*. Maar
geldelooze tyden maakten in dit alles veran-
dering. In 't jaar 1470 b. v. wierdt die maal-
tyd niet gehouden, nochtans zouden *Schepenen*
ende *Raedt* te zamen gaen eeten, ende dan soude
een yegelyk voer zyn maeltyt hebben twee witte
stuyvers (d) en toen stelde men ook alle schen-
kingen af, edoch welke weer ras in gebruik
kwamen.

Het eerste hert 't geen my als een ge-
schenck

(a) Los ter *B. S.* verg. 't *Raad Sign.* van 1631.
fol. 208.

(b) *Comm. en Pol. B.* op 19 Jan, en altera Pauli
1722.

(c) Verg. myne *St. v. d. Vad. Hist.* IV. 40. ook 't
R. Sign. v. 1574. fol. 265.

(d) In 't *B. Secreta C* fol 17. verg. ook 't *R. Sign.*
v. 1596. fol. 42. v. 1655. fol. 258. en andere meer;
ook *Gedenksch.* v. A. VAN DER CAPELLEN I. 160. en de
Kron. v. A. bl. 32. 33.

schenk voorkomt was van H. KAREL zelven geschooten. In *profesto Pauli conversionis* [1516] bracht Gaert Munter een heel dyer voirt Raethuys op een kar, dat ons genedighe Heer geschaetten had (a).

LV.

Zweerdstraf.

Van Ot Pyn.

Item so seyt Ot vurschreyen dat Heer Johan Rensken in synen huysse heeft siten spoelen in den brede, ende doe heeft Heer Ot gevraecht, off ik enen Pape sloege, solde ick oock in den Ban wesen? doe sacht Heer Johan, koemt tot ons, wy willen u wel daer off helpen, daer is hy voort op ten weech gegaen.

Item Ot Pin kende, dat hy op ons lieven Vrouwen dach gekoemen is in der Olde Kerk in den nieuwen Toorn, daer Gerrit Meynraet te hoop te Vesper luyden ende seyde Gerrit ik bid v, wilt doch gaen tot Meyster Gerrit Michiels. ende bidden

(a) Uit St. Rek.

den hem dat hy my wil helpen, dat ick myn Wyff weder mach krigen, doe sacht Gerrit hy must synen dienst verwyaren, dan als de Vesper yt waer, so wolde hy geerne om synent wil daer gaen: doe sachte Ot, so wil ick daer gaen, ende maeckendr, dat men over hondert jaer van my te seggen sal weten.

Item Ot Pin kent, dat hy daer op vgegaen was, dat hy Heer Arent van Deyenter doot schieten wolde, ende is also gegaen mit enen gespannen Armborst in der Kercken van sunt Walburgen, ende heeft Heer Arndt geschoten op dat Koor.

Item so Ot Pin steet ongebonden ende kent gelyck vurschreven steet, hebben de Schepenen Brant van Delen heyten wysen. Ende hy wees, voor recht, dat men Ot richten sol mit den sweerde an synen lieve van den teeyen ter doot, dat lichaem tusschen hemel ende aarde.

Item van dese belydinge is en Instrument gemaect, overmits Johan van Groeff.

Actum des Saterdachs na onss Lieve Vrouwen dach Anno [xiv.] lxxxviii.

In deeze zaak was voor of na een Geestlyke betrokken, en daarom wierdt het bovenstaande alleen in de *Secreta Camerae* (a) bewaard.

Johan Vitinck beloovde een jaar vroeger, dat

(a) Fol. 70.

dat hy niet meer binnen de stad off vryheyt van Arnhem enich spul hantieren off ophalden zou, daer men gelt mede wint off verliest, het sy van dobbelspul, queekspul, hiltten, keybeecken off kelegen: dede hy dit, soldem dat berichten an syn tyve mit den sweerde (a). Ik verwees myne Lezers tot dit stuk (b), doch ken my niet in staat, om van het keybeecken en kelegen een goed bericht te geeven. Zou kelegen, om dat ook van hiltten (c) gesproken wordt, mischien voor kegelen geschreeven zyn? — By KILIAEN is de kaey schieten (d). Dit spel hiette in myne kindsheid en denkelyk nog Boer pas op je kaajen.

De eerste Zwaardstraf, ten minsten onthoofding, had voor de Stad in 't jaar 1392 plaats, en viel Jan van Couenberch te beurt, en verteerden toen onse Burgeren op Stads kosten *iiii. L. iiiij. ff.* (e).

(a) Ald. bl. 43

(b) I. xxviii.

(c) KILIAEN en myn noot ald.

(d) Op kaeye, keye.

(e) St. Rek.

LVI.

Stag-zweerd van Hertog Karel.

De Ruitinck (a) sneedt, als onze houters of fabels, maar van een kant (b). Het zwaard van byde de zyden. Dat van LANGEN PIER was na zyn sterckheit gemaackt (c). Maar dit van onzen Heer lykt ook niet ligt geweest te zyn.

Coram Wynant van Doernynck ind Johan Stuysken comparuerunt Bruyn van der Schuyr myt recht besath, Wynant Hackfort ind Daem van Delen myt recht gebaedt omb een getuych der waerheit to geuen ind tuegen, woe dattet sich begeven heeft, dat anse gen. 1. Here Hartoch Kaerll hoichloffliker gedachten gekomen iff in Meynart van Hamff huyff myt zyn gnaden huysgesynne, daer zy oick by waren, myt eenen cleynen jongen, die zyn F. g. een stachfveert nae droege, ind iff in der Camer komen myt eenen haefligen moede, daer Meynart

(a) I. D. bl. 42.

(b) Zie H. JUNIUS *Nomencl.* en my op KILIAEN.(c) Zie E. BENINGA *Hist. van O. F.* in A. MATTH. *Anal.* IV. 550.

van Ham sakh myt Wilhem Schram ind dat slach-
sweert in zyn hande genomen ind gefacht, gy
boeuen fall men v hyer vynden, iss dyt den trou-
wen, den gy eenen Heren bewysen sult, wy hedden
v anders tovertrouwet, daermede Meynart van Ham
op zyn knyen vallende gnade begeert heeft zynff
lyffz, ind daermede iss Meynart vurf. in woerden
myt zyn ff. g. gekomen, ind laeuen heeft moeten
dess anderen daighs nae den knechten to trecken,
gelick hy gedaen heeft, ind tot een lideicken heb
zyn ff. g. Meynart vurf. gegeuen een vale Tell
myt opgeslypten noesen, ind syn soe van den ande-
ren gescheyden myt vrunschap, ind Meynart vurf.
iss des anderen daighs nae den knechten gereyst,
Dyt is geschiet kortz daerna aff Meynart van Ham
gekomen was rytter geuenckenschappen van Vyl-
foert & iuraverunt ad sancta.

Actum op ten xii dach Nouember. Anno etc.
xl.iii. (a)

Dit soort van Slag-zweerden kan men op
t Stadhuis van Arnhem nog ten getalle van
drie, in een daarvoor byzondere glaase kas
vinden, zy wierden in 't jaar 1594 Richt-
sweerden genoemd, en aan Willem Muys wierdt
toen betaald voer dat hy alle drye der Stadt Richt-
sweerden myt scheyen ende oirtifers weder opge-
rust

(a) Uit het Scheepen Aldenb.

OU D
nu hndt, ind a
in by die op
f. f. (a). In
bleiden voor
den, dat dese
mer bekenend
te nu met me
noort van zwa
ook in 1492
gelast dagelyk
zij te gaan (a)
Schijnt-vege
hem gerigt w
maeken mee
raders gevind
woord bleev
door G. B. A.
DENBARNE
wierdt opgege
daer vordich st
ind hieu hem
(a) Stadh. Reken.
(b) Stadh. Reken.
(c) J. G. Wach.
(d) Wagen. Be.
(e) In myne St.
(f) Uit de ruffin
sinon v. l. Richters
(g) Schenck. Gef.

rust hadt, vnd aen Mr. Forrien Scherprichter, dat hy die op ende affgedragen hadt, iii. L. x. ff. (a). In 1585 waren zy ook al met scheden voorzien (b). — 't Kan vreemd luiden, dat deze wapenen met den naam van mes bestempeld wierden, dat de tournooyders te voet met mesfen, dat is met het grootste soort van zwaarden sreedden (c); en zo wierdt ook in 1492 de Amsterdamsche Schutterye gelast dagelyks met een lang mes of degen op zij te gaan (d). Toen de verraders Goefen Schythuis-veeger en Jan Reynkens (e) te Arnhem gerigt wierden hadde den Scherprichter doin maecken twee langhe nhye messe daermede die verreders gevierdelt bint geworden (f). En het woord bleev zelfs nog lang in gebruik, daar door G. BAUDART de onthooving van OLDENBARNEVELD met deeze uitdrukking wierdt opgegeeven. De Beul van Utrecht, die daer veerdich stondt, trock het mes uyt de scheyde, ende hieu hem met den eersten stach den cop af (g).

(g) hno O or Maar

(a) Stads Reken.

(b) Stads Reken.

(c) J. G. WACHTER Glosf. v. Metz.

(d) WAGEN. Besch. v. Amsterd. II. 382.

(e) In myne St. voor de Vad. Hist. II. bl. 165. not.

(f) Uit de vyftiende en leste Rekeninghe Heur. Ben. tincks v. d. Richteramt van Arnhem ov. 1573.

(g) Gedenkw. Gesch. B. xi.

Maar 's Vorsten daad en de vrees van *My-
nard van Ham* verdienen alzo zeer, dat wy
die met dit verzoek bevestigen, en die vrees
niet ongegrond betuigen. Zó vangt een Re-
quest, 't geen kort na *KARELS* dood aan
Bannerheeren R. en St. wierdt ingediend, aan.
Toen ind geef ick *Jasper van Merwyck* uwe Edel-
heyden lyefden ind Eirsaemheyden gansf dyenstlick
to kennen, woe die Durluchtige Hoehgebaren Fur-
sten ind Heren, Heren *Kaerll Hertoege van Gelre*
lofflicker gedenckenisse: my in eygener persone op
vrydach nae dye hillighen drye Koningen in den
jaer van vyffthien hondert, ind dertich bynnen der
Statt *Arnhem* angegrepen ind voert op sunt *Johans*
poert aldaer brengen ind setten hefft laeten, daer
ick auer anderhalff jaer gesenckelick opgehalden sy
worden, ind auer seftyen hondert punt yfers an
meynen beynen gehadt enz. enz. (a). — Zwaar
gewicht van yzer aan de beenen was in 1574
by de Spanjaards ook nog in gebruik, en on-
dervondt *JAKOB SIMONZ DE RYK* op 't
Blokhuis te Gend (b).

(a) Los origineel ter b. f.

(b) WAGEN. in *Amst.* III. 355.

LVII.

*Keuren van Vechten.**Primo. Van vechten van onsen Burgeren.*

Item weer yemant van onsen Burgeren die vechtelic maecten, die verliest der Stadt *iv. pont* toties quoties.

Item so wye den anderen lochent schalck, tuyscher off hoerensoen yn ernsten moede heitet off mit lasterlicken woirden den anderen verspriet die fall der Stat gheven *iv. pont* en den Richter sinen banne, also duck ende vake als hi dat duet.

Item so wye met siveerden, piecken, colven, dolten, fellenmesen, off mit eingerhande weer te vechtelic geet, off loept, off een mefs op den anderen toige, off die mit eenigerhande weere na den anderen worp, mit kannen, candeleren off mit anders ennigen dingen yn ernsten moede die fall der Stat geeven vier pont ende den Richter sinen banne, toties quoties.

Item weert saecke dat ennich vechtelick off o ploep geschiet weer off geschiede dat van een gescheiden ende gebraken wurde off weer en dair en baven yemant queem en maecten dat vechtelick weder ganck-

aflich mit voirsaetm opfatt die sall dubbelde koeren ende broecken gelden ende dair aff nochtans beteringe doen by den Heer ende den Schepenen.

Item weert saicke dat yemant quome en maellen rechtlick mit voirsaten opfat als met siveerden off gewapender hant off ennigerhande were, dat weer bi daige off by nacht, dan en sall op geen koir staen mer dat sal men richten ende beteren by den Heeren ende den Schepenen, so sy des te rade warden.

Item alle die geene die rechtlick maken mit woirden off mit werken die soelen broicken ende koeren gelden ende beteringe doen by den Heer ende den Schepenen ende alle rechtlick off oploep dat by nacht geschiede op dubbelde koeren.

Item so wyde den anderen stickt off wondt die sall der Stat gheven iv. m. Steens ende den Richters sinen banne, behetelick nochtans den Heere syn rechts.

Item soe wie den anderen doet sleet off stickt die verboirt der Stat veertich pont, behetelick nochtans den Heer synre broicken ende syns rechten ende die gheene die hier doetslach doen en soelen bynnen jaer ende dach onse Stat off Vryheit van Arnhem nyet komen ende nochtans in ons Stat off bynnen onse Vryheit weeder te koemen, se en hedden der Stat die xl pont yrst betaillt.

Item weert saecke dat yemant den anderen voir die banck in sittende gerichte mit lesterlicken woirden

den

in wyse die off
dat er geen hang
nie dat wachans
Schepenen seggen.

Item so staen
die geroeten te voir
den die, dan so
Gerichte katen sy

alfoe voir der be
Otercq ryken
die broicken off

verburgen mit
vich die grom
gaan, te hooft
nie wolden off

ten se dair sy
hys gaan, end
die broicken y
betering gedaen

der wygeringa
gan en wolden,
1971 weylen, ende
recht wyt naar ge

Item die broid
die hauden inwars
dagen na der 197
terven pande off
dreyen.
Item se en sall

den verspreke off ennige scheldvoirdz gave die verliest x pont halff den Heere ende halff der Stat ende dat nochtans te beteren 's Heeren ende der Schepenen seggen.

Item so soelen die Burgermeesteren alle broicken die gevallen te voirschyn brengen ende die niet scheiden late, dan sie soelen die an der bancken voir den Gericht laten vydraegen. Ende als die broicken alsoe voir der banke gewonnen werden, dat sal die Clercq teykenen en opschryven, ende die geene den die broicken affwommen werden soelen die der Stat verburgen mit guede Borgen hier bynnen wonachtich die genoich geguedt zyn eerste uyt Raihuys gaen, te betalen bynnen den neesten veertyn daigen ende wolden off en konde se des nyet gedoen, so soelen se dair voer op te poorte gaen, daer men se hyet gaen, ende nyet van dan scheiden, se en hebben die broicken yrst verborgt gelyk voirsr. flet ende beetering gedaen nae infestinge der Schepenen; die des weygeringe deede ende op der poirten dan niet gaen en wolde, off en ginge, die sal dairym ontborbert weesen, ende onfs Burgeren off Ingeseten Stat recht nyet meer genyten.

Item die broicken, die gewonnen werden, soelen die baeden inwernen bynnen den neesten veertyen daigen na der tyt datse gewonnen syn off dair von leveren pande off pandveringe bi verlies oirs Ampts.

Item so en fall nyemant van Schepenen off van

Raden voir yemant bidden ennige koeren off broicken quyt te geven, dan soe wye dat breick den fall men die koeren alingke also nemen, als se hem affgewonnen werden en wert sake dat enich Schepen off Rait dair voir bede, die verliest twee pont toties quoties, die die Richter ende Schepenen te samen verteren soelen.

Item weert saecke, dat yemant vucht off anders brokaffich wurde, die hier nyet geguet en weer, die sal borgen setten hier bynnen wonachtich, die gemick geguedt syn, ten rechten te komen, als hem die Burgemeister van der Stat wegen dat laten weten en wolde off en kunde hy des nyet gedoen, so moigen hem die Burgermeister op der poirtien doen leyden ende dair siten laten, thent hi die verborginge gedaen heeft, gelyck voirschreven sleet.

Item weer yemant van onsen Burgeren off Ingetenen die vocht off anders broickastich wurde, die sich affhendich ende van bynnen maickte, den moigen die Burgermeistren laten baden eemverff, anderwerff en derdewerff an synre weeren ende woenstat, daer hi woinachtich te wesen plegen, kompt hi dan nyet ten derden gebade voir der bancken, so moigen die Burgermeistren den geennen, die sich affhendich maickte ten vierdenmale in der Kircken doen eischen, dat hi bynnen xiv. daige dair nae an den Burgermeistren come rechts te plegen, queme hi dan nyet bynnen den xiv. daige, dat hi in der Kircken geëyscht weer ende pleegde rechts,

dit, so mach men
rekenen pynnen,
den af wonen wer
den weer en
gert yere onpleg
hem verwoeren s
geren die daer bi
en hejshuddin,
off Scat.

Item enich
weer die fall
ter Schepenen
de die Schepen
breick gedaen
ringe dijn 's He
op die gene
ende Schepenen

Item weer
van koeren off
weer, wanneer
Vrijheit koempt,
den Burgermeister
weden hi en
den Burgermeistren
men pynnen voir
den bancken affw
Item so wie v
rechtick siet off
Burgermeistren segge

rechts, so mach men den affkondigen voir syn broicken peynden, off hem die hier voor den bancken aff wonnen weren.

Item weer enich gast van buten die onse Burgers yerst ansoeghe ter waerheyt, die Burger mach hem verweeren sonder broicken ende alle onse Burgeren die daer bi syn moigen onser Burger helpen beschudden, sonder broicken off koeren van onff Stadt.

Item ennich Burger die van iemand misdaen weer die fall beteringe neemen tot 's Heeren ende ter Scheepenen seggen wonneers hem die Hoeren ende die Schepenen synnen ende die geene die die broicke gedaen hedde, die fall desgelyks oick beteringe doin 's Heeren en ter Schepenen seggen, ende op die geene die des weigerden willen die Heeren ende Scheepenen oer berait hebben.

Item weert saecke, dat yemant gebaedt wurde van koeren off van broicken ende nyet bi huys en weer, wanneer die weder bynnen onser Stat eff Vryheit koempt, so fall hi hem verschunigen an den Burgermeistren ende nyet weder van hynne recken hi en hebbe rechts geplagen off oirloff van den Burgermeistren; die des nyet en dede den mach men peynden voir syne broicken off se hem voir der bancken affwonneen weren.

Item so wie van Schepenen off Raeden enich vechtick siet off verneempt, die fall dat den Burgermeistren seggen ende anbrengen ende dat nyet

nyet verfwygen, bi den Ede, die hi der Stat gedaen heeft.

Item weert saecken, dat yemant, man off wyff, weert off weerdynne, off yemant anders bynrens huys off daer buten, bi daege off bi nacht ennich rechtlick sage off dair bi weer, die sall dat den Burgermeistren terstond meede anbrengen, off des anderen daigs bi schynnender sonnen ende des nyet langer verfwygen, die anders deede verloir iv. pond ter Kercken behoef ende den Richter synen banne, des en sal hem nyemant onschuldich moigen seggen, die men dair aff betugen mach mit een off twee persoenen mannen ofte wywen dyes geruych weerdich syn.

Item die Schepenen hebben dit jaer alle koeren ende broicken van rechtlick, die der Stat verschynden, der Kircken gegeven te vollest der tymmeringe hier om wese malck der Kircken getrouwe ende brenge den Burgermeystren an, daer hi rechtlick weet. ende wanneer die broicken voir der Bancken gewonnen syn, soe soelen die geenon, den se afwonnen werden die broken verborgen ter Kircken behoef der se ryt den Raethuys gaen na. uytwyfinge deser Boirspracken bynnen vertien nachten gelt of pande te leveren.

Institutum Anno Dni. M. c. lvi.

Item die Richter mach richten van koeren en broicken mit twee Scheepenen en dat sal onder den Scheepenen omgaen elck pair twee maenden; die broic-

men sal der Stat
 der Stat v
 men, die syn ry
 die mit deede,
 en macht, die m
 Stat seuen, end a
 die ander maent
 die broicken die
 ren
 si dat was, soe
 Dit is een
 van het Boek
 ingruydege be
 derde punt
 en daarom mo
 stuppen . . .
 woorden voo
 verder in di
 zelve stoffe,
 Van ong
 Item soe eu
 of Ingelezen, h
 ge of by nach
 cleiden omigen m
 liche maet, dat
 ons veitz langh
 die en loven de
 ven die verlust

broicken sal der Stat Renmeester opboeren ende sal die der Stat voirt rekenen; voirt off enmigen Schepen, dēnt syn tyt weer, van sekten weegen off anders noit dede, dat hi by den Gericht nyet weesen en macht, die mach eenen anderen Scheepen in syn Stat setten, ende alle twee Schepenen soellen bynnen die neester maent twee maenden, die broicken die in oere tyt gevallen syn opboeren pande off pandweeringe deden si des noet, soe seelen syet.

Dit is een afdruk van d' eerste blaaden van het Boek *Statuta*. Ik zeide dat de meenigvuldige behandeling van dat werk de onderste punt der bladen rond gesleeten hadt, en daarom moest hier het een en ander met stippen [.] in plaatze van woorden voorgelegd worden. Eenige blaaden verder in dit Keurboek doet zich, voor die zelvde stoffe, nog 't geen nu volgt, op.

Van ongewoenlicke messe te draegen.

Item soe en fall nyemant van onsen Burgeren off Ingesetenen, bynnen onns Stat off vryheit bi dage off by nacht, op syn clederen off onder synen cleden enmigen messen dragen anders dan gewoenlicke messe, dats te weten messe dair die lemmell eens voitz langk aff is ende nyet langer ind dyet dar en boven dede van onsen Burgeren off Ingesetenen die verliest dat mess ende dair toe iv. pont al-

also duck ende vake als hi dat duet halff den Heere ende halff der Stat.

Item weert saecke, dat yemant noit deede van veden off van lasts wegen syns lyfs enige lange messe dragen, die sall dat den Heere ende den Scheepenen anbrenghen ende soe soelen die Heere ende die Scheepenen oir berait dair op nemen.

Item komen hier ennige vythemsche lude mit ongewoentlike messen, die hier benachten off ennigen tyt legerachtich wesen wolden, so soelen hem die weerde off weerdynnen, dair die ter herbergen trecken, seggen dat se die mesfer afseggen, en hyer nyet draegen en moeten ende die gaste die des nyet laeten en wolden, die verloeren twee pont halff den Heere en halff der Stat, ende desgelyks verloeren die weerde off weerdynnen oick die des oeren gasten nyet en seyden toties quoties.

Item so moigen die Heeren en die Burgermeistren, Schepenen ende Rade off die se dat voirt bevelen den geenen van bynnen off buten luden, die die lange messen droegen, die messe eyschen, ende wolden se die messe dan nyet volgen laten, soe verloeren se x pont, also ducke ende vake als se des weigerden, halff den Heer en halff der Stat, en dat nochtans te beteren 's Heeren ende der Scheepenen seggen.

Item so en sal niemand bi dage of nachte werpbylen, steenen off onbehoirlike wapen bedect dragen,
die

die dairenboven
en in den Richter

De zaak zal zi
ien, wanneer

statuten Boek van
Dat vange die aan
In Gots namen

egen van Gd're
Scheepene ende Ra
luden, die dese

wy om onbar
joren hebben g

die hiernaes bij
houden met g

In eerste will
enen beif dree

of stille mes lan
oer af, heymel

goeden knopen of
die ghilt der S

ten, vygseys
ghesynde des Heer

mit hem in.
Van
Item se wie ene
dem trock, die v
den Richter sijnen bo
Item weert enich
ontegge hi op hem

die dat dairenboven dede die verloit der Stat vier pont en den Richter synen banne.

De zaak zal zich in haar volle beflag voordoen, wanneer hier op volgt 't gen in 't Statuten Boek van de Brandkas gelezen word. Dat vangt dus aan.

In Goets namen. Amen. Wy Richter des Hertogen van Gelre tot Arnhem, ende die ghemeyne Scepene ende Raet derselver Stat, doen cont allen luden, die dese dinghe sien ofte horen lesen, dat wy om orbaer ruste ende vrede onser Stat verscreyen hebben ghesat, setten ende maken dese koren, die hierna bescreven staen, ende ghelaven die te houden nae onser macht.

Int eerste wille Wy ende ordeniren, soe wie enen knief dreecht, oft een scerpoert mes, of doller of felle mes langher dan ene spanne, hem en si die oert af, heymelic ofte openbaer die men mit twee goeden knapen oft mit enen Scepen betughen mach, die ghilt der Stat ii. pont ende den Richter sinen ban, vytfeseyt Ridderen, ende Richtere ende ghesynde des Hertogen van Gelren, dat daghelic mit hem is.

Van messe te dragen.

Item soe wie enen knieff oft een mes op den anderen trock, die verliest der Stat iiiii. pont ende den Richter sinen ban.

Item weer enich man allene, die den anderen aenteghe of up hem segede, dat hi enen knief over hem

hem heymelike dreghe of een scerpoert mes langher dan vorsproken is, die soudet vp hem waermaken mit sinen ede vp die heyligen, ende soe soude die ghene, die bedrogghen worde mit den ghetughe der Stat ghelden dubbel koer, ende den Richter sinen ban, of die ghene, die mens anetege mach hem onschuldighen ten heylighen, of hi wil.

Van Vechten.

Item wie mit siveerden, pyken, colven, doller felle messe ofte mit enigherhonde were, daer een man den anderen mede seren ofte quetsen mach tot stride to vechtelike gheet of loept, ofte stellinge ofte enigherhande weer in de hand neem by daghe ofte bi nachte, die verliest der Stat ii. pont ende den Richter sinen ban, ende voert te vechtene up syn recht.

Van Vechten.

Item wie enen man mitter vuyst slughe, ofte stiet of in toernen moede aenveerde, die verliest der ii. pont ende den Richter sinen ban.

Item van Vechten.

Item wie mit enigherhande weer, na den anderen worpt in ernste moede ende niet en raket, die ghilt der Stat ii pont ende den Richter sinen ban.

Voor eene uitlegging deezer byzonderheden is my de vlyt en geleerdheid van veelen voorgekomen. — Wy zagen, dat de betekenis van 't woord *mes* in d' oudste tyden reeds

in raket was, als
voor den Opper
trik byzondere
hier, aangevande
voorby gaar, de
beeterlyke ver
dat van Jacob
voore wierdt
hebben die Schee
sy oic te mee
gheen smpel ke
jull, nach en
dragen by d
mest (c). D
mer daar van
last gheen me
dair hy mede
totter quates
derlyke zorg
iet.
Also, als G
den Burgermeijster
zyn verorden is,
hi dat woort na
(a) Bl. 157.
(b) Ur't B. 7.
(c) Bl.
(d) Bl.
II. DEEL.

zo ruim was, als in die van G. BAUDART (a). Voor den *Opsteeker*, en de *Brekelyelde* zal ik straks byzondere Afdeelingen geeven: — maar hier, aangaande deeze bepaalde boetens, niet voorby gaan, dat die ten opzichte van onverteerlyke verbreekers verzuwaard wierden, dat aan *Jacob van Boegen* in 1443 de *sympale koere* wierdt opgezegd (b), en dat in 1436 hebben die *Scheepenen Gherit Scheere* geseyt, gelyck sy oic tot meer tyden gedaen hebben, dat hi op gheen *simpel koeren* noch *broicken* meer *vechten* en *sall*, noch *en mach*, *voirt so en sall hi geen mests dragen by daige, off by nacht, dan een broit-mests* (c). Dat broomes heette in 1455 een *mes* daar men mede eet. Aan *Gerit* wierdt gelast gheen *mests* te dragen, dan een *scheide mests*, dair hy mede eet, by *verlies* van vyftien ponden *toties quoties* (d). En hadt men zulk eene vaderlyke zorg in de wind geslaagen, dan was het.

Also, als Gherit Schere, van den Richter ende den Burgermeistren, Schepenen ende Raide voirtys verbaden is, gheen mess te dragen, ende dat hi des auonts na negen vren vyt synen huse nyet gaen

(a) Bl. 157.

(b) Uit 't B. v. Ordelen.

(c) Ald.

(d) Ald.

gaen en fall. So doin sy hoin noch gebieden, dat hi eyn jair langh na desen daige wynters noch zomers, des auonts na negen vren, vyt synen huse nyet gaen en fall op der straten, off in enigen tauer- nen buten oirleff des Richters ende der Burgermeis- teren. Ende dede hi dat dairenboeyen so soude hi also balde, als hi dat gedaen hedde vyt der Stat ende vriheit gaen, ende een jair langh dair vyt blyuen by synen halze. Actum die beati Calixti anno 1436 (a).

LVIII.

Opsteeker.

Het onderscheid tuschen mes en opsteeker mag uit een ontzettend voorbeeld geleerd worden.

Comparuit Hylle Byller Becc myt recht gebaedt ymb een getuych der waerheit to geeven, ind heefft getuycht ind gesacht, dat zy gewest is myt hoeren man Jacop Hayck ind myt oeren soen ombirent sinte

Vic-

(a) Losse snipper ter b. f.

oud
 Viker kintiden a
 Oren van A
 voren gekregen
 gien verpalt ha
 draffe, sie heff
 heefft zynen rade
 dair nu is die
 en opsteeker, in
 diner hy een ges
 eer hand op co
 gehalden (d),
 Opsteekers w
 klyn. Jacob
 Tynagister een
 van een eynde w
 WAGENAR
 opsteeker (c) er
 COPEX over kn
 mede over e
 scheeden gedra
 opsteeker vyt syn
 (a) Uit het Sch
 xlviii.
 (b) Schepen Al
 (c) Besich van A
 (d) Op M. Stok
 (e) Schepen Al

Victoer lestleden anno xlvii in der Sonne aen den Craen vur Arnhem, ind hebben onder anderen woerde gekregen van eenen rock hoer soen to Zutphen verspolt hadde, daerom zyn vader hem dair straffie, soe heeft die soen zyn mess vygetoegen ind heeft zynen vader in den rechter borst gesteken, daer nae is die vader aen zyn soen gevallen myt een opstecker, ind heeft hem in zyn halff gewont, daer hy aen gestoruen iss. Dat selue Hylls vurff oer hand op oer borsten leggende by oer waerheit gehalden (a),

Opsteekers waren puntig en ook niet over klyn. Jacob van Tuyll zag in 1551 dat Jacob Tynnegieter een opstecker in zynen tessen had, daer van een eynde uytter tessen stak (b).

WAGENAER vertaalde *canipulus* of *knyf* met opstecker (c) en 't geen naderhand van HUYDECOOPER over *knief* gezegd wierdt (d) komt daar mede over een. De Opsteekers wierden in scheeden gedraagen. Bardt trok in 1547 enen vpsstecker vyt syn scheid (e).

(a) Uit het Scheepen Aftenboek op den xvii Mey xlviii^o.

(b) Scheepen Aftenb.

(c) Besch. van Amsterd. II. iii.

(d) Op M. STOKES I. 526. 527.

(e) Scheepen Aftenb.

LIX.

Brekelveldde.

Prefickhaven Huisvrouw hadt geslaegen ind ge-
haerplueset met de zuster van Heren Karel Key.
Is doe Heer Kaerll haestelick rytten kameren ge-
sprongen, ind Jouffrouw van Prefickhave twemaet
in de rug geslaegen, des wy meinden [zeggen
twee gedaegden] hy myt een vuyst gedain had.
Ind Joffer van Prefickhave is op die plaets gegaen,
jeggende dat sy gewont waer, ind heeft seer ge-
bloit. Ind als die meester [de wondheeler] ge-
koemen was, heeft hy die wonden gepunct, ind
wolt sien ind weten waer mit dat gedain was.
Synt sy tot Heren Kaerll aen die kamer gegaen
ind gefraicht, die doe synen brekelvelden langhden,
sachte ind bekenden selffs, dat hy dat dair mede
gedain had. Eene vrouwe wierdt verwond in
haar rug, met een wapen 't welk niet in 't
oog viel, en dus zal het voor een klyn mes
moeten opgenomen worden (a), offchoon de
diepste wond van eenen grooten rynger was (b).
Deeze heldendaad wierdt in 1546 verrigt.

LX.

(a) Scheepen Aftenb.

(b) Ald.

W
verbod belem
on dat die
was: zo hi
speelen van
Charle-maigne
wert, bez
violet schin
eene aanraas
die een. (d)

Wy hebben

(a) Men de Mes

LX.

't Ophangen van 't Mes

W ord in geene Stads Keuren met eenig verbod belemmerd. Misfchien met opzet, om dat dit een gebruik by 't Tournooyen was: zo hingen ook by de Bourgondifche speelen van 1443. aan den boom, welk *Charle-maigne* heette, twee schilden, een zwart, bezaaid met goude traanen, en een violet schild met zwarte traanen, die het eene aanraakte moest te voet fryden, die enz. (a).

LXI.

Messen-scheide.

W y hebben boven een *fcheyde-mes* aange-
trof;

(a) *Mem. de Mesfire OLIV. DE LA MARCHE* I. viii.

trossen (a). In 1432 hadden twee jonge knechtens gespuelt te saemen ende den eenen verongevaldet, dat hem een scheymesken in 't been quam, dair hy nae aen sterf, als men seyde, en wierdt door JOHAN FRANCEN Ambtman in de Nederbetuwe (b) dairaff geboirt van den anderen jongen in afscheidongs van den ongeval. xiv. Arnh. gls.

In de xvi^e Eeuw hadt men mans [mesfen] scheyden en vrouwen scheyden, dus mans en vrouwe mesfen in gebruik. Nael Crumertuyns hadt in 1548 by Pouwell Bitter gebragt een vrouwen sylveren scheyde ind eens mans sylveren scheyde (c). — De Baayvangers van den ouden tyd hadden, gelyk onze tegenswoordige Kroeg Plutarcken, ook hunne koddige uitdrukkingen. Heymen Poyt en lange Heyn waren toen met Henrick van Heusden in verschil en wolden een sweertscheyde van hem maicken (d); hem met hun zwaard door en door steeken.

(a) LVII. en LVIII.

(b) Volg. zyne Rek. aan de R. K.

(c) Scheep. Akenb.

(d) Ald.

LXII.

Afwezigheid van Scheepenen en van Raaden.

Coram Jan van Mekerem ind Gysbert van der Hoeue comparuerunt Ott van Moerse Brouwer ind Rolaff sente Peter Kystemaicker myt Recht gebaede umb oer getuych der waerheit to geuen, ind hebben durch dvanck des Rechten getuycht ind gefacht, dat zy, aff hueden acht dagen geleden, gegaen zyn nae twee Scheepenen, ymb die to brengen op die mergengave tusschen Arnt Bontwercker ind Naell Zebysff Droickschererff Dochter, ind soo zy egeen Scepenen hebben crygen konnen, soe die vytter Stadt weren, heeft Arnt Bontwercker Nael zynere echter huysfrouwe voirff. voer hen tot een mergengave gegeuen hondert golden franckricksche schylde vye oere beyder guet, ind begeerde daeraff betuicht to wesen; & iurauerunt ad sancta, Actum in vigilia omnium sanctorum anno xpe xlviii (a).

Een ander voorbeeld van gebrek van Scheepenen wierdt in de Kronyk bedagt (b). — Met dat van zo even komt ook over een.

Co-

(a) Uit het *Scheepen Aftenb.*(b) Bl. 78. ook uit het *Sch. Aftenb.*

Coram Arnt van Beyn ind Arnt van Dornynck Burgers ind Nabueren [by gebrek Scepenen der men nyet crygen kondē] comparuit Jan Verlyp & dedit Nael Vermarck uxori suae in dote twee hondert golden franckrickische schilde ex bonis viriusque. Actum op Manendach post Margaretae anno [xv^e] xlix. [a] — Men zou zeer zeker tyden kunnen opnoemen, waarin meer dan een Scheepen niet in Stad of Scheependom zyne opwooning hadt, maar dat wierdt ook niet belet door die zwarigheid by de Gildemeesteren gemoveerd, dat die Bodelooenen, om die uitheymfche Scheepenen ter Cameren to ontbieden niet en behoren in Rekeningē gepasseert te worden tot tasse van der Stadt; ook niet door de uitspraak van 1563, dat ellick vuytbyvende Schepen die de gewoentlike Raedts ende Gerichsdagen niet waer en neemt, tellicke maect off reyse gebruekt fall hebben tot prouffyte der Stadt vier gefalueerde flauers (b) ondertusfchen was daar tegen in 't jaar 1538 duidelyker gezorgd (c): en ook laater daarna. — Maar zulke afweezigheden gaven ook aanleiding tot de volgende Keur.

Op

(a) Uit 't Scheepen Actenb.

(b) Stuk agter 't Adv. van Mr. F. H. VAN BERCK bl. 55.

(c) Ald. bl. 17. verg. ook No 7. der Doc. van 't Aanhangz, der Deductie van de R. ende Pr. v. Arnhem v. 1703.

Op Sondach

op van beschreue

ghen, dat die

lege ind vyley

keylonge vylde

gemeester in die

vuyghen daerby z

er Joenen Scep

waerby die Bur

hebben en Re

kunnen, dat d

nae indt eer

vot ind stand

gick off op

da ten daer v

voeren stende.

Eens prefe

van Eyll, W

er, Johan van

luyfen, Gybe

Momme (a).

Ten opzichte

overdragen by Bu

der Stat van Arn

haren mit sijn off

Sta behouff doend

(a) in 't Statu

Op Sondach Oculi anno liii zyn die Scepenen hyer nae beschreuen eendrechtelicken verdraegen ind geslaeten, dat die Richter van nu voertaen inleydunge ind vyleydyngge, voert beleydunge ind die beleydunge vytdoen sall moegen doen myt eenen Burgemeister in der tyt ind drye Scepenen, die then mynsten daerby zyn sullen, oirsaicken, soe die Richter soeuen Scepenen altyt nyet bekomen en kan, waerby die Burgere ind een yder, die deff to doen hebben oer Recht nyet verfolgen ind verforderen en kunnen, dat die Scepenen inseiten ind doen moegen nae inhalt oere privilegien ind vryheiden ind soe vast ind standafftich zyn ind gehalden fall warden, gelick oft myt soeuen Scepenen geschiet weer, ind dat loen daervan fall blyven staen, gelick dat to voerens stonde. Actum ut supra.

Erant praesentes Henrick van Pochwyck, Wilhem van Eyll, Wynant Hackfort, Meister Jan Stratus, Johan van Mekeren, Gysbert van Camp-huyssen, Gysbert van der Hoeyen, Walraven Momme (a).

Ten opzichte der Raaden was Ao. 1482 averdraigen by Burgermeistren, Scepenen ende Rait der Stat van Arnhem, dat so wess die Burgermeistren mit iii off iiii Raitzyrunden voirt best totter Stat behoiff doende warden, off se nyet all by een

(a) In 't B. Statuta.

en quemen *fall* *stantaffich* ende van weerden wesen, off die Rait *gemeinlichen* dairbi were, viitgenamen die Raitdaigen (a).

LXIII.

Vacantie om den Bouw.

In het Hoovdstuk van *Hofvaart na Zutphen* (b) wierdt een brief te pas gebracht, waar in de Zutphenfche Vacantie om den Bouw vermeld wordt, en dat dan zulke stukken, welke te *Hoofde* geweest waren, gedurende dien tyd liggen bleeven. De *Vlissingfche* Vacantie om den *Haringvangst* (c) komt met deze Vacantien, welke in veele Steeden (d), ook te Arnhem, plaats hadden, over een; dan men ondervondt by vervolg te Arnhem, dat d'arresten daarom niet opgehouden konden worden,

(a) Uit 't B. v. Ordelan,

(b) I. I.

(c) M. Z. BOXHORN Chron. v. Zeel. I. 182.

(d) TROTZ *Posit. J. P. F. B. de Jure B. & P. II*
63. 64.

is, zellende de
jubatum sibi
Bouw om 't Geri
Noot later beg
Heeren-Boetens,
erfen en des Q
geen middel lyden
leze vacantie
den 20 Augustu
recht alleen gew
vnd Augustus Jo
Maar hier ko
fide.

Coron Hou
Professau compar
ryt Bonger off
zette Abff Ko
hoeren laten een
Vetoven een der
den pariyen vur
den Rynsgulden d
ten vyff hondert in
max bouw ind au
gelyktaen heffij
en Clorange darr v

(1) Raad Sign. v.
(2) Raad Sign. of J.
(3) Van 2. 11 Jan. 16

den, zullende de gearresteerdens de se sistendo & Judioatum solvi cautie stellen, als wanneer na den Bouw eerst 't Gerigt zal aangevangen worden (a). Noch laater begreep men, dat zaaken van Heeren-Boetens, Schattingen, Domainen, Acyfen en des Quartiers Middelen insgelyks geen uitstel lyden konden, en toen (b) wierdt deeze vacantie gesteld van den 20 July tot den 20 Augustus. Daar men volgens 't Stadrecht alleen gewild hadt, dat die maenden Julius, vnd Augustus so veel mogelijk vry zouden zyn (c). Maar hier komt ook dit vroeger Stuk te stude.

Coram Henrik van Poehwyk ind Wynant van Presichaue comparuerunt Joost van Teyll, ind Geryt Bongart aff Momber der naegelaten kynderen zelige Aloff Kreyevenger, ind hebben getoent ind hoeren laten een vytspraeke by den Gerichte van Veluwen aen der Bancke to Ede gedaen tussehen den parthyen vursf. aengaende die betalonge van den Rynsgulden daervan die datum sbrieffs is duyfsent vyff hondert ind lxxxv [zo staat in 't boek, maar fout] ind dat id vurg. Gerichte die wyvt geschaecten heeft aen die Stadt van Arnhem vmb een Claronge daer van to doen, begerende van myn He-

(a) Raad Sign. v. d. 4 Aug. 1590.

(b) Raad Sign. of Stat B. v. Prisca 1631.

(c) Van d. 18 Jan. 1602. Tit. I. Art. 3.

Heren den Scepenen vurf. oeren mede Raedtyrunden dyt selue aentogeuven willen, dat zy tuschen dyt ind synte Lambert neestkoemende in tyt der vacantie, ind eer dat Gerichte wederom geapent wurd een Claronge daervan to doen willen, dat selue die Scepenen vurf. aengenamen, daerop die parthien vurf. oeren bescheidt hyer gelaten, Joest van Tyell by Henrick van Poehwyck ind Geryt Bongart by Jacob van Manen Actum op Gudesdach Post Jacobi anno [xv^e] 1 (a). — Voor duyfent vyff hondert ind lxxxv. zal zekerlyk duyfent vierhondert ind lxxxv. gelezen moeten worden.

Indien dit onderwerp in zyn gantfche beslag moest behandeld worden, dan zou het volgend verzoek hier minder misplaatst schynen.

Onse fruntlicke groete ind dienstlicke erbediongh alht to voerens! Werdige Hoigeleerde ind frome besundere goede Frunden! Uwe weerde sullen in alle goede belicuen te weten, woe dat ons Genadige Lieve Heer syn Furstelicke Genade hebben doen schryven aen syn Furstelicke Genade Richter in Tielreweert, dat hy tot des Amptmans gesinnen tot allen genechten uydingen solde alst behoirt, ind daer geen gebreck voirt meer in vallen laeten, of syn Genade dechten hem dair voir ain to sien &c. dair

(a) Uit het Scheepen Aenb.

U Werdige
die gelien selde
alle goewen ind
gepenti ind herge
telicke bejraan
chancr in den Ge
bonne mer amst
en rade: is eer
doen, om in sy
bewairde plaitjen
opsprike nu ri
om onse guatlike
Weerde soe w
Genadigen Lieve
allen goeden te
dat syn Furstel
onse goede alde
laeten, ind sich
made arme Onder
mogt doen, ind
den, als sulx van
Genadigen Lieve
syn Furstelicke Gen
den, ind, soe we
van belieren sullen
eye guatlike weede
nae die arme W
ten te richten van
Grote Amachtig in

dair op *U Weerde* fullen believen te weten, indems sulx geschien solde, sold wesen boven onse goede alde gewoenten ind herkommen van alden t' alder geuseert ind hergebracht, ind voirt tot grote merckelicke beswaernisse der *Armer wichten*, aengestien thands in den *Gerstbouwe* is, ind dagelicx den bouwe meer aenslaende is ind hem suden van groten node is oer koren to havenen ind den oiber to doen, om in syn *Furstelicke Genaden Steeden* ind bewairde plaitzen to bestellen, avermits menigerley opspraicke nu ther tyt dagelicx geschiet, is hier om onse guetlicke ind fruntlicke bede ind begeren *U Weerde* soe wael doin ind believen willen, onsen *Genadigen Lieven Heere* dit in den beste ind in allen goeden te kennen geven ind helpen verfuegen, dat syn *Furstelicke Genade* believen wille ons by onse goede alde gewoenten ind herkomen to willen laeten, ind sich beneedigen over syn *Furstelicke Genade* arme *Ondersaeten*, dat sy oir koren den orber mogen doen, ind idt *Recht* vuyt gestalt mach werden, als sulx van alts gewoenlick is, soe doch ons *Genedigen Lieven Heer* broicken op gesath syn ind syn *Furstelicke Genade* daer by onverkort wesen sullen, ind, soe wes syn *Furstelicke Genade* hier van believen sullen, bidden ind begeeren vry eyn guetlick weederbeschreyen *Antwoord*, dair nae die arme *Wichten* sich sullen mogen weeten to richten van dieselve *U* werden; die *Godt Almachtig* in langen gesonden leve bewaeren

ren will. Geschreyen op ten xix dach Juny.
Anno 8 xxxvi.

[onderstondt]

U Weerde guetwillige Frunden
ind Schepenen der Bancke.

[Opfschrift]

Den Werdigen Hoichgeleerden ind Fromen Mey-
ster Arent Gruythuys ind Meyster Herman
Knoppert, Raeden ons Lieven Heeren onsen
besunderen gueden Frunden (a).

LXIII.

Ban.

Men leest op de keer-zyde van 't eerste
blad van 't Boek *Statuta*.

*Item des Richters Banne is enen alden v'leems,
off die gerechie weerde dair voir.*

In 't jaar 1594 den 24. January wierdt des
Heeren-ban op ses stuivers bepaald (b).

Den xxvii^{en} Juny A^o lxxxvii was by den
ge-

(a) Uit laade L aan de R. K.

(b) Raad Sign. fol. 43. vfo.

minen Schepen
brucken van reer
die slaffen heft
de admittiren sje
hern sijnen Ban (c)

En Hoyt en
daer men gheu
Meru (b). Di
woordige gaande
door men op 't
gingen uit den V
francr. schil
van St. Anthonis
weet ten de Wilde

(c) Los ter b. f.

(b) In her Actenb.

(c) Lijn der goeder

gemeinen Schepen verstaen, dat der Richter mit die Bruecken van roerkoop, vnd andere policyen niet thoe schaffen heft, noch tot participatie van dien tho admittiren sye. Behelstlick hem van wegen des Hern synen Ban (a).

LXV.

Sint Jans Hal.

Een Huys en Hoffstat gelegen in den Straten, daer men gheet vnt sunt Johans Hall nae den nyen Merst (b). Die sint Jans Hall is de tegenswoordige gaandery over de Koornmarkt, waar door men op 't Jans Kerkhof komt. In 1586 gingen uit den Wildenman by St. Johans Hall iii. francr. schilden ten behoeve der Vicarie van St. Anthonis buiten Arnhem (c). Men weet dat de Wildeman noch ter zelve plaatse

(a) Los ter b. f.

(b) In het Aftenb. v. 1540—1542.

(c) Lyst der goederen dezer Vicary v. d. j. op de b. f.

fe kan gevonden worden. Over *sint Jans Hall* begon terstond de Nieuwe Markt (a).

 LXVI.

Scheld-woorden.

Item men zal alle de Weeskinderen op beyde de Dormiters tegens de warme somer-dagen vermaninge doen, zo wanneer zy opstaan uit den Bedde, dat zy als dan de Vlooyen ende alle quade Gewormte zoeken, vangen en dooden. Woorden, maar die nog omstandiger uitgebreid voorkomen in de stigtingsch-brief van 't Culemberger Weeshuis (b), welk van 1560 is. De Vlooy verschafte in 't jaar 1509. het scheldwoord van Vlooybosch. Fenne wt de Voshael scholdt te Arnhem in dat jaar den Rooden Sebys voor langbaard, vlooybosch, luifbosch en hond uit (c). KILIAAN dacht aan dat woord niet, maar wel aan 't geen daarop volgt. Voor Zwol was

(a) Kron. Bl. 72.

(b) In de Besch. v. d. St. II. bl. 561.

(c) Los ter b. f.

(a) M. 214.

(b) By SACHTEW. II. DEEL.

(c) In A. MATTHEI II. DEEL.

was ook eene sterkte in 1522, welke door het Krygsvolk spotshalven *de Luysbos*, genoemd wierdt, zegt van HATTUM (a), maar hier komt eene vrypostige *critique* te pas; zou men ook *Luse-bosch* hebben geschreeven, en dan niet op *Luus*, dat is *Liesch*, moeten denken? — *Hond* is by d'oude Woordenboekschryvers een smaadwoord, en dat was het te Arnhem reeds vroeger en ook door ons geheele land. Wy weten dat KAREL van Egmond daar mede op zyn sterfbed speelde ten opzichte van den Nymeeegschen CANIS (b). En de Gelderschen schreeuwen ook by GUILIELMUS HERMANNUS. *Nautici canes, nautici canes, neckemus vos* (c): maar de Hollanders weerom: [*eerst hebben en dan hangen*] *primum habendi deinde strangulandi*. — Een gebruik van Dieren-naamen voor scheldwoorden is zo wel oud als nieuw. In het jaar 1497 wierdt daar voor de *Buffel* al ingeroepen. Toen hadt *Meister Zybert van Amstel in de Moederkerck bynnen Arnhem openbair op ten Preckstoell gesacht, dat de prouisoir tot sente Katherynen altyt synckende vysch kopt ende den erme nyet en deedt, dat he schuldich was*: en daarover voor den Raad ont-

bo-

(a) II. 214.

(b) By SLICHTENH. G. G. 433.

(c) In A. MATTHÆI *Anal.* I. 339.

boden zynde tot antwoord gegeven *he en vraigden na den Rait van Arnhem nyet, het weren al te samen Buffelen (a)*. De lange baard van *Thysken op Hulkensteyn* hing, schynt het, ook *Cornelis Jansf* in den weg. Zy raakten in 't jaar 1539 te zamen in geschil voor de Rhynpoort en *Cornelis* riep hem *na tot drye off vyermael to: Gy lange baert, zyt gy vrom, soe slaet met my (b)*.

LXVII.

Huldig van Willem van Cleve.

„Op den eersten maend van 't volgende
 „jaer is *Willem*, ofte in zyne stede de *Grave*
 „van *Meurs*, de *Maerschalk van Rossem* ende
 „de *Proost van Santen*, vooreerst te *Ruer-*
 „mond, daarna te *Nymegen*, ende voorts in
 „de andere Hoofdsteden op nieuws hoffelyken
 „ingehuld. Maar op dese vreughde is een
 „maend

(a) B. v. Ordelen:

(b) Sch. A. R.

OUDE
 maend daer na
 volghel, door he
 fcheiden van f
 SICHTEHORS
 en dit overjden
 Arnhem der xxy
 ten voort om he
 ons gvn. Heren,
 om die ruyf
 Vorst ook een
 ten May wierd
 schuldich was v
 gescant wort a
 g. xiii. // (12)
 Heer, in 't
 wierdt, hebbe
 van de Regter
 Arnhem, als e
 1703 in 't lict
 nooit om de
 befreund, en
 wen reeds onb
 Den is toe we
 sijn in der viker
 (c) A. v. Sicut
 (d) Wit St. R.
 (e) M. maar ver
 (f) Oude St. R.

„maend daer na geen minder hertzeer ge-
 „volghd, door het droevigh en ontydigh ver-
 „scheyden van syn vader *Jan van Cleve (c)*”
 SLICHTENHORST bedoelt het jaar van 1539:
 en dit overlyden was oorzaak dat van de Stad
 Arnhem den *xxv Martii gecofft* wierden *xii el-*
len swartz om het Rathuys te beleden in toecompst
ons gen. Heren, die ell ad xvi sc. noch iii ellen
om die cussen toe beleden (b); men gav den
 Vorst ook een geschenk van zilver: den *les-*
ten May wierdt betaald *vant ghene men noch*
schuldich was van sluwerwerck, dat myn gen. Here
gescent wart an Heinrichz die Vrede ic lxxxix.
g. xiii. ff (c). — Den eed, welk door dezen
 Heer, in 't jaar 1538 de Stad gezwooren
 wierdt, hebben de Uitgeevers van de *Deductie*
van de Regten en de Privilegien der vrye Stad
Arnhem, als een bylage agter dat stuk, (d) in
 1703 in 't licht gebragt: maar men heeft zich
 nooit om de papieren der boven Secretary
 bekreund, en dus is dit volgend stuk zelfs
 toen reeds onbekend geweest.

Item is toe weten, dat Anno Gc. Acht-ind-dar-
tich in der inkompt ind huldynghe Heren Heren
Wil-

(c) A. v. SLICHTENH. *Geld. Geschied.* bl. 442:

(b) *Uit St. R. v.* 1539.

(c) Ald. maar verg. de *Kron.* bl. 91. 92.

(d) *Onder St.* 8.

*Wilhems Hertoege to Cleue &c. alhyr bynnen
 Arnhem, die Gildemeesteren in derseluer tyt, van
 der Stat geswaren Roedregers van Burgermeesteren,
 Scepenen ind Raet der Stat Arnhem op ter Raet
 Cameren te kommen gebaedet zyn worden, toe we-
 ten Euert Vermaat, Arnt Heymericks, Peter van
 Gelre, Derick Hey, Jacob Hoemaecker ind Corne-
 lis Kystemaicker, om die Furst vursf. toe hulden
 mit willen ind weten der ganser Gemeeynten, ind
 soe dieselue Gildmeesteren vursf. daer quamen heb-
 ben zy daer op ter Cameren geuonden die Ritter-
 schappen mitten gansen Raet der Stat van Arnhem,
 ind hebben die Gildmeesteren vursf. der onder an-
 deren die Ritterschappen ind Raet vursf. oermoede-
 licken om Gaidz will gebeden, dat oer vroem L.
 sy een woert verhoeren wolden, daerop oer vroem
 L. sachten ja; wat is v. begeert? hebben die Gild-
 meesteren gesacht, dat daer lange tyt twist geweest
 were van eyn deel Weertz, genant Gruytersweert,
 tuschen den Lant Rentmeister Ercklens ind der
 Stat van Arnhem, daer sich Ercklens van vermat
 verscriuunge te hebben van zyn F. g. Heer vader,
 ind off die Ritterscap soe wael doen wolde mitten
 Raet ind begrueten ind bidden syn F. g., om dat
 deell ind gerechticheyt des vursf. Weertz, ind
 schencken dat den Burgeren, op dat die twiste tus-
 schen Ercklens ind den Burgeren in derseluer hul-
 dynghe des Fursten nedergelacht ind geulegen mucht
 warden, 't welk die Ritterschappen ind Raet ter be-
 den*

der Gildmeesteren
 en, ind vyer vint
 X in ditroet gedep
 te begrueten. In
 cameren ter stat
 ven te komen geg
 wegen die baatj
 op die bewegin
 Furst bewegen w
 Arnhem ind der
 weertz geselick
 Scepenen, die z
 man, daer vur
 schappen ind R
 geue gesien.
 Raet geschijde
 den Fursten g
 surkinnen in
 ge led van eyn
 Heer Vader be
 weert, daer v
 weertz vordichge
 mijsen der Ritt
 eck toe kemaen ge
 zyn den Furst v
 ten giff van we
 an, daer op die
 den. Ja, dat mu
 versien syn die sta

den der *Gildmeiftern* aen ſich gerne genamen hebben, ind vyer vther *Ritterschappen* ind twee vther *Riet* daertoe gedeputiert om den *Fursten* derhaluen toe begruiten. Ind ſyn wederom komen opter *Raitcameren* ter ſeluer tyt ind hebben die *Gildmeiftern* te kennen gegeuen, dat ſy van der *Burgeren* wegen die baetſcap den *Furſt* aengedragen hadden opt alre bewegelickſten dat ſy konden, ſoe dat die *Furſt* bewegen were worden, ind hed der *Stat* van *Arnhem* ind den *Burgeren*, dat deell des *vurſſ.* weertz guedelicken geſcheneckt, oirconde der wyer *Scepenen*, die zy des doe ter tyt tot getuegen naemen, daer vur die *Gildmeiftern* den *Furſt* *Ritterschappen* ind *Raet* hoichticken gedaen hebben der *guede* gonſten. Ind als ny die *Ritterschappen* ind *Raetz* geſcheyten om deſer *vurſſ.* ſaecten will aen den *Fursten* gegain weeren, is den *Gildmeiftern* vurkommen in midleriyt, dat *Ercklens* verſoryuynge hed van eyen ſeylt jaerlicx, die ſyn *F. g.* *Heer Vader* behalden hedde, vth dat *vurſſ.* deel weertz, daer vur ſyn *F. g.* *Ercklens* iſelue deel weertz verdedyngen ſolde, dit hebben die *Gildmeiftern* der *Ritterschappen* ind den *Raet* *vurſſ.* der oeck toe kennen gegeuen, off ſulx oeck noedich ſold zyn den *Furſt* *vurſſ.* aentoegeuen op dat des *Fursten* giſt van weerden ind ſtandaffich mucht blyuen, daer op die *Ritterschappen* ind *Raet* antwor-den. Ja, dat muſmen zyn *F. g.* oeck vurhouden, terſtont ſyn die ſelue geſcheyten van den *Ritterschappen*

ind Roit wederom gegain aen den Furst ind hebben zyn F. g. sulx te kennen gegeuen, waerop die Furst antworde, heb ick den Burgeren dat deel *Wertz* gesoecnt, soe is hen den seilt jairlix oick gesoent, nyet te myn zyn F. g. en wolden syn gnaden Heer vader nyet dan syn F. g. wolden syner g. Her vader den seylt affbiden, die Burger solden des vredich zyn tselue die *Ritterschappen* ind *Raetz* geseyckten den *Gildmeesteren* voirt alsoe auerdregen ind toekennen geuen, des die *Gildmeesteren* den Furst, *Ritterschap* ind *Raetz* van wegen der *Gemeynten* andermaele seer hoichlick gedaent hebben derseluer gueder gonste.

Het volgende hoort daar by.

Comparuerunt Sander Bentyck ind *Steu* van *Ruytenborch* myt recht gebaedt — ind tugen woe dat zy int jaer van xxxviii geschickt zyn gewest myt *Jan van Meker*en zeliger aen *Henrick* die *Groiff* *Erffaicht* tot *Ercklens*, den seluen tkennen geuende, woe dat die *Burgere* van *Arnhem* onsen gen. *Heren Hartougen* tot *Guylich* *Sc.* nyet hulden wolden, hy en solde yrst auergegeuen hebben *Gruyters* *Werdt*, datselye hy eens afgestaegen heeft, ind dat zy wederom by *Henrick* die *Groiff* vursf. gekomen zyn, ind hon noch eens tkennen gegeuen hebben, dattet teler tyt soe gelegen weer, dattet wesen mochte, daertegen *Henrick* die *Graiff* vursf. voel gearguert heeft, des zy nyet onthalden hebben: datselye zy gehalden byden-ede zy *Key. Mat.*
ind

OUDE
 di der Stat Ar
 Galt anno [xv]
 — Maar het
 Gullerland was
 gen; men vande
 lieden van door
 wient. En h
 schap.
 Corom W
 Eyll comparuer
 van *Lauzenborch*
 der woerhe
 on ind over
 Herib nemme
 herst, daer
 Goyms eenm
 werden, oft
 Goylich zyn h
 re byonen die
 nemtelick anno
 seld *Wilhem* *G*
 geuen is ind xx
 voerj. in wed
 Ryuck wederom
 ur g. dat selue

(c) Van het Schep

*ind der Stat Arnhem gedaen hebn. Actum ipso
Galli anno [xv^e]. xliii. (a)*

— Maar het bestier van dezen Vorst over
Gelderland was niet voor alle zyne levensda-
gen; men vondt reets van den beginne af aan
lieden van doorzicht van wien dat bevroed
wierdt. En hiertoe de volgende wedding-
schap.

*Coram Wynant van Dornynck ind Wilhem van
Eyll comparuerunt Jan van den Berghe ind Gaert
van Lunenborck myt recht gebaedt ymb en getuicth
der waerheyt to geuen, ind tuegen dat zy daerby
aen ind aver geweest zyn bynnen den Bosch int
Herth nementlick, int jaer Sc. xxxix^o in den
herfst, daer Jan Koelen verkoiff^t heeft Wilhem
Gaymys eenen Rynck op sulcke Condition ind Vur-
werden, oft saicke weer dat Hertoch Wilhem van
Guylich zyn handt toeghe van den Lande van Gel-
re bynnen die naefte drye jaeren neestvolgenden,
nementlick anno Sc. negen-ind-dertich aengaende,
solde Wilhem Gaymyss Jan vurf. vur den Rynck
geuen ic ind xx karolus g., ind soe vroe Jan
voers. die weddyngge gewonnen hed, solde hy den
Rynck wederom ontfangen hebben vur xxv dersel-
uer g. dat selue zy gehalden by den Ede zy Key.*

Mr.

(a) Uit het *Scheepen Akenb.*

Mt. ind der Stad Arnhem gedaen hebben. Actum op Donredach post Galli anno Sc. xliii (a).

En dit brengt my in gedagten, dat *Sryn, uxor quondam Johans van Scherpenzeel* in 1427 verklaarde schuldig te zyn aan *Zweder van Wagensvelt xv Reynaldus arn. gulden*, als gemunt worden [a^o] *xviii^o*, te betalen bynnen twee jaeren, nae dyen dat die vrede van *Vtrecht*, die nu is gesuent wordt (b).

— Maar wat het einde van *WILLEMS* bestier van Gelderland enz. aangaat, dat kan na zo veele gedrukte Verhaalen, ook nog met dit oud nieuws vermeerderd worden.

Wilhelmus was die negende Hertoch van Gelre, Graue van Zutphen, een Hertoch van Gulick, Cleue ende Berge, Grave van der Marck ende van Ravensberch, Heere tot Ravestyn &c. Int jaer xv. xxxvii hebben die Steden ende Onderfaten des Lantz van Gelre, met consent des doertuchtigen Vorst, Caerle die VIII° Hertoch van Gelre, gecoren tot eenen Hertoch van Gelre; dese jonge Vorst Wilhelm van Cleue, als een Rechte Erf-Heer der Landen van Gelre ende Zutphen, van zynre moeder wegen. Corts daernae verrees een groote Crych en Oorloch tusschen Hertoch Wilhelm
groot-

(a) Uit het *Scheepen Akenb.*

(b) Git het *Scheepen Akenb.*

van Gelre, Gulick
zij van Bourgogne
en, raven, ende
den. Die Bour
van Gulick in, en
Wilhelm met hulp
dat Land van Gu
heeft gewonnen e
doeden bleven, en
ren ende Joncker
mit vele gestryt
in Brabant ende
nam Jonckige S
lezen quam die
mer C. d'arst
Gulick ende H
Gelre verlaen
Veltiger voor
V^o XLIII (a).

(a) Uit een Reg
geh in een brunn
fol. 34.

van Gelre, Gulick &c. ende tusſchen dat machtige Hof van Bourgoignen, die treflicke ſcaden met bannen, rooven, ende ook veltſlagen dedden op malcanderen. Die Bourgoiſe naemen dat Platte Landt van Gulick in, ende verdorven al tſamen. Hertoch Wilhelm met hulp ſyner onderſaten van wederom dat Landt van Gulick den Bourgoenſchen af, ende heeft gewonnen eenen ſlach voor Sittert, daer vele doeden bleven, ende veele gevangen van groote Heeren ende Jonckeren, te paerde ende te voet, ende met vele geſtryts ende Crychs-ruſtingen. Ende toech in Braband ende in 't Sticht van Vtrecht, ende nam ſommige Steden, ende ſcatten groot gelt. Ten leſten quam die Ke. Mt. Carolus van boven af met C. duyſent man, ende wan dat Landt van Gulick ende Hertoch Wilhelm heeft dat Landt van Gelre verlaten, ende Ke. Mt. overgegeeven in een Veltleger voor Venlo. In 't jaar ons Heeren M. Vc XLIII (a).

(a) Uit een Reg. v. verſch. Copien van Landſaken geb. in een bruinen Band ter Griffie v. 't Hof v. G. fol. 341.

LXVIII.

Vilderswerk.

Coram Wynant van Dornynck ind Wilhem van Eyl comparuit Geritff Arntff ind heeft gebeden ymb Gaetz will, dat men hon vergeuen will, soe hy getuycht heeft, dat Henrick Kedde hon hed helpen een vel afrecken van eenen Ofs, die gestoruen wass, toebehorende den prouisoer van sente Peter &c. dat hy daerto myt loeffheyt ind boheynnycheit gebracht weer. Actum op Donredach post trium reguur.

Coram Wynant van Dornynck ind Johan Sluyffken comparuit Jan Vnraetz myt Recht gebaedt, ymb een getuych der waerheyt to geuen, ind tyicht, dat hem wittich ind kondich iss, dat hy gewoent heeft myt Derick van Wesell, ind doe ter tyt den prouisoer van sente Peter eenen Ofs in den Weyde affgestoruen iss, ind dat Jan vursf. een halven st. b. gegeuen iss, ind heeft denseluen Ofs alleyn die huyd off vell affgedaen, dan Henrick Kedde heeft den Cuyll half gegrauen ind Jan vursf. heeft den Cuyll vort gegrauen ind den Ofs daerin geworpen ind Jan sachte tegen Henrick Kedde, helpt my, doe sachte Henrik neen ick solde myn Ampt daar doer verliesen, dat en moet ick nyet doen, ind dat geryt die jonge daer nyet by gewest en iss, & iuravit

OUDE
 ... ad sancti.
 ... anno xlii.
 In het Jaar 1
 by en dede ka
 daar voor lerere
 enz. voorbeelden
 ... Stat
 ... straks den la
 Scheuter bekend
 Vildersampe str
 een vroeger w
 in nauw verban
 Sigaten, en e
 voorbeeld aan

Coram Dorn van
 (1) Dit het Scheep
 (2) de Rik.
 (3) de Rekeningen.
 (4) de v. de Vaders
 van v. Loois.

rauit ad sancta. Actum op Gudestach post trium regum. Anno xlii. (a)

In het Jaar 1450 gaf men *Teelken* om dat hy een *dode kat* *vis der Stat droech ii. kr. (b)*: en daar voor leveren de *Retroactia* van 1390. 91. enz. voorbeelden (c). In 1391. betaalde men om *Vuliken vier Stat te trecken iii. ff.* — Wy zullen straks den langen dikken *TEELKEN*, als *Scheuter* bekend maaken. — Maar met het *Vilders* ampt stondt ook dat van *Goudgraaver*, een vroeger woord, dan dat van *Nachtwerker*, in nauw verband. Men vindt het in de *Raad-Signaten*, en elders bragt ik een *Zutphensch* voorbeeld aan (d).

 LXIX.

Emaus.

Coram Daem van Deelen, Jacob van Tuell ind Brande

(a) Uit het *Scheepen Actenb.* v. 1542 en 43.

(b) *St. Rek.*

(c) *St. Rekeningen.*

(d) *St. v. de Vaderl. Hist.* II. 277. uit d' *Arnh. Boeken v. Landz.*

Giesbert van Camphuefs Comparuit meester Brandt Buerman ind goesfen Schoemaecker tusfchen soeven-
 tich ind achtenich jaer alt wesende myt recht ge-
 baedt umb eynn kantschap der waerheit tho geven
 innd hebben durch dvanck des rechten getuicht ind
 gefacht dat hojn wittich ind kundich is, dat sunte
 Johans poert recht tegen den wech nae sunte Emaus
 kapell tho slain ind vythegaen plach, innd dat die
 wech ungeveertlich noch eyns soe groet wesen plach,
 als die nu is, alsoe dat twee die kloet neven
 eyn anderen gemeckelich tho schieten plachten, und
 dat tusfchen den wech ind Roeloff wichmonfeskamp
 moeshave t' slain plachten, die voerhoeffz lans-
 den wech myt eynen heeltuyn affgevracht weren,
 die tho 't behoeren plachten, Goesfen van Manen,
 Johan van Beest, Henrick Eckcken, Willem van
 Deelen, Johan Engelen ind mehr andere Burge-
 ren. Dat selve sy myt oeren waeren woorden ge-
 facht innd gehalden by den Eedt sy Ro. Key. Mt.
 onfer alre genedichster Herrn ind die Stadt van
 Arnhem gedain hebben. Actum ipso maurity A.
 xv. xvi. (a).

Dit stuk zal my op S. Janspoort nader te
 pas komen. — De begraafplaats van gestor-
 vene beesten, welke nu [hoe kwalyk!] St.
 Martens Kerkhof hiet, was al in 't Jaar 1516
 by

(a) Uit 't Scheepen Act. B. der St. Arnh.

OUDE
 Emaus en wie
 gien heren wy
 elyk in de WI
 ves zynde (b),
 mag het zyn
 weest zyn, war
 berde dragt (c)
 verterken, 't
 wierdt ingefch
 graafplaats van
 ergers, dan o
 Op dat alle
 ook de volge
 Wy Burge
 Saut van Arnh
 sen openen brie
 dicit in den
 zyn Wilhelm
 se genaemt Get
 kantschap ind g
 hebben durch ch
 bykreeven voer
 Minom ind fect
 is, dat Friaria
 reuwerd's Zetige
 (b) volgens St. Ro.
 (c) Van PONTAN.
 (e) In den Oerpr.

by *Emaus* en wierdt toen (a) aldaar *ons gheneidighen heren wyltbaer begraaiven*. Dat zwyn, denkelyk in de Wildbaan voor Arnhem gestorven zynde (b), en dan niet in die van Billoen, mag het zwyn met ongekloovde voeten geweest zyn, waar voor ik elders een brief te berde bragt (c), en tevens het voorbeeld versterken, 't geen zo even op *Vilderswerk* wierdt uitgeschreeven: te weten dat de begraaemplaats van doode dieren zelfs voor iets ergers, dan onrein gehouden wierdt.

Op dat allervremdst zwyn slaan, meen ik, ook de volgende zo gewigtige kondschappen.

Wy Burgermeesteren Schepenen ind Raedt der Stadt van Arnhem doin kondt ind tuegen myt deesen apenen brieve, dat voir uns in unser tegemvoirdicheit in den Schependomb gekoemen ind erschenen zyn Wilhelm van Meulicom ind Aelbert der Vriese genaemt Geckaken, myt recht gebaidt umb eyn kondschap 'ind getuich der wairheit tho geven, ind hebben durch dyanck des Rechten getuicht als na beschreven volgt in den yersten tuicht Wylhem van Mulicom ind secht, dat hom wittich ind kundich is, dat Friarick van Voirst Heren van den Doerenweerdts Zeelige, altyd by tyden hoechgedachten

Kaerlt

(a) volgens *St. Rek.*

(b) Verg. *PONTAN. Hist. Gelr. p. 63.*

(c) In den *Oorspr. van 't Hof v. Gelderl. 102.*

Kaerll Hertough van Gelre &c. up koenenboesch gejaecht ind frettiert heeft, sonder bekroen van ymandts ind dat die heer van Doerenveerd, unsen gnedigen Heren Kairl Hertoigh van Gelre &c. mylder gedachten ind uns genedigen Heer dück hoin, ind die een den anderen up groff Wilbroet helpen jaegen hebben, ind dat syn Furst. gen. waell aan den Heeren van Doerenveerdt yurgemelt umb knyen doin schriyen hebben. Daerbenevens, dat hoin wittich ind kundich ifs, dat die Furst Hertough Kairll mylder memoriën, ain den Heeren van Doerenveerdt deede schrieyen dat syn L. dat wilde Zwyn dair syn Furst. gen. dück omb gejaecht heeft wold doin besleken, besenen, ind besen, off hy dat yangen kuste. Tuicht ind secht Aelbert yurf. dat hoin wittich ind kundich ifs, dat die Heer van Doerenveert zeliger, altyt op koenenbosch gefrettiert ind op wilde Zwyn ind Ree, gejaecht heeft onbespiert van yemandt, ind dat hy dück onssen gen. Heeren voergeroert ind zyn Furst. gen. hoin ind die een den anderen up groff Wilbroet helpen jaegen hebben, oick dat syn Furst. gen. waell an den Heeren van Doerenveerdt umb knyen hebben doin schriyen ind wanneer die heer van Doerenveerdt yurf. yetwefs van groff Wilbrat off anders vyenck, dat hy dan syn Furst. gen. dair van waills deels tho schicke ind dat Aelbert yurf selfs van wegen den Heeren van Doerenveerdt yurf. hoehgedachten Fursien, Wyltbroett ind knyen presentiert heeft; Dat

Te Joure Wilhelm
vrije yurfs. godel
H. eijer allerge
van Arnhem gela
mit hebben sy
Racht der Sae A
Zegell mit sy
en druycken.

druyft vyf hor
dacht der minde

Maar die be
he stuk in 15
oock, niet meer
niet behoerde
nog meer uit
trent in 't ja
haet.

Op haeden
van de Magist
Wynge, Wille
gastijert mit de
Swaetzelor ynd d
we ind drie vireu
ynd hebben aldor
gemeinen wech an
de Haven aldor

(a) Un'scheepen d

Dat selye *Wilhelm van Mulicom ind Aelbert die Vriese* vursz. geholden, by den Ede zy Ro. Keyf. *Mt. onfer* allergenedichsten Heeren ind die Stadt van *Arnhem* gedaen hebben. In oirkunde der waerheit hebben wy *Burgermeesteren, Schepenen ind Raedt der Stadt Arnhem* vursf. unser Stadt secrees Zegell onder vp 't spatium van desen doin ind heiten druycken. Gegeven in 't jaer unsr Heeren *dusent vyef hondert sefs ind veertich den xxxvii* dagh des *maindtz May* (a)

Maar die breede weg, welk volgens 't eerste stuk in 1547 al smalder schynt, en, toen ook, niet meêr de heere baan zynde, zo breed niet behoefde te blyven, raakte by vervolg nog meer uit zyne bepalingen, zo dat daarom trent in 't jaar 1601 deeze beffelling plaats hadt.

Op huden den *xxxⁿ Marti xviⁱ* syn doer last van de *Magistraet die Burgermeesteren Henrick Wynigis, Willem Huigen vnd Joost van Reidt* geasfisiert mit den *Secretaris, mit die Roydregeren Statmetzeler vnd die Boden, snaemiddaechs tusjchen twe vnd drie yhren* gegaen voer *St. Johans poort*, vnd hebben aldaer doen affmeten watter van den gemeinen wech aengeuangen vnd getrocken is aen die *Houen* aldaer gelegen aen die *rechtiersyde* van
de

(a) Uit 't *Schepen Aênb. der Stad Arnhem.*

de *straete gaende na Emaus, vmb 't welke tho moegen weten vnd vmb die *straet van voeren tot achteren to weder tho maecten van ener breyte is voer eerst die lyn getrocken van den hoick der muiren van den Hoff thobehoerende Z. Engelbert Engelen's kynderen tot op den binnensten hoick van het muirwerck des huiskens tho behoerende Henrick Key, vnd van daer voorts op den buitensten hoick van Jaspar Leydeckers Hoff off syner Kynderen, vnd heeft men 't selue also langs den lyn doen affgruppen.**

*Volgens is gemeten die wyde van der *straet vnd bevonden dat die voerhoefts tuschen die heggen beiderfytz geset breet is ten inganck acht vnd vertich voet.**

Welcke breyte men heeft gecontinuiert tot op 't yterst van den muir van Peter Rademaeckers Hoff.

Van waer die rha therugh weder tho stewart aengetrocken synde heeft men bevonden, dat bliuende den wech doergaents ten minsten acht vnd dertich voeten breet, dese nabeschreueue Houen van der Stat gront, off van die Gemeinte sollen moegen aenwinnen, 't gene hiernaes gespecifiert staet.

*Voer eerst is Peter Rademaickers Hoff toe *straetwert breet die muir langes gemeten. 43 voet.**

Sol aenwinnen tho veltwart offte na Emaus van de Gemeinte. . 3 voet.

Ter Stewart. . . . 13 voet.

Den

OUDI

Den Hoff van d
 of Hoffte lang
 Sol winnen tho
 Ter Stewart.
 Cornelis Gerrit
 Hoffte bra
 Sol winnen tho
 Tho Stewart.
 Lambert Kemp
 Sol winnen na
 Na die Stat.
 Den Hoff va
 kynderen breet
 Sol winnen
 Na die Stat.
 Souder van
 breet
 Sol winnen
 Na die Stat.
 Lambert Stoel
 Sol winnen na
 Na die Stat.
 Mamma Hoff
 kers sijn Gerrit
 Croyt, breet.
 Sol winnen na
 Na die Stat.
 Henrick Heyen
 Sol winnen na E
 II. Dez.

Den Hoff van die van Moeyfis is,	
voer Hoeffts langs die muir breet.	30 voet.
Sol winnen tho velhwart.	13 voet.
Ter Statwart.	18 voet.
Cornelis Gerritffens Hoff is voer	
Hoeffts breet	30 voet.
Sol winnen tho velhwart.	18 voet.
Tho Statwart.	22 voet.
Lambert Kempincks Hoff breet	55 voet.
Sol winnen na Emaus.	22 voet.
Na die Stat.	26 voet.
Den Hoff van Engelbert Engelens	
kynderen breet	57 voet.
Sol winnen na Emaus.	26 voet.
Na die Stat.	28 voet.
Sander van Rensens Hoff voer Hoeffts	
breet	35 voet.
Sol winnen na Emaus.	28 voet.
Na die Stat.	25 voet.
Lambert Stoeldreyers Hoff breet.	36 voet.
Sol winnen na Emaus.	25 voet.
Na die Stat.	23 voet.
Mommen Hoff daer van gebrui-	
kers syn Gerrit Lucas ynd Philips	
Croys breet.	96 voet.
Sol winnen na Emaus.	23 voet.
Na die Stat.	10 voet.
Henrick Heyen Hoff, breet.	31 voet.
Sol winnen na Emaus.	10 voet.
II. DEEL.	O Ter.

<i>Ter Statwart.</i>	. . .	5 voet.
<i>Gerrit Lucas Hoff breet.</i>	. . .	32 voet.
<i>Sol winnen na Emaus.</i>	. . .	5 voet.
<i>Ter Statwart.</i>	. . .	2 voet. (a).

De Stad stondt alle deze voeten, yder voet tegens een blank gerekend, af.

LXX.

Roede.

Het komt by de voorgaande opmeeting te staade, dat d' Arnhemse Roede voor zestien voeten lang, zedert het jaar 1587 (b) bekend gemaakt werde. — De Geldersche Roede verschilde; de Landmeeter GERARD PASSAVANT gaf in October 1705 dit verslag aan de Provinciale Rekenkamer.

1. *Dat aan de Camer van Rekeninge geen andere maat van de Geldersche Lant-Roeden wert gevonden, als twee met Coper beslaage Roeden van*
veer-

(a) Los ter b. f.

(b) Raad Sign. van den 3 October 1587. fol. vfo.

tien voet. En zoo deselve vermist wierde, zou de opregte Gelderse Roede niet wel te vinden zyn.

2. Dewyl in de Graaffschap Zutphen de Rynlanfse maat in de metinge der Landen wert gebruyckt.

3. Dat de Dyck-Roede in Gelderland van alle andere maten differeert.

4. Dat ontrent Cribvercken en Mandemaakers Teen een maat van palmen wert gebruyckt.

5. Of UEd. Mo. niet zoude konnen goetvinden dat dese maten alle op yfere flaven voor opt Hof of in de vertrek-Camer aan de muur wierden vast gemaakt (a).

Maar dat gebeurde niet. — Ik zou te verre afwyken, indien hier verder iets over de kettingen, waarmede van de Tolbeambten de vlooten worden opgenomen, gegeven wierdt, anders zou die stof voor een onlangs verftreeken tyd, nog al belangryk zyn.

(a) Los bl. aan de R. K.

LXXI.

Scheuter.

Comparuerunt Derick die Veer, aver die isestich jaer als wesende, Wilhem Rickff isestich jaer als wesende, Derick Pouwells ymbtrent lxxx jaer als wesende, Thonys Weyerff xxxvi jaer als wesende, Aernt van Dornynck xl jaer als wesende, ind Jan Arntff ymbtrent xxxviii jaer aelt wesende, met Recht gebaedt ymb een getuych der waerheit to geuen, ind hebben getuycht, dat zy nyet gesien noch geweten hebben, dat die Brantmeister van Veluwen in den Schependom van Arnhem op ten Brant geschut heefft, dan alleen die Schater der Stadt van Arnhem & juraverunt ad sancta. Actum op Saterdag post Laurentii. Anno [xv] xlvii (a).

Wat egter op het zo belangryk stuk, 't geen hier volgt, verrigt wierdt, ben ik niet in staat van te kunnen meededeelen.

Alzoe sich gebreken onthalden hebben tusschen Johan Roeloffz genant Magerheyne, Schuttemeester aen eyne, ynd den Procurator van Monnickhuysen van

(a) Scheepen Aitenb.

van wegen des Conuentz Monnickhuysen aen die andere zyden; herkommende ruyt oirzaicken dat die Schuttemeester etlicke Schapen desselffs Conuentz op ten sanden omtrent Valckenhuysen hadde geschut. Derhaluen diezelue Procurator op huyden date van desen voor den Cantzler vnd Raeden des Conincks to Hispanien &c. onses allergen. Herren in zyner M. Furstendomme van Gelre vnd Graeffschappe van Zutphen bescheiden vnd oick erscheenen, geassisteert by etlicke van de Burgemeesteren, Schepenen vnd Raedt deser Stadt Aernhem van wegen derseluer Stadt vnd etlicken mit-geerfden omtrent Valckenhusen voorff., sustinerende die Procurator, dat die Camp, daerop die Schapen geschut waeren des Conuents eygen veldt ende erue was, vnd dat die Schutmeister aldaer nyet en hadde moegen schutten: daerby ruegende die voorff. Burgermeesters, Schepenen vnd Raedt, dat dieselue Camp laege in vnd onder id Schependom, ahyraer nyemant schutten en mochte, dan die Schutter by die Stadt daertoe verordent, twellick was Arndt die rydende Bode yetz in dootz noode liggende, die voorff. Schuttemeester toonende zeker Copie van een Misstive aen den Drost van Veluwen geschreuen, mitbrengende zekere Ordonnantie waelgedachter Heren Cantzlers vnd Raeden hoe ende waer hy nae alde gewoonte schutten sol &c. Nae langhwilich verhoir van partyen in den voorff., vnd meher anderen verscheiden redenen ten beyden zyden voiredragen, is

ende wordt by denzeluen Heeren Cantzler vnd Raeden veraffsheydt, dat die Burgermeesteren, Schepenen vnd Raedt tusfchen dit ende drye Coningen dach naestkommende concipieren, ramen vnd op behagen derzeluer Cantzlers vnd Raeden van w gen Co. Mts. maecken zullen een Ordonnantie aengaende die Branden vnd Zanden in den Schependomme van Arnhem gelegen, hoe men die best sluiten vnd verdryven vnd daer beneffens hoe men daerop schutten, vnd eyntlick hoe men sich derhaluen halden vnd reguleren sal, miubringende die selue Ordonnancie die limiten vnd bepalingen des voorff. Schependombs van Arnhem, vnd hoe lanck, wyt ont breet id selue Schependomb sich strekt mit den aenhanke dat indyen oire Er. daer inne suymich vnd naelatick vallen, vnd iselue nyet en doen men van Co. Mts. wegen zelffs alhier een Ordonnancie, daer men sich nae hebbe to halden oprichten vnd maecken zal. Ende zyn ende worden voortz by desen voor ditmael hyer mede die Schepen des voorff. Convents der schuttinge verlaten vnd ontleedicht. Voorbehalden dat indyen dieselue Schapen yetwes in der schuttingen ader sunst verteert hebben, id Convent gehalden wordet sullicx to betalen. Actum tho Aernhem den x^{en} Decembris xv^o lx. [en stondt daar onder] T. Roos (a).

Het

(a) Oorspronglyk los ter b. f.

OUDE
 Het beroep v
 nals ooc a
 in xv^o lxi. wie
 da by den bed
 vter Stadt gegy
 Eenige Stads
 van de Stad gel
 met korte lak
 Tegeloor, de
 Schaeer enz.
 yder su ellen
 want hi groot
 Lyn Schou
 de Velperp
 verpelt by die
 daer men die

(a) Ut Co
 van Arnhem en
 de R. K.
 (b) St. Rek.
 (c) Suits Rik

Het beroep van den Scheuter was voormaals ook aan Rechtspleegingen verknocht. In xv^e lxi. wierden den *Schaeter* gegeven van dat hy den *becken sloech*, als die *gevangen voirt wter Stadt* gegeyselt wierdt vi. ff. (a).

Eenige Stads Amptenaren wierden jaarlyks van de Stad gekleed met *lange lakenen*, andere met *korte lakenen*. Onder de laatsten was de *Tiggelaar*, de *Pannebakker*, d' *Organist*, de *Schaeter* enz. en die kregen in 't jaar 1446 yder *ses ellen gruens*, maar *Teelken den Schaeter*, want hi *groet ende groff was vii ellen gruens* (b).

Zyn *Schuthok* van *Varkens* was in 1451 by de *Velperpoort*; in dat jaar wierdt een *slot* ver stelt by die *Velperpoort* an dat *Verckenschot*, dair men die *Vercken yn schut* (c).

(a) Uit *CONRAEDT'S VAN MEECKEREN Richter van Arnhem en Veluwen Z. Rekening. over d. j. aan de R. K.*

(b) *St. Rek.*

(c) *Smits Rekening ter b. f.*

LXXII.

Toverye.

Een Steden-beschryver zal, waar hem voorbeelden van Toverye voorkomen, die niet onopgemerkt voorby gaan. Ik geef de volgende kondschappen (a).

Den 28 Juny.

Coram Leydecker en Gysbert van Meeckeren, Comparuit Joachim van Ruremunde ther instantien Griet Vosch mit Recht gebaedet, und heeft gericht dat Griet des Bestenders Cornelis Kanis Huisfrow ongeveerlick drie wecken geleeden tot oeren huis gecommen is ende gekeeken aver die doeren, ende gesacht tot Willem Wechterschoe by oer Depof. whonende, die oer in den Kraem wechten solde; ick weet wat myn kynt is, sacht Depof. wat is u kynt? Sacht vrouw Bestenders, dat heeft Geert Vosch gedaen, opter Myddelpoort. Sacht Depof. waer meede? antwoorden Vrouw Bestenders sy heeft myn kyndt op 't hooft getast, ende heeft hem nagelbloemen gegeeven. Sacht Depof. wanneer heeft

(a) Uit het *Scheepen Aenb.* beg. met 1570 en eindmet d. 21 Jan. 1581.

heeft sy dat geleert? So is Vrouw Bestenders hen wech gegaen, ende heeft oer daer niet op geantwoordt. *Juravit ad Sancta.*

Den 14. July &c.

Coram iisdem Comparuit Willem van Diemen und heeft getuicht, dat Griet des Bestenders Cornelis Kanis Huisvrouw ettelic'e weecken verleden tot Joachim van Ruremunts Huis gecommen aen der doeren, oer hand op ten doeren geslacht, ende aver der doeren gekeken ende tot oer Depos. gesacht Willemken ick weet nu wat myn kyndt is. Sacht sy Depos. wat is u kyndt? Sacht Vrouw Bestenders: myn kyndt is betovert. Sacht Depos. een front op u naes, waer Duvel hebt ghy nu geweest, ende u sulcken dingen in 't hoift hebt laeten slaen?

Sacht Joachim van Ruremunde, wie heeft dat gedaen? antwoorden Vrouw Bestenders, dat heeft Geert Vosch opter middelpoorten gedaen. Sacht Joachim waer meede? Antwoorden Vrouw Bestenders: sy heeft myn kyndt op 't hoift getast ende heft het negelbloemen gegeeven. Sacht Joachim: wanneer heeft sy dat geleert? soe heeft sy oer Depos. oer gewincke mitten handen, dat sy swigen solde, ende is mits dien hen wech gegaen. *Juravit ad Sancta.*

Eodem die.

Coram Ryngenberch en Ryswick Compar. Griet Vosch: und heeft getuicht ter instantien Geert

Vosch, dat Bernt Jordens op onser liever Vrouwen dach Visitationis oer moeder Geert Vosch in Cornelis Kanis bestenders huis gebracht heeft, daer in sy Depos. ook voorts daer nae gecommen, als sy nu een wynich tyts in den huysse geweest waren, is Cornelis Kanis Bestender daer in gecommen, ende heeft die Voerdoer baven und beneeden toegedaen ende volgens tot oer moeder gesacht, kompt nu meede in de Camere und heeft hoer in der Kaminen gebracht; heeft doe die Camerdoer toegedaen ende is mit een stoel voer der Camerdooren gaen siten, und heeft voorts die deecken und laecken opgeslaegen, ende tot oer moeder gesacht; Compt Vrouw Vosch ende besiet myn kyndt. Sacht Vrouw Vosch, wat sold ick aen u kindt besien? Sacht Cornelis: Ik heb u nu veer genouch nu sult ghy myn kindt besegenen mit lyff off mit leedt, Sacht Depos. moeder doet ick niet ende voort tot Cornelis, sy salt niet doen. Sacht Cornelis ick stoot u oock wael mit die pungaert int hart: ick heb met u niet te schaffen, ick heb mit u moeder tho doen. Sacht Depos. die mit myn moeder tho doen heeft, heeft genouch mit my tho doen. Sacht Vrouw Vosch; ick wil u Kyndt niet besegenen. Waerom sol ick u kyndt mere besegenen, dan andere guide Vrouwen? Sacht Cornelis; ick wilt van u gedaen hebben; Sacht Vrouw Vosch, heb ick u kyndt dan betoveret? Sacht Cornelis ghy hebt myn kyndt op. t' hoest getast daer heb ick een quaat

quaedt achterdencken in. Und heeft mitsdien synen pungaert uytgetagen, und nae oer moeder toegestecken, ende sacht; soe wan ghy dat kynt niet besegent, soe sal ick u den pungaert in u hart stecken, ende winnen u hart u h u lyff, und gevent u in handen, ende waschen u in u eigen bloet, al sold ick een Radt daerom ryden, soe syn syn Huisfr. ende Bernt Jordens daertuschen gevallen ende hebben den steeck behindert. Sacht Besienders Vrouw; dat ghy doet dat doet mit recht, ende brengt u selver in geenen last. Sacht vrouw Vosch, waeren myn vrunden hier ghy sult wael laeten, dat ghy my hier doet; voort nam der besieder einen Bessemsteel ende sloegh, nae oer moeder, 't welck syn Vrouw geschut heeft Cornelis weder met den pungaert nae oer moeder gesteecken ende gesacht doet die buitenste Vensteren toe, dat idt nyemands en hoort. Sacht oer moeder die Vensteren wil ick niet tho gedaen hebben, dat alle vrome sien, hoe ghy hier met my umspringht ghy gaet met my om als die Pharizeen mit onsen lieven Heer deeden. Sacht Bernt Jordens, oer hant tho hoop slaende, ick bidde u Vrouw Vosch segent ghyet my nae, ghy syt des tho veiger niet, off hy sickt u hier doot in deese Camer. Soe heeft Bernt Jordens idt kyndt voer gesegent, ende oer moeder na. Doe sachte Cornelis nu ben ick tho vreden.

Het tasten op het hoofd van het betoverd kind
was

was het rechte; dat vindt men ook in het Vonnis van *Hans Poock* (a) maar daar doet het de *Boose*. De Booze voerde in die eeuw op de grenzen van Gelderland den naam van *Barlebos*; *Barlebos* gav in 1508 aan *Jenne Kortens* eene substantie van zeez, waar mede zy te *Amelrooy* een geheel brouwfel van bier ondrinkbaar maakte (b). In Zeeland was hy by de lieden van de konst *Barrebon* genaamd (c). De eigentyke, oude naam was *Barlebaen* (d).

— Het *zegenen* 't geen in de Arnhemfche kondfchappen de *Bezienders Vrouwe* wordt afgedwongen, bestondt eenvoudig in de woorden van *God zegene u of uw kind, of uw goed* (e): en dan wierden de betoverden onttoverd: edoch deeze Zegening moest buiten banden gefchieden. **GEERTRUYD WILLEMS** dochter **Alias BUEKERS**, welke in de gevangenisfe van de Stad *Veere* in 't Jaar 1565 geraakte en ook daerna de gewoone ftraffe van verbranden onderging, verklaarde dat de

se-

(a) Uit 's Hoves Sententie, in de *Kronyk* bl. 143.

(b) los Vonnis aan de R. K.

(c) Vonnis van **DIGNE ROBERTS** Dochter van 1565, uit het *Register van 's Heeren Zaaken binnen de Stad Veere* gequoteerd C.

(d) **HUYDEC.** op **MELIS STOK** III. 38. Zie egter ook **DUCANGE** op **BERNABOS**.

(e) S. v. **LEEUWEN** in *Bat. f. II.* p. 207.

OUDE
 (e) Oek uit
 geheid van den
 TEARW.
 (b) Un de. Re

Men maakt

segeninge, die zy aen Aechten in de vangkenisse zynde gedaen heeft, haer nyet helpen ofi proffytieren en zal, om te genesen, aengestien zy die s reeck in handen van Justicie zynde gheen macht heeft, maer, indien zy vry en vranck op haer voeten stonde, zoe zoude zy de voernoemde Aechtten binnen veertien dagen of eer wederomme soe gesont maak n, als zy te voren was (a).

— Voor de betoovering van vyv brouwzels biers geeven d' Arnhemse Oudheden het volgend voorbeeld. *Item, soe ick in dat Jaer van achten ontfangen heb gerekent van Jacob Brouwer in den hoppen-cyse vyff gebrouten byrsf, is hy op ten kameren gekomen, ende heeft sych beclaget dat hem affgetouert was, scolden hem die Burgemeisters die Cyese quyet uan die vyff gebrouten (b).*

LXXIII.

Scherprichter.

Men maakte in 1595 by de Stad zwarigheid,

(a) Ook uit het zo even aangehaald Reg. my medegedeeld van den Heere Baron VAN LYNDEN VAN BEITERSWYK.

(b) Uit *St. Reken.* v. 1510.

heid, van hem zyn verzoek om de twee mantels van opgehangene misdadigers toetestaan, ten ware hy bewyzen konde, dat zulks ook by zyne voorfaaten genoten was (a). En dit haperde misfchien (b). Maar des Heeren Scherprichter kwam toe het opperste kleed van den Officier, die voor 't eerst over een haisgericht ftondt. Dit *overfte of befte kleed* moest d' Officier al vroeg vry kopen of afstaan; misfchien ook wanneer een nieuw Scherprichter zyn eerste gericht deedt. De *Drost des Amptz Bredfort* JACOB TEM STERTE betaalde in 1526 *den dieffencker* [*foe het syn eyrste Gericht was VII. Keyfers Kronen*] (c). In 1552. betaalde JOHAN VAN BOICHOLT Richter van *Arnhem und van Veloven* Zoem den Scherprichter enen *Dailer*, ter *caufe*, van dat hen *competiert hadde id overfte Cliet van den Richter*, waent zyn *ierste gericht was*, nae *alden gebruyk des Landes* (d), en die Daalder en Kroonen wierden by den Vorst geleden. Maar in 't zelvde Jaar van 1552 bragt de Burchgraav ZEGGER VEN GROESBEEK in zyne II. Rekening (e) dee-

(a) Raad Sign. v. d. 2. May fol. 17.

(b) Ziet echter myne *Disf. Inaug. de Carnifice*. 42.

(c) Uit zyne *Rek. ov. d. j. aan de R. K.*

(d) Uit zyne *Reken.* aldaar.

(e) Ook aldaar.

OUDE
 deze woorden
 in Burchgraaf
 lichten, dat dese
 tijde die vurj.
 open ende dat v
 doorlagen en a
 Rekening van
 nuf here den
 geordneert des
 wierde by ven
 dat beste kleed
 uit zyn eigen
 wening toe
 van Arnhem
 boorde tel
 wierde van ve
 beo is vi. V
 kunnen weze
 of laaver noot
 ten: en ook
 een kleed den
 1573 den XXIX
 BENVISCK K
 Zoem gjan na
 richter Mr. Pous
 minen Mr. vaer
 re allen winne
 (a) Uits. Rek.
 (b) Uits. Rek.

deze woorden. *Item soe den Scherprichter des Borchgreven beste kleet vervallen was, der oirsaecken, dat dese Justicie syn yfste gericht was, heeft die vursj. Borchgreve sulcx van hem moeten copen ende dair vur betaelt vi. g. en zy wierden doorflagen en aldus bedapstilleerd. Gemerct die Redemptie van den Cleede in den teext geruert ons here den Keyser niet anengaet is ten bureele geordonneert dese partie to royeeren. En ook wierdt by vervolg nooit by de Rekenkamer dat beste kleed, maar altoos by den Officier uit zyn eigen beurs, en dit tot de laafte omwenteling toe, voldaan. — De Scherprichter van Arnhem ging in 't Jaar 1452 in een geborduurde tabbert Godert de borduerwercker wierdt van te besticken die scerpenmeesters tabbert betaelt vi. Vls.: (a) door de Stad. 't Zou kunnen wezen, maar ik mocht hem vroeger of laater nooit zo cieriik uitgedoscht ontmoeten: en ook de vraag zyn, of daarom zulk een kleed den man maakte? ten minsten in 1573 den xxix. May wierdt van HENRYCK BENTINCK Richter van Arnhem en Veluwen Zoom gesant tot Devenster, vnd aldaer den Scharprichter Mr. Pouwell doin haelen, dan soe nimants mitten Mr. vaeren wolde, most men hem een karre alleen winnen voor twee daelder (b): en daalen*

(a) Uit St. Rek.

(b) Uit zyne Reken. aan de R. K.

wy lager af, dan zien wy in Arnheems Hervormde Gemeente eenige aanstoot verweest, dat de Scherprichter by de mannen aan de laatste tafel op een na sich gesettet had in de laatste bedieninghe des Avondmaels en den Kerkenraed op den 20ste September 1618 zorgen, dat hem tegen de tydt sulx aangefeydt werde, ende met een ordre gestelt werde, dat hy voortaan de laatste alleen aensitten sal, als yder een gecommuniceert sal hebben: en dit op den 20. December herhaald, maar op den 27. December van dat Jaar wierdt het stuc van den [Scherprechter in bedenkinge genomen], en op den 17. December 1643. Is in dien Raad gevraecht of meester Gerrit die Scherprechter met syn Huysvrouw op haer verfoeck, nae voorgaente ondersoeckinge tot het H. Avondmaal mag toegelaeten worden. Is geantwoord ja, gelyck voor desen is geschiet, mits dat Mr. Gerrit sich voor eerst sal sitten aen t' eynde van de laatste Tafel der mannen (a).

De vrienden van J. VAN OLDENBARNEVELD schreeven, dat van hem op 't Schavot gezegd was. *Dat de [Scherprichter] niet aan my kome (b).* En ook zet het voorbeeld van den 20. September 1618 verder licht by aan een

(a) Uit het Kerkenr. Ref. B. v. Arnh. v 1604-1646.

(b) Hist. van het Leven en Sterven van Heer J. v. OLDENB. bl. 257. en Waerachtige Hist. bl. 509.

een Stads Bestu
Mr. GERRIT
mogen aankope
als was zyne
Maar op zulke
den van alle die
richters in hun
ten zo vaak
wedervoeren.

Der Fridaig
fatto syn die
ren oerkomen
[sal bouen syn
25jennic jaeren, i
hem hadde, dat
dat het hem ken
zen deden, die
omkruwongen,

(a) In 't Raad. S.
II. DEEL.

een Stads Besluit van den 1 Sept. 1642. dat Mr. GERRIT HOFFSTAD wel huizen zou mogen aankopen maar niet bewoonen (a). En dus was zynè nabuurschap zelfs besmetlyk. Maar op zulke ergernisse kan ik my onthouden van al'e die haspelaryen, welke de Scherp-richters in hunne wondheelingen en ledenzetten zo vaak van 't *Cosmi* en *Damiani* Gild wedervoeren.

LXXIII.

Bedelaars.

Des Fridaigs post Ponciani Martiris anno xiiii & sexto syn die Heere ende Schepenen mit masckanderen ouerkomen, dat hier nyemant broitbidden en sall bouen synen festien jaeren, off onder syner 'festich jaeren, ten weer sake, dat hi sulck schyn bi hem hedde, dat den Here [ende Schepenen ducht, dat het hem kenlicke noit were, die 't dair en bauen deden, die willen die Heere ende Schepenen andoenvangen, ende scherpliken oir berait op heb-

(a) In 't Raad. Sign.

ben (a). — Dit ziet dus ook op vreemde Bedelaars. Maar die wierden by vervolg dieldelyker geweerd.

Item sullen oick gene vrembde Bedelaers, Ketelbuyers, Inſtverkopers, Melaten, Muizenverwers, Rosten-vengers, Kannen-stoppers offte andere dergelycke Vagabonden, vnd Landloopers in der Stadt inkommen laten (b). — De Beface of Bedelzak is in onze Historie zo beroemd, als de Vlieschorde. Men gaf de Bedelaars in vroegere tyden in de Steden, gelyk noch voor 't meest ten platten Lande meer eerwaaren dan geld tot een aelmoes: men noemde het bedelen, gelyk wy zo even zagen, brood bidden, en daar voor gingen zy met een sak, die noch aasfak, en knapsak hiet. Het was een algemeen en Godsdienstig gebruik, dat op Kersavond brood gefchonken wierdt. In de Stad van Thiel rydt voor 't ophaalen van die brooden enz. noch ten huidigen dage een Kar rond, maar in 't jaar 1627 verzogt d' Arnhemſche Kerkenraad, dat dit mochte verboden worden, als zynde eene overgebleevene superstitie van het Pausdom (a).

LXXV.

(a) Uit het B. v. Ordelen de 2° 1462—1490.

(b) Instr. v. de Poortiers v. 1598 los ter B. S.

(c) Raad Sign. v. d. 18 Decemb. fol. 319 vfo.

OUD

De onder
Heere J. A.
Heere J. A.
Een Arnhem
Oorsprong v
den dach.
met de v
meerderd
Coram H
keren comp
gende over
ter vur de
een gtuich
zy vur der
das Thorys
gehalden ind
getomen v
M. Dajsh

(c) In Disf.
(d) In sp. Loo
(e) B. 15

LXXV.

Aan de Lyn houden.

Dit onderwerp wierdt behandeld van den Heere J. A. VAN THYE HANNES (a) van den Heere J. A. RÖELL (b), en van anderen. Een Arnhemsch voorbeeld bragt ik in myn *Oorsprong van 't Hof van Gelderland* (c) voor den dach. Het is van 1546, en wordt hier met de volgende van dat zelvde jaar vermeerderd.

Coram Henrick van Poelwyck ind Jan van Meikeren comparuerunt Henrick van Poelwyck, tuzegende aver hem selven ind Jacob van Epe, Poorter vur der Rynpoerten myt Recht gebaedt ymb een getuych der waerheit to geven, ind tuzen, dat zy vur der Rynpoerten geslaen ind gesien hebben, dat Thonys die Becker achter aen Keyf. Mt. perdt gehalden ind alsoc myt Keyf. Mt. bynnen Arnhem gekomen is in der yrster inkomst van zyn Keyf. Mt.. Datselve zy gehalden by den Ede, zy Keyf. Mt.

(a) In *Disf. de Inaug. Principum Belg.* VIII.

(b) In *sp. Inaug. fist. Dipl. quaed. Traj. ined.*

(c) Bl. 35.

Mt. gedaen hebben op ten vii. February. Anno xlii. (a)

Op Donderdach den vierden February van dat jaar was de Kyser tegen den avond t' eerst in Arnhem gekomen (b). Myne andere voorbeelden zyn ge rokken uit eene Rekening (c).

Van Jacob Becker, Thoenis de Moellener ende van, eenen nederflagh by HenL. geperpetreert over eenen genoempt Heethorst, welke nederslagers ten incommen van Keyserlicke Majesteit in de Stat Arnhem nair alden Costumen mit an die Lyne gehouden hebben, ende mitsdien veyli.h ende vry gepasfiert syn, dairomme hier. Niet. Het laatste geval, dat my bekend wierdt, betreft den Molenaar van St. Jans Moolen, hy hielt by den inrit des Graaven van LEXCESTER te Arnhem mede aan 't snoer, en verwierv in 1583 remisfie (d).

De Geldersche Stadhouders vergenoegden zich by d' aanvaarding van hun Stadhouderschap 't meest (e) met voor ongelukkigen te spreken; zo wierdt een verwezene tot geesfe-

(a) *Sch. Akenb.*

(b) *Oorsprong. van 't Hof van Geldert. ter gemelder plaatze.*

(c) *Van JOH. MOM. Richter van Arnhem en V. Z. over 1545. enz.*

(d) *Raad Sign. v. d. j. fol. 156.*

(e) *Ziet echter de Kron. bl. 112.*

OU
 klag en han
 (c) van die it
 ke verzoeken
 anderen inge
 personen van
 gemisaren van
 Landfchap, J
 wa, de zame
 henzie Kerk
 of vergiffeni
 Hof verwie
 van dit roo
 halt Robbe
 folder, die
 ten. Hy
 de ladder
 andere god
 heijten die
 die somme
 zo iets van
 gevrees dor
 van d'afstaaf
 (a) Crim. Se
 70. vii.
 (b) Ald. fol. 6
 (c) Ute Haer
 man van Bonn
 R. K.

feling en bannissement op den 12 Juny 1578 (a) van die straf ontslaagen. Maar soortgelijke verzoeken wierden te dier tyd ook aan anderen ingewilligd. Men heeft gevallen dat *personen van Adel ende nyet van Adel*, dat *Burgemeesteren van Arnhem*, *eelyke Gedeputeerden der Landschap*, *Jofferen ende andere Borgeren en Vrouwe*, de *zamenlyke Scholten van Veluwe*, de *Arnhemse Kerkendienaars*, door hunne voorbede of vergiffenisse of verzagting van straf by 't Hof verwierven (b). Vroegere voorbeelden van dit soort luiden nog vreemder. In 1475 hadt *Robbert de Weyer te Bommel* weit van een folder, die den *Heiligen Geest* toebehoorde gestoolen. Hy stondt reeds onder 't Gericht op de ladder, maar, *want aldair die Schepenen ende andere goede mannen hertelic voer hem baden*, soe heeft den *voirss. Amptman* laten componeren *voer die somme van xxxiii. Rynsgulden* (c). — Nog zo iets van 1525. *Cornelis Rutgers* is gefang geweest dorch *quaet gerufft*, dat hem *overgynck van dyefflael*, daeromme den *Scherprichter van Ny-*

(a) *Crim. Sententieb.* van 't Hoff beg. met 1571 fol. 70. vfo.

(b) Ald. fol. 63 en 69 vfo 174. vfo.

(c) Uit *Heeren HENRICK VAN PERWISCH Amptmans van Bommel Rekening* over dat jaar aan de R. K.

*Nyemegen doen halen, om hem t' doin ondersuc-
ken, soe hy dan niet lyden en wold, dat men met
euigen reeden off billickeit aen syn lyff konde ko-
men, syn frunden nochtants verveert wesende heb-
gededinct voir Cornelis wegen, pro Domino voer
xl Phs g. ad xxvii ff. (a).*

LXXVI.

Gochelaers

Of *Guychelaers* of *Kokelers* van den ouden
tyd vonden voor hunne Kunstbedryven een
uitgebreider vak, dan een *Gochelaar* van onze
daagen. Zekerlyk ook die; welk in 't jaar
1522 voor de Hertoginne in Arnhem spee-
de (b). **KILIAEN** heeft twaalv verschillende woor-
den nodig, om ons daarmede bekend te maa-
ken. By hem spreekt men zelfs van *Gouchelaers*
honden (c). En met dat al wierdt die hand-
tee-

(a) Uit de *Rek. HENRICK COLLARTS VAN LYN-
DEN Amptn. v. Bommel* aan de R. K.

(b) *Kronyk* bl. 83.

(c) *Nomencl. Arnij.* II. 917.

OU
ering door al
ter jaar 1582
den 3 Juny van
schyn uit Arn
de Provincie t
een vreed
van een twist
Protocollen,
ontmoeten za
len was opge
verbod van
huis en wi
gebragt. I
besciermer
dit niet loks
vervolgens
meesteren
wygerde
zich een
te stellen.
richt prote
den Richtre
nen. De Ri
behoudens r
[L. W.] ee

(c) Uit 't
fol. 21 v.

teering door alle tyden wil gefchouwd. In het jaar 1582 wierdt JOHAN HUBERTS op den 3 Juny van 't Hof gelast binnen Sonneschyn uit Arnhem en binnen drie dagen uit de Provincie te vertrekken (a). In 1588 was een vreemd Gochelaar in Arnhem oorzaak van een twist veel heeviger; dan men in alle Prothocollen, Registers, Notelboeken enz. ontmoeten zal. Ik weet niet of hy tot speelen was opgestookt, maar hy deedt dat tegens verbod van de Burgemeesteren in Stads Wynchuis en wierdt daarom na de Gevangenisfe gebragt. De Richter deedt zich voor zyn beschermer op, zelfs voor zyn borg, en toen dit niet lukte, als waarborg. Hy verboodt vervolgens aan den Bedienden van Burgemeesteren voor hun het woord te voeren, wygerde in 't Gericht te zitten, ook voor zich een Stadhouder [L. W. een *Stadhouder*] te stellen. Burgemeesteren en 't geheele Gericht protesteerden en verklaarden inmiddels den Richter voor geen en Richter t' erkennen. De Richter boodt zich aan, om, voorbehoudens zyn recht, de Bank te spannen en [L. W.] een Stadhouder te stellen. Hy verzogt

(a) Uit 's Hoves *Crimin. Sent. Boek* beg. met 1751 fol. 31 vso.

zegt twee daagen laater uitsfel, om te beproeven of dit gefchil door 's Hoves bemiddeling zou kunnen vereffend worden. De Magiftraat begreep dat de zaak niet den Richter, maar des Gochelaars Borgen aanging, en dat, mogt men al minnelyke fchikkingen omhelzen, de Richter dan zoude moeten belooven zich in zaaken van 't *Vaderland*, *Policie* en *Religie* wat vlytiger te gedraagen, dan tot nog toe gebleken was (a). — Het hoofdpunt van dit kraakeel was de vreemdelingschap, dan, om daar voor alle verffchillen tusfchen 't Hof en de Stad uittepluizen, zouden folianten benodigd zyn. Ondertusfchen trok zich de Richter PELGRYM VAN DEN GRUYTHUYS deeze zaak zeer aan. Zo dat hy op zyn uiterfte liggende, door den Predikant FONTANUS van de Magiftraat verzoeken deedt, dat byaldien hy iets tegens hun in 't algemeen, of aan een Lid in 't byzonder mogte misdaan hebben, dit vergeeven mogt worden, en dat zy zyne begraavnisse zouden bywoonen (b) en nog meer. — De vroegfte Gochelaar, die in Arnhem zyne kunst vertoonde, doet zich op 't jaar 1411 voor, hy hadt onder zyne toe-

(a) Raad Sign. v. d. 5., 20., 21. en 23. Feb. fol. 107. 113 vfo. 114 en 115.

(b) Ald. op 21 Apr. 1590 fol. 106.

rethouwers o
in wierdt va
mald (a).
van dit woo
ook, en dar
De aanmerking
Spekman, om
ker PONDIN
den Holland
Franchen J
raakte door
Land, dat F
uit de bea
zelfs verwi
die van alle
was in 't
derfche R
February t
beek naast
voor tien
Maar om t
Deken van
wreken zich

(a) St. Rek.
(b) III. Mem.

toefchouwers ook *onze Vrouwe van Ghelre* en wierdt van de Stad met xxxvi. fl . betaald (a). Door de ruime betekenis van dit woord, behoort de Gochelaar ook, en dat vooral, onder de *Pekelhaaringen*. De aanmerking van J. van EFFEN in zyn *Spektator*, omtrent den Engelschen Potzemaaker PODDING, den Duitschen HANSWORST, den Hollandfchen PEKELHAARING, en den Franfchen JEAN POTAGE is bekend. Hy raakte door den tyd zo wel genesteld in ons Land, dat PEKELHAARING van hem glad uit de baan geknikkerd wierdt. Zyn Muts zelfs verwierf een veel bestendiger naam, dan die van alle Hulfelen. — JOHAN POTAGE was in 't jaar 1648 in Arnhem, en de Geldersche Rekenkamer stontd hem op den 11 February toe (b) zyn stellage tegens de Hofbeek naast het Wagthuis [op *Dominiale grond*] voor tien of twaalv dagen te mogen zetten. Maar om te zeggen, dat deze de eerste of Dekan van alle *Jeans Potage's* was, zo verre strekken zich myne navorschingen niet uit.

(a) *St. Rek.*

(b) III. *Mew. en Ref. B. v. d. R. K.*

LXXVII.

Bentincks Weduwen-Huis.

Coram Jan van den Bergh ind Jacob van Ommen, Comparuit Henrick Bentinck, ther instantie Peter van Hesevelt, myt Recht gebaedt &c. ind heeft getuecht ind gesacht. dat Anthonis van Hesevelt zaliger hun toegesproken und gesacht heeft, als hy thoe Zutphen trecken soude nu in den Winter verleden, dat Deposant zyn oldste Bruder Wilhelm Bentinck aefseggen solde, dat hy doch sorg draegen solde, dat die ryflich Daler, die hy syn soen zaliger Otto van Hesevelt schuldich was van ein peert, dat die den armen doch vytgericht muchten warden in Bentincks Gasthuis, die zalige Ott daer gegeven en tot eenen Testament besath hadde, oick solde hy syn andere Frunden dat mede aefseggen, dat sy die handt dair aen hielden, op dat den armen voldain mucht warden. Behalden by den Eedt Con. Mt. onssen allergenedigsten Heren gedain. Actum Saterdag post Sacramenti A^o xv^o lx.

In 1587 (a) en 1588 wierdt dit huis by de Stad besfied (b). Maar dat is ook al wat my daar

(a) Ult 't Schepen Aftenb.

(b) Rand Sign, fol. 94. 103 vfo:

OUDE
 der van voo
 kerkenraads
 raet niet dan
 onde vrouwe
 Wedowenhuis
 de Beek ger
 tyl van aff
 het Waepen
 nen op de
 zal een yge
 stand in de

V
 roege v
 stad worden
 Verougen
 yder Stads
 meerderen,

(a) Op d. 1
 (b) Bl. 254
 (c) L. 122

daar van voorkwam, want het geen in des Kerkenraads *Resolutie Boek* (a) te vinden is, raakt niet dan verpleeging of onderstand eener oude vrouwe bewezen. — Dat het *Bentincks Weduwenhuis* althans nog tegenswoordig, op de Beek gevonden wordt, en zich tot den tyd van affchaffing van Wapen-tekenen, met het Waapen van *Bentinck* geschilderd van binnen op de houten venster-blinden vertoonde, zal een ygelyk bekend zyn; ook is de juiste stand in de *Kronyk* (b) opgegeven.

LXXVIII.

Danssen.

Vroege voorbeelden van Dansferyen in onze Stad worden hier en daar in de voorgaande *Vertoogen* opgedischt (c), en ik had ze uit yder Stads Rekening merkelyk kunnen vermeerderen, naderhand verwaayde de zucht
VOOR

(a) Op d. 16 en 23 Sept. 1610.

(b) Bl. 254.

(c) I. XX. XLV. LVII.

voor diergelyke vermaaken niet; veele Edelen van den tyd van ALDEGONDE, hadden in hun jeugd niets anders geleerd *que de danser, & faire des giroquettes* [dus] *des pieds* (a), en zo was het dansen by de Godsdienst-Hervorming in deese Landen gemeene en bynae ongeneeslyke sonden (b) geworden, en daarom denklyk, te Arnhem in 1592 op eene boete, zo voor den Danser als voor den Speelman, verboden (c). Het onderzoek na 't dansen op de Bruiloft van de Dochter van Burgemeester DE VOOGT wierdt in de *Kronyk* (d) aangeroord. De Raad *Signaten* (e) geeven ook meerdere voorbeelden, maar het omstandigste wordt in 't *Kerkenraeds Boek* (f) gevonden.

Acta des 18 Septemb. 1608.

Mentie gemaakt van het ergernisse gegeven voor achttag in het Huys van Engelbertus van der Borch, door het dansen de geheele nacht over. Dominus Fontanus ende Burschetus sullen den Burgem. met syn Huysfrow anspreken om alle de circumstantien te vernemen, ende sullen deselve daerna

te-

(a) In J. W. TE WATER *Verb. der Ed.* IV. 287.

(b) By denzelve in 't *K. Verh. der Reformatie van Zeeland* bl. 70.

(c) *Raad Sign.* v. d. 7 Maart. fol. 4. vfo.

(d) Bl. 245 uit het R. S. v. d. 9 Sept. 1595.

(e) B. v. op d. 19 May 1596.

(f) Van 1604 tot 1646.

OUDE
 opte huyden ach-
 is worden.
 Afta

Het te Burger
 Kerckwast alle
 yn kronckich,
 libenau and ber
 ar in de Br
 se de met haer
 egen haar wort
 de megen niet
 verhynders, beg
 te vernijste.

Sullen die per
 te dlyt, en
 dochter Brule
 bleven zyn, k
 hierfick.

Wy vinden
 ryen gepaard
 Willem Hendri
 Reformatie, Mo
 Dochter Soverd
 gerigt, maar z
 Daeders, boete

(a) I. LXIII.
 (b) Raad Sign. v.

tegen huyden achtagen vor den Kerckenrath bescheiden worden.

Acta des 25 Septembris.

Het is Burgem. Engelberti Huysfrouwe vor den Kerckenrath alleene, overmits syn L. vblevent door syn kranckheit, wert geseyt geschied te zyn, verschenen und berispet, van wegen des danses by haer in de Brulofft gepleecht geworden, to welck si seide met haer, end hares manns leetwesen, vnd tegen haer wort geschied te syn, und indien sy soude mogen niet eernstlyck genoegh het selve hebben verhyndert, begeerde sy des halven van de Gemeinte remisie.

Post alia.

Sollen die personen Ledematen zynde de Gemeinte alhyr, die welke op Borgemeysters Engelberti dochter Brulofft onder end by het dansen aldaer gebleven zyn, hier over gecensuriert worden particulierlick.

Wy vinden die dansen zomts met Mommeryen gepaard (a) laater hadden Jan van Schriek, Willem Hendriks en Gysbert Cloek, ook na de Reformatie, Mommeryen op de Bruyloft van Docter Staverdens Dochter in 't jaar 1628 aangerigt, maar zy moesten dat, yder met tien Daelders, boeten (b). Het tegengaan van dee-

ze

(a) I. LXIII.

(b) Raad Sign. v. d. 4. Maert. fol. 349. vfo.

ze *Mommeryen* en *dansfen* op Vastenavond, en het loopen met *rommelpotten* met *asfakken*, het *ganse trekken* het *kransje ryden*, hieldt met dat al noch lang daarna d' overigheid waakzaam (a), en des niet te min bleev de rommelpot op Vastenavond het geliefkoosd pypenspel, en tot den huidigen dach toe aanwezig; even als de viering van

LXXIX.

Sint Nikolaasdach.

Want offchoon op den 10 December 1620 de Kerken-Raed goed vondt tegens den naestcomen-

(a) *Publicatie B.* op d. 16 Maart 1628. 22. Febr. 1633. 1. Febr. 1634. 12. Febr. 1638. 9. Febr. 1640. 13. Febr. 1642. 8. Febr. 1646. 17. Febr. 1652. 25 Jan. 1657. 7. Febr. 1659. 29. Febr. 1660. 24. Febr. 1661. 18. Febr. 1664. 2. Maart 1671. 31. Jan. 1676. 9. Febr. 1678. 26. Febr. 1682. 19. Febr. 1683. 12. Febr. 1686. 24. Febr. 1688. 21. Febr. 1691. 28. Febr. 1693. 4. Febr. 1695. 19. Febr. 1696. 7. Maart 1698. 9. Febr. 1707. 27. Febr. 1702. 4. Maart 1715. 25. Febr. 1719. 1. Febr. 1719. 9. Febr. 1720. 2. Maart 1737. 27. Febr. 1745.

oud
 vanden Nicolaas
 feest aan te
 ly wile gelieven
 alho dese Pen
 kinderen is pla
 December 10
 vanden, dat o
 fecht werite, e
 Julyke Feest
 afgeschafte w
 den 3 Dec
 Schoe verb
 bakken van
 hetzelve (a)
 den kinder
 van geene
 betalen v
 gelschaft (a)

(a) Uit he
 (b) Publicat
 (c) Raad St

menden Nicolaus in 't 1621 jaar aan de Magistraet aen te houden en te verfoecken; dat sy wille gelieven het Nicolaes-spel te verbieden. om alsoo dese Pauselyke superstitie niet in de jonge kinderen te planten maer uytroyen; en op den 1 December 1622 by dien Raad wierdt goetgevonden, dat aen den E. Magistraet ernstelyck verfoecht werde, dat St. Nicolaesdach ende andere Pauselycke Feestdagen en Superstitien eenmaal mochten afgeschafft worden (a) en de Magistraat ook op den 3 December 1622 het zeyten van de Schoe verboodt by arbitraire correctie en het bakken van St. Nicolaasgoed by verbeurte van hetzelfde (b), dat gebruik van der Pausgezinden kinderen was veel te genoeglyk om daar van geene navolgers te blyven. — Maar het betaalen van Sint Nicolaesgeld was in 1622 afgeschafft (c).

(a) Uit het Kerkenr. Resol. B.

(b) Publicatie B.

(c) Raad Sign. v. d. 8 Dec. fol. 52.

LXXX.

Pinxterbloem.

Ook verbood men daarmede langs de straat te gaan (a) by straffe van een Goudgulden voor yder kind, die den Ciertak gelyde, en evenwel wordt die Pinxter-boog nog op Pinxterdach ontmoet. — De Kinderstraff was anders, gedurende de twee laatste eeuwen, en die zo by 't Hof als by de Stad, voor 't meest, een verbeuren van den hoed.

LXXXI.

's Vorsten Gerichtshof in Arnhem.

Waar dat van KAREL VAN BOURGONDIE 't eerst en daarna, ook waar dat van KAREL VAN EGMOND vergaderde, wierdt door my
 voor

[a] *Publ.* v. d. 31 May 1693. 11 May 1695. 12 Juny 1698.

O U
 voor tien jaar
 tyd van KAREL
 ende Raden m
 te goordonnee
 Keyser behoeg
 's Keyser H
 DIE GADTE
 Laitem ver
 ind eruen,
 ende Huis
 lick der Key
 de it. End
 Kurfurjer
 1545. (c)
 genoemd w
 houder of
 ik (d), da
 Henrick di
 Bewyck in
 von Tapp,
 Men aan B
 [a] In den
 enz. 125. enz.
 [b] Art. x.
 v. d. vi. Merre
 [c] Acte in 't
 Rev. M. dat
 fol. 34.
 [d] In 't
 II. D. 11.

voor tien jaaren bekend gemaakt (a). In den tyd van KAREL DEN V. vergaderden Canceler ende Raden metten Griffier in een Camere, daer toe geordonneert in 't Huis van Arckelens tot 's Keyfers behoef van hem overgenomen, staende aan 's Keyfers Huis te Arnhem (b). HENRICK DIE GROIFF genant ERCKELENZ, heer tho Lathem verkogt aan Keyser KAREL zekere huysf ind eruen, 't welck gelegen was neffens het Hoff ende Huis binnen Arnhem, a'waer jegenwoirdelick des Keyfers Cantzelrie van Geldertant houdende is. Ende dat mits der somme van ixc golden Kurfurster gulden. Dit geschiede den 10 Juny 1545. (c): Het Huis neffens het Hoff zou nu genoemd worden agter 't Hof van den Stadhouder of 't Princenhof. Aan de Stad vond ik (d), dat op den 11. Martii xyc xlviii. droegen Henrick die Groiff Erffaigt tot Ercklenff, Wilhem Bentynck ind Joffer Gertruyt uxor ind Wilhem van Tuylt, Henricks die Groiff yurff. Dochters Man aan Meister Geryt Renoey, Commisfaris tot be-

[a] In den Oorspr. van 't Hof van G. bl. 11. 12. 13. enz. 145. enz.

[b] Art. x. van eene Memorie voor Mr. G. Renoey. y. d. vi. Merite xyc xliii. aan de R. K.

[c] Acte in 't Reg. van allerh. Versch. beg. van dat Key. Ms. dat F. G. onder syne obedientie gebr. heeft. fol. 34.

[d] In 't Scheep. Aëenb.

behoeff Ro. Key. Mt. ons alre gen. H. ind zyn M. cryen ind nacomelingen op, Huyff ind Hoffstad mysten Huyfe auer der Beeken staende, daerto gehorende in alre maten, als onse gen. Hartough Kaerll lofflicker gedachte dat gebruyckt ind beseten heest, gelegen by zyn Mt. Hff, dat zelue Hoff vurff. op die een zydt ind Huyff ind Hoffstede Gysbert van Camphuysen op die ander zydt.

De Rekenkamer, welke daar ook Vergaderde, maakte in 't jaar 1563 een vertreckamer, waarvan noch dit narigt voor handen is. Die Luyden van der Rekening tot Aernhem achtvervolgende den appointements van mynen heeren van der Financien van date xxviii Novembris xv^o lxii. onder v' hanuycken F. Doolman gestelt op te memorie by den selyen van de Rekening heurer Ed. gedaen presenteren. Roerende 't maecken van een Vertreckamere aen deselye Rekenkamere hier aengehecht hebben daeryan gesproken int lange mitten Lant Rentmeester ende voort bequaemste vnderlinge geraemt dese Vertreckamere gemaect te moegen worden in de langte van xxxiiii Roedvoeien of daaromtrent streckende; in den Hof der Cancellerey onder gevaucheert omme te schouwen Rumatycheyt, mits dat de Beke daer soe by compt ende de plaetse zeer laech is mit oick een bovencamere omme de acquilten te bergen, end een pryuaet daer teynden aen ende dat mitsdien de Lichten althans van de jegemvoirdige Rekenkamere int zuyden staen,

OU D
 Jan, verfo
 derende v
 so verre
 Mghen zul
 men gestim
 hender Cor
 men vinden
 nige van s
 lange in g
 v' 's Gr
 alre zy and
 von. Ende
 der summe
 overgeblee
 van der Sch
 Rekeninge
 mitten ierfte
 ste kiste va
 moegen tred
 v' ten toev
 Aftam in de
 hem ten bure
 sijn ghesch
 Ik sprak van
 enz. welk toe

[6] Dit hee
 R. E. f. v. r.

staen, verset souden worden in de westgeuele res-
 pondeerde vp een achteryuywerck van Scorninx Hoff,
 soe verre myn Heere de Stadhouwere Grave van
 Meghen zulcx voir goet wil aensien. Twelck isa-
 men geëstimert wort, dat costen soude omtrent thien
 hondert Carolus Gulden. Ende de penningen soud-
 men vinden eensdeels by verkopinge van zekere me-
 nigte van vier off vyff hondert smael tonnen Calcx
 lange in guarnisoen [in bewaaring] gelegen hebbende
 vp 's Gravenhoff tot Zurphen, die vercoft dient,
 alzoë zy anders geschaepen waere geheel te beder-
 ven. Ende de reste vuyte penningen, die in meer-
 der somme commen sullen by verkoopinge van 't
 overgebleeven aengeteyckende hout van de goeden
 van der Schuylenborch. Ende dunckt dien van den
 Rekeninghe ende Lant-Rentmeester, dat men sulcx
 mitten iersten Saysoene ten meesten profyete ende min-
 ste koste van zyne Mt. daermit int werck soude
 moegen treden, ende daeryan Ordonnantie verleenen
 vp ten toecommenden nyeuwen Lant-Rentmeister.
 Actum in de Camere van den Rekeninghe tot Aern-
 hem ten bureele den xx February a^o xvc lxiit.
 stilo getrenst [ondergeteyckend] D. van Buren [a].
 Ik sprak van den Hof met zyne kerssebomen
 enz. welk toen by dit Huis behoorde in de
 Kro-

[a] Uit het Boek A. Eerste Regestre aan de
 R. K. fol. 77.

Kronyk [a]. In het gebouw zelve was ook een Kapel, waar Canceler en Raden, eer zy te Rade gingen, de misse bywoonden, en daar van bleeven deeze beschyden over. *Heer Jan de Muelre Alias van Houtem Cappellaen van den Canshelryen des Furstndoms Getre, die to behoef ende vertier nge van zynen Altaer heeft laten halen ende maecken dit navolgende. Heeft gecofft ii. Ellen fluels voir vii. Keyf. gulden, vi. ellen damast ende i. vierdeel d' elle van xxxv. frs. f. xi. h. gul. iii. frs. Item vi. ellen swaert boeckeraen liiii. vierdeel d' elle voor iii. frs. br. facit xxiii. frs. br. li. ellen groen syden lint van iii. oort frs. brab. v. xxxviii. l. een loot seyden groen en swart, ind xvij vierdeel voor v. frs. b. i. Ampullen vi. frs. den quispel iii. frs. Lynen dieck tot den alven voir vi. ff. Item van den casel ende alve te doen maecken v. ff. noch Peter van Bruesel van Ke. Mt. Wapenen met calonnen van golde ende silver ryckelycken op de casel gemaickt to hebben betaelt vi. h. guld. Beloipende te samen xxxii. L. xiiii. ff. [b]. Dit een en ander was bekostigd in 't jaar 1546. In eene opgave van tien jaaren laater volgen allen parscelen, die de*

[a] Bl. 149. uit de iv. *Rek. Reyner Dybbets Secr. van den behouffen der Cancellrie aan de R. K.*

[b] Uit de III. *Rek. GERARDS RENOU. fol. 48. aan de R. K.*

OUD
Cappellaen der Ca
enna die daer
mits anderen
die zo te Raede
yrtien: nye fa
koffer daer alle
Capitl, daer i
Noch twee al
ander nyt. N
ten wryt, da
calom. No
Altaertem, g
ynd Marien
Hylgen Esie
Romanen, m
ind dejen g
maester over
Den vii. a
[Daeronder]
pillaen der C
en hier over
gebouw wier
an particulere
dragen.
Wt Everh
Scheppen tot
[a] Uit de III. A

Capellaen der Cancellryen Keyf. Mt. in handen heft, omme die daegelixse misse, als myn heren Canceler mit en anderen heren in haerder vergaderenhe, eer dat ze te Raede gaen, misse te lesen. Item in den yersten: twe schoenen metalen lugter. Noch een koffer daar alle ander misgwaet in is. Item een Custode, daer in is eenen schoenen vergulden Kelck. Noch twee affen, die ene heft haer lappen, die ander nyet. Noch een demasten kazel met een sueten cruys, daerop des Keyf. Mt. Wapen mit die ealonen. Noch twe Altaer dwelen. Noch enen Altaersteen, gewyt is in den eren goeds almeechtich, ynd Marien moeder ons heren, Iyonis, ind alle Hyilgen Goids &c. Noch enen mesfaet ad rsum Romanum, met twee tinnen pullen, enen wyquast. ind desen geoff ick mynen heren den Lant-Rentmeester over om enen anderen daer met te vershen. Den vii. dach Septembris. a. salutis xv^o lvi. [Daeronder] By my heer Johan van Houten Capellaen der Cancellrien [a]. Ik zal op Observanzen hier over nader moeten spreken — Dit gebouw wierdt by parceelen in 't jaar 1649 aan particulieren verkogt by de volgende opdragen.

Wy Everhard Stuytsken ende Johan Dibbets Schepenen tot Arnhem doen kond ende tuygen mit

[a] Uit het II. Reg. v. Verschryvingen aan de R. K.

desen openen brieve, dat voor ons gecompareert is den Auditeur Dr. Diderich van de Sande ende heeft wt cragt van volmagt by de Heeren Raden en die van de Rekenninge van de Heeren Staten des Furstendoms Gelre en Graeffschaps Zutphen den 21 July dezses jaers op zyn E. gepasseert, opgedragen, en mit synen vrye wille vertegen den Raetsheer Johan van Wynbergen, en Jaffr. Geertruyt van Deedem Eheluyden en haren Erven de Cammer en de gemacken soo tot de Reeckenkamer, Leengriffie, en Conchergerie gehören, met de poorte, voorplaetse, hoff, beek, schuiren, stal en bakhuis, gelychelyck tot op de eerste muire van 't Courier kommende, en eyndigende met zynen regten toebehoren. Bekennende Comparant in qualiteyt voorsf. aan de voorsf. parceelen geen regt noch toefeggen meer te hebben noch te behouden in eeni'erley wyse. Ende seyde mede dat dezelve met geenderhande tins off jaergelt beswaert is, verbindende daer voor alle des Lantschaps Domeynen, onder submissie aan allen Heeren Hoven Registeren ende Gerigten; vorders is geconditioneert, dat de Eheluyden Coperen den wech off dooryaert naest 't huys van Gert Noy mede tot syn geryff en nootdrust sullen mogen gebruyken, ende daervan mede een sleutel hebben, so nogtans, dat 't een door 't andere daerdoor geen schaede aengedaen werde. Item sullen Ehel. Coperen in de Vertreckkamer onder en boven mogen maecten, openen ende behou-

den

OUDE

die vgaende ve
van syn Hooghe
boven in, ende
was de Heren
so daer by de H
ders tegens gain
een goet gelyke w
timmeringe valt
ren Vercoopers
dit parcell met
Huisvrouw ge
hebben de mu
Hoff van de
len op de p
in de voorf
't andere mu
de Voorplac
Gerrit Noy
niet anders
sieren vreten
riet, ende su
voorplacst soo
leken de helft
Raukamer op
camer de mee
vrouwe wedero
daer onder ope
mogen maecten.
seghen nu onse

den opgaende vensters en open ligt na het Hoff van syn Hoogheyd ende dat van de kelder aff tot boven toe, ende de eerste muir van het Courier met de Heren vercoperen gemeyn hebben. Dogh so daer by de Heeren vercoperen een sial off ist anders tegens getimmert wierde sal op dezelve muir een gote geleyt worden, ofse op het Dack nadat de timmeringe valt, ende sulx op kosten van de Heeren Vercoopers alleen. Noch is geconditioneert, dat dit perceel met het perceel by Gerrit Noy en syn Huisvrouw gekoft mit malkanderen gemeyn sullen hebben de muire die de Raetkamer van het oude Hoff van de Reeckencamer schyt, staende ten deelen op de plaetsen, ten deelen in de ganck, ende in de voorfael van de Olde Reeckencamer, dogh d' andere muir van 't Sael en Vertreckkamer na de Voorplaets sal eygen blyven aan den voorn. Gerrit Noy en syn Huisvrouw, miis daerinne niets anders maeckende, dan staende ligten, onder seeven voeten van de aerde, en boven sevendehalve voet, ende sullen de meergemelte Eheluyden op haer voorplaets soo verre mogen uitspringen, dat sy bedecken de helfte van den kruysraem die van de Raetkamer op de voorplaets komt, in welke Raetkamer de meergem. Gerrit Noey en syne Huisvrouw wederom staende ligten ende in de kelder daer onder opene ligten na de voorplaetse sullen mogen maken. Sonder argelist. Oircon'ts briefs besegelt mit onse Zegelen. Gegeven den viii, Octob.

xvi^e negen en veertig. [*Was boven twee uithangende zegelen van groen wasch geteeckent*]. H. Coets Secret.

Wy Everhardt Sluysken ende Johan Dibbets Schepenen tot Arnhem doen kunt ende tuygen mits desen apenen brieve dat voor ons gecompareert is den Auditeur Dr. Diderick van de Sande, ende heeft wt cracht van volmacht by de Heeren Raden ende die van de Reeckeninge van de Heeren Staten des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen den 21 July deses jaers 1649, op syn E. geasfeert, opgedragen ende met synen vryen wille vertegen Gerrit Noey en Helena Tulleken Ehesuyden en haren Erven *P* olde Raecamersaet en Vertrekcamer met de gerechtigheid van den wegh en poorte om een gedeelte van den Hoff daerbeneven naest de Caetsbaen gelegen, ahvaar jegenwoordig het Hoff is, mits dat van den voors. Hoff sulke breedte tot eenen weg langs de Caetsbaen genomen worden, als den wegh gehadt heeft, bekennde Comparant in qualiteyt voors. aan de voors. parceelen geen recht nog toefeggen meer te hebben nog te houden in eenierley wyze, ende seyde mede, dat deselye met geenderhande tins of jaergeld beswaerd syn, verbindende daervoer alle des Lansschaps Domeynen, onder submissie van allen Heeren, Hoven, Rigteren en Gerigten: verder is geconditioneerd, dat de muir om den voors. Hoff, so verre de Raetkamer streckt op gemeyne kosten gemaakt sal worden en

ge-

oud
gemeyn syn. E
dat inna haer
Poeren aan den
de Caetsbaen by
en te onderhou
tans, dat *P* een
aangeden sal
dat dit parzel
Raetsherr Joh
meyll sal hobb
; alde Hoff
ten diele op d
in de voors
de andere en
de voorsbaen
Noey en syn
ders moeke
te waten on
ven sevend
Johan van W
dat hy bedekte
de voors. Raet
welke Raecame
ren staende dig
hagen naar de
les sonder argel
coets Zegelen.
en vernich [war

gemeyn syn. Ende sullen de Eheluyden koperen daer inne haeren wegancck hebben en mede van de Poorten aan den weg tuschen den voors. Hoff en de Caetsbaen by de Heeren Vercooperen te maacken en te onderhouden, eenen sluitel hebben, soo nochtans, dat d' een d' andere daer door geen schade aengedaen sal worden. Noch is geconditioneerd, dat dit parceel mit het parceel daer naest by den Raetsheer Johan van Wynbergen aengecoft, gemeyn sal hebben de muir, die de Raetkamer van 't olde Hoff van de Reeckencamer scheyt, staende ten deele op de plaets, ten deele in de ganck ende in de voorsaele van de oude Reeckencamer, dogh de andere muir van 't sael en vertreckkamer, naer de voorplaets sal eygen blyven aan voorn. Gerrit Noey en syn Huisvrouw, mits daerinne niets anders maeckende en houdende, dan staende ligten, te weeten onder seeven voeten van de aerde en boven sevende halve voet. En sal voorn. Raetsheer Johan van Wynbergen so verre mogen uitspringen, dat hy bedecke de heft van de Cruysraem die van de voors. Raetkamer op de Voorplaetsse komt, in welke Raetkamer dat de voors. Echte luyden Coperen staende ligten en in de kelder daeronder open ligten naar de Voorplaets sullen mogen maeken. Alles sonder argelist. Oirkont 's Briefs besegelt met onze Zegelen. Gegeven den 5. October xvi^e negen en veertich [was get.] H. Coets en besegelt met twee

*uithangende zegelen van groen wasch [in dorso stons]
Reg. in 't Ooster Qr. fol. 150.*

Door deeze woordelyke opgave (a) worden wy aangaande den voorigen stand van dit Gebouw 't duidelykst onderrigt, en ik tevens van eene dwaaling, welke in de *Kronyk* (b) begaan wierdt. — Wat d' oude Jurisdictie van dat Gebouw of van die Huizen wedervoer, moet ook in zyne eigene woorden gegeven worden. En die luiden.

Alsoo de Heeren van den Hove en de Reeckencamer des Furstendoms Gelre ende Graaffschaps Zutphen gekoft hadden het Hoff ende behuysinge van syn Ex^{tie} Graeff Wilhelm Frederick van Nassauw &c. Stadholder van Vrieslandt &c. binnen de Stad Arnhem ten Oosten van 't Raethuys gelegen, om 't selve te gebruycken tot een Cantzlerie en Reeckencamer, ende van meninge waren daertegens wederom de oude Cantzlerie, en de Reeckencamer by parcellen aan particulieren te vercopen, so is tuschen het welgemeste Hoff en Reeckencamer ter eenre ende de Magistraat ter andere syde van de respectieve Jurisdictien van de voors. olde Cantzlerie en Reeckencamer ende van het voors. Hoff en Huysinge van syn Ex. Graeff Wilhelm &c. beraemt overkomen

(a) Uit het Boek J. van *Allerhande Zaaken* aan de R. K.

ende besloten een permutatie, volgender gestalt, dat de Magistraat van Arnhem sal aennemem, gelyk deselve aenneemt mitsdesen de Jurisdicctie van de oude Cantzlerye ende Reeckencamer, met den aanclieven van dien, ende dat de voorsf. Magistraet daar tegens wederom aan 't gemelte Hoff en Reekencamer sal cederen en overgeven, gelyk dezelve cedeert en overgëeft mits desen, de absolute Jurisdicctie van 't voorsf. Hoff en Behuysinge, met de plaatsen van syn Ex. Graeff Wilhelm &c. voor so veele die aangelegt syn en gebruyckt sullen worden tot een nieuwe Cantzlerye ende Reeckencamer met de Conchergerie en de verderen aanclieven van dien, reykende voor aan de straat van Oostheym's huys aff tot aen de tweede poort incluyt, aen certys Crotenhuys staende en streckende achter tot op de Beeck. Dat voorts over de straete voor en langs de voorsf. nieuwe Canzlerie ende Reeckencamer, beginnende van Oostheym's huys voorsf. en gaande tot aen de tweede poorte inclusive, en van daar schuyns over tot op den hoek van de Riddercamer van de Stad, de Jurisdicctie tusschen 't welgem. Hoff sampt Reekencamer en de Stadt van Arnhem gemeyn sal syn en cumulative geëxerceert worden, soo nogtans, dat op de voorsf. strate geene B. rgeren ofte Inwoonderen deser Stadt by Arresten van 't Hoff sullen mogen becommert worden, sullende het Limit van de voorsf. tweede poorte tot op den hoeck van de Riddercamer met eenige groote stenen in de straeten worden aff-

gepaelt, synde lestelick versproocken. dat de opdrage van 't voors. Hoff ende Huysinge van syn Ex. Graeff Wilhelm &c: aen de Heeren van den Hove en Reeckencamer sal gedaen worden voor Schepenen der Stadt Arnhem, gelyk deselve aen gem. syn Ex. Heer Vader is gedaen geveest. In oirconde syn hier van drie alleenstuydende Extracten geschreven en met de Zegulen van 't Hoff en de Reeckencamer en van de Stadt Arnhem bevesticht. Ook by den Griffier van 't Hoff en de Secretaris van de Reeckencamer ter eenre, en by den Secretaris der Stad Arnhem ter andere syde beteyckent. Geschied binnen Arnhem den 23 February 1648. [en was gegeld met drie opgedruckte Zegelen d' eerste twee in rood en het derde van groen wasch; gedeckt met wit papier, synde onderteekent] J. Stuyken, Wilhelm Menthen, W. van Harn Secret. [Onderstont] In Fidem Extracti. Engelbert Opten Noorth (a).

Ik gaf den prys op waar voor dit Hof van Graave WILHELM FREDRICK tot Nassau ten behoeve van de Staten van Gelderland gekogt was (b), en zeide ook dat men het te vooren in 1602 vereerd hadt aan zynen Voorzaat LODOWICHEN Grave tot Nassauw (c), en maak-

(a) Uit het Boek J. voorn.

(b) Uit d'origin. st. aan de R. K. in de Kron. bl. 283 en 284. Zie ook 't Landd. Rec. v. d. 17 Aug. 1648.

(c) Bl. 254 uit dezelve stukken van de R. K. verg. 't Landd. Rec. v. d. 28 Maart 1602.

maakte tevens uit de papieren en francyne stukken van eene *Lade* aan de Provinciale Rekenkamer de vroegere Eigenaars bekend; maar de drie volgende beschyden worden daar niet gevonden.

Coram Wynant Hackfort ind Gysbert van der Hoeyen Comparuit Thomass Gramaye Lant Rentmeester ind Jaffer Jacobyne Uxor, ind Gysbert van Camphuysen, ind hebben myt vryen wille voer hoer ind hoeren Erven verlyt ind bekandt, dat zy met malsanderen een vrundlick accordt belangende die scheidmuer tuschen hoer beider Erffnyse verdraegen ind gemaickt hebben. Te weten dat soe die muer ind huysyng van den Lant Rentmeester aen ind op Camphuysens Erve een stuck weges geleyt ind opgemeselt is, dat, datselve Erve bynnen der voergenoempter mueren den Lant Rentmeester ind synen Erve ewelick ind erfflick hebben, gebruicken ind behalden sullen, desfs soe heeft die Land Rentmeester die scheidmuer tuschen beyden van den stall aff oestwert wess totter Becken thoe, op zynen cost gelacht, gemaect ind opgemeselt, welk voergenoemte muer van nu voortaan then ewygen daegen tho den Lant Rentmeester, zyn Huysfrouwe, oeren Erven ind Gysbert van Camphuysen ind synen Erven half ind half zyn ind blyven sall daerinne aen ind op tho tymmeren een yeder bynnen syn Erve, ind oick mytter druepfallen malkanderen nyet to beleten noch met gheene lichtscheppinge malkanderen to besche-

schedigen of in derselver mueren tho maicken ind so allegereets die Lant Rentmeester ennyge lucht in den Geyell van de vurs. mueren gemaickt heeft, zullen die Lant Rentmeester zyn Huysfrouwe ind oer Eryen altyt tot gesynnen Gysberts van, Camphuysen ind zynen Eryen die lucht of vensteren gehalden zyn tho te leggen, ende sullen die muere nae scheidmueren recht op aer beyder costen gelickelick onderhouden. Desen brieve zyn twee alleens inhaldende, der die Lant Rentmeester een ind Gysbert van Camphuysen den anderen ontfangen heeft. Actum op Donnerdach Post Villebrordi. Anna [xy^o] liiii. (a)

Tweede bescheid.

Coram Wynant Haickfort ind Gysbert van der Hoeyen, Comparuit Berent Willems Trompet, ind heeft voer hem selven ind mede als Volmechtig Jenneken zynen echte Huysfrouwe nae vermoegen der Volmacht ons daer van getoemt ind doen hoeren bezegelt myt Zegele Claes Metzeler ind Arnt die Greve Goltfmyt, Schepen der Stat Cleve, verlyt ind bekandt vor hon ind zynen Eryen woe een verdrach gemaickt is in 't vrientlick tuschen Thomas Grameye, Lant Rentmeester van Gelderland, ind Bernt Willems Trompeth des Fursten van Cleve, belangend: het tymmeren van des Lant Rentmeesters Erve, gelegen allernaast Trompets Erve, in den ma-

nie-

(a) Dit 't Scheepen Aftenb.

niere hierna volgende. In den eersten zal die Lant-
 Rentmeester d'een helfte van der lengde zynder Er-
 ve naest Trompets Erve myt eenre muer bemetselen
 op synen cost alleene sonder dat Berent daarinne yet
 sal contribuieren, welke muer nochtans de vurs.
 Berent, wanneert hem lustet, belieft, sal mogen tym-
 mieren en daer inne ankeren tot zynen welgevallen,
 sonder yewests daer to betalen in recompense van
 't welke de Lant Rentmr. den vurs. scheydelmuere
 sall mogen leggen langes heenen eenen halven voet
 op Bernts Erve, en sal oick soe lang Bernt in den
 selyen scheyde muer nyet en tymmert, die Lant
 Rentmr. zynen afdrup off hemelwater mogen laeten
 vallen op Bernts Erve, ende want in manieren ba-
 ven geschreyen Bernt zynen water, dat op te plaet-
 ze van zynen dacken valt, voer vyth nyet en sall
 kunnen lyden, is bevrurwert, dat die Lant Rentmr.
 op zyn selfs cost sal versuegen en becostigen sall 't
 water dat op Bernts plaetse vallen sall te doen ley-
 den over Bernts Erve achter in die Beeke, en iff
 oick bevrurwairt, dat Bernt Trompet den Lant Rent-
 meester zyn licht van den principalen huuse, 't
 welck ongeveerlick vyfflich voet breed comen sall,
 nyet en sal moegen betymieren bynnen die naeste ses
 jaren, maer daer nae well, des en sall die Lant
 Rentmr. aldaer geen licht mogen scheppen, dan ba-
 venreicks of soeven voet hoege ter mynsten van den
 eerden: noch is verdedinght, dat die Lant Rentmr.
 die reste van de muer scheydemuer tot op die Beeke
 op

op zynen kost alleene uytmaecken sall then mynsten eenen Arnhemfchen steen dycke welke muer van den Beeken aff tot daer des Lant Rentmrs. huys begynnen fall, 't welck is ombtrent hondert wyntich voet lenghde, geleyt sal worden een voet op Bernis Erve, ind fall die scheidemuer heel vyt van die straeten aff tot aen den Beeken onderhouden warden by die gheenen die daer inne getymmert zal hebben, ende daer nyemant inne getymmert heeft ende alleene die bloete muere is, dieselve fall op oere beyden cost onderhouden warden. en off een van beyden op ter scheidemuer tymmeren wolde, die en fall egeen druype hebben op ter anders Erve; desfen Brievē zyn twee alleens inhoudende der Thomas Grammaye Lant Rentmr. een vnd Bernt vurf. den anderen ontfangen heeft op Gudesdach Post Misericordias Domini. Anno xv^o liiii (a).

Het huis van BERENT WILLEMS bleef tot den huidigen dag onder den naam van Trompettershuis bekend. Het is het huis, 't welk den Deurwaarder van de Rekenkamer ter woon gegeven wierdt. Trompet is Trompetter, Trompet-steker, Trompet-blafer, gelyk aan Tamboer, 't welk zo wel het werktuig waarop getrommeld wordt, als den trommeler uitduidt.

Maar nog een stuk:

Co-

(a) Uit het Schreepen Adenb.

Coram Gyf-
von Arnhem, C
Hylli war, Sy
Uxor, sub et re
ter ind zynn
achter der Sack
men gae van d
huysen ab un
schymde op te
behoer ind my
kenit, die zy
bekenden. wil
dat dyt vurf
Jaargit hyl
gem. Huys i
behoeren ge
allen vurf
Waarfchap
expansione
ien vurf. g
twi zeliger
can pertinens
fieda mider S
vurf. gelegen
van Nymogen
Tilken Huys i
nu. Aftam o
Ano xv^o liiii
(a) Un 't stae

Coram Gysbert van Camphuysen ind Wynant van Arnhem, Comparuit meester Jan dryver ind Hylse uxor, Symen van de Water ind Gerytzen Uxor, sub et re Thomas Grammaye Lantrentmeister ind zynen erven Huys ind Hoffsteden gelegen achter der Stadt busfenuys in den straeten daer men gaet na der Cancellrien, Gysbert van Camphuysen ab una Bernart Trompet ab alia achter schyende op ter beken, myt zynen rechten ind toe behoer ind myt ten Scepens brieven daer van spreekende, die zy gelaefden meede aver to geren, ind bekenden nil juris: ind hebben mede geseyt, dat dyt vurgemelte Huyff ind Hoffsteede myt egeen Jaireghel beswaert is, ind hebben daer op dat vurgem. Huys ind Hoffsteede myt synen rechten ind toe behoeren gelaefft to vryen ind to waeren &c. ind allen vurkommer affiedoen s̄ defectus in den Waertschap ofie vurkommer vurs. sulc gebreck sub expansione domus meyster Jan Dryvers ind Hylten vurs. gelegen in den Torffstraten Wilhem Potows zeliger ab una Herman van Hyen ab alia cum pertinentibus ind aen ind vyt Huys ind Hoffsteede meyster Symon van den Water ind Geritzen vurs. gelegen in de Kerckstraete des terminarius van Nymegen Huyff ind Hoffsteede ab una Rutger Tolleken Huyff ind Hoffsteede, ab alia cum pertinentibus. Actum op Manendach post letare Jerusalem Anro (xv^o liiii) (a).

Tot

(a) Uit 't Schepen Actenb.

R

Tot besluit doe ik opmerken, dat dit gebouw by vervolg niet den naam van Hof droeg, om dat het Gerigts-Hof van Gelderland daar in vergaderde, maar, dat onder dat woord *Hof* verstaan wierdt 't *Hof van Graav ERNST*. Ten minsten dat *ROB. KEUCHENIUS* noch lang daarna dit versje dichte (a) en daar boven schreev.

*Aula Comitissive Nassoviana, 't Hof van
Graav Ernst.*

*Quamvis nostra Comes Castmirus culmina struxit
Nassovique Comes Conjugis Hadvigia.*

Non illo tantum civis me dignor honore,

Quam quod nunc patriæ jura suprema colo

Quam quod post Patriæ Majestatis Gallica linguam

In me Condeo cum duce fata fuit.

Ook zien wy in 't laatst alhier aangevoerde stuk wel van *Cancelrie* maar niet van een vroeger *Gerigts-Hof* gerept. — Dit zes regelig vers leert tevens, dat dit Huis door *ERNST CASIMIER* vertimmerd wierdt en dat bewyzen ook noch twee kostbaare Schoorsteenen met hunne opschriften, ten minsten de namen van den Vorst en Vorstinne en het jaar vermeldende, daarin. Maar by de twee laatste regels bedoelde de Dichter het bezoek van *LODEWYK den XIV* op den 21 July 1672 des mid-

(a) Te vinden in zyn *Arnhem. Voc. M. S.*

OUD

midlings om fr
welk aldaar ni
vijf weeten g
en noch al eer
gens zyn ver
Dr. WILLEM
van Hof en R
October 1671
1672 en dat
om dit Hof
Maar zou
schryven, d
vol van on

ASTON
Schoolmeester
voordoe (b)
men. In 15
de Predikante

(a) bijz. van
(b) Op de v.

middags om streeks vier uren by CONDÉ, welk aldaar met zyn wond in den linker arm vyf weeken geleegen hadt. Men vindt dat en noch al eene en andere byzonderheid wegens zyn verblyf aldaar in de VII Rekening van Dr. WILLEM VAN HOLTHE als Concherge van Hof en Rekenkamer, beginnende met den 18. October 1671 en eyndigende den 13 October 1672 en dat die Held in 't jaar 1673 wederom dit Hof betrok in zyn VIII. Rekening (a). Maar zou iemand dit Arnheemsch tydvak beschryven, dan kon ik hem dikke Folianten vol van onbekende zaaken byzetten.

LXXXII.

Fransche Taal.

ANTONY CAMBIER is d' eerste Fransche Schoolmeester, welk zich in de Raad Signaten voordoet (b). Hy was van Emmerick gekomen. In 1593 maakte men schikkingen met de Predikanten, dat *Dr. PHRYGIUS* voor de

(a) Byde aan de R. K.

(b) Op de 11. Juny 1587. 30. July 1587.

Fabrikers van Trypen, Bombafynen enz. in 't Fransch preeken zoude, en dat men, hun werk opneemende, een vast Fransch Predikant zou beroepen (a). Maar op den 22. February 1622 besloot de dubbelde Kerkenraed, dat men by 't beroep des derden Predikants *sal ommessen na een geleert, Godsalich, bedaert, geoeffent ende aensienlick persoon, ende so veel mogelijk erylaren in de Fransche Tael* (b) enz. en het was niet voor 1683 dat de stigting van eene Fransche Gemeente en 't beroepen van een vast Predikant daarvoor in aanmerking en vervolgens tot stand kwam (c). De Fransche vlugtelingen vonden toen een groot beschermer in JAN VAN ARNHEM Heere van *Rosendaal*. Maar dit met zyn brief van den 13 November 1685 en zo veele andere stukken te blade te brengen (d) zou het getal myner uitstappen vermeerderen en deezen te wyd doen zyn. — Edoch die Fransche Schoolmeester in 't jaar 1587 was wel nodig. Hoofd Thesaurier Generael en die van de Financien hadden van de Geldersche Rekenkamer ge-

eischt,

(a) *Raad Sign. v. d. 31. Jan. fol. 2. vfo en 10. v. d. 3. Maert 1594. fol. 6. vfo.*

(b) *Kerke R. Ref. B. 1*

(c) *Comm. en Pol. B. op d. 21. Sept. 22. Octób. 1683. 12. Jan. 22. Maert 8. April 14. May 1684.*

(d) *Eigenh. onder my.*

oud
 eischt, dat al
 overgezonden
 worden overg
 den 4. Januar
 haar Auditeu
 dat nauwlyks
 tig Raamee
 nauwlyks
 d' Importan
 (a). — I
 van Amachi
 uit die kind
 cische Sp

W
 illem
 van de Ry

(a) In 't
 ten Heeren
 verneur Gul
 dierg. enz. 22
 (b) Reg.
 Notaris 168
 van b. c.

eischt, dat al wat van haar zoude worden overgezonden bevorens in 't Fransch zoude worden overgezet, dan die Kamer schreef op den 4. January xv^e lxxxiiii weerom, dat zelvz haar Auditeur nooit Fransch geleerd hadt en dat nauwlyks vier van de negentien of twintig Rentmeesters die taal verstonden; *ferons neantmoins nostre debuoir et mieulx en affaires d' Importance, comme jusques a oires auons fait* (a). — Dye *fabuleuse* ende *lubrique* Historien van *Amadis de Gaule* waren het boek, waaruit die kinderen van 1595—1598 *hen in de Francoische Spraeke* *exerceerden* (b).

LXXXIII.

Schort-Poort.

Den 24 Jan. 1626.

Willem Gruter assistent van den olden Portier van de Rynpoort is geaccordeert tot eene woning de nye-

(a) In 't Boek B. Reg. v. Copien van Misfiven onsen Heeren den Co. ende andere v. Importan. v. d. Gouverneur Gnl. Racden v. St. Heeren v. der Finan. en dierg. enz. aan de R. K. fol. 4. 5.

(b) Req. v. J. F. LE PETIT Griffier van Bethune Notaris tot Middelburch aan de Staten des H. v. G. ter b. f.

nye e Schort-poorte op te Rynpoort, mits dat de Rentmr. de Schoribalckens sulcx fall doen met beschof bewaaren, dat dselye van alle impedimenten en vyyslicheid gevryet ind ganckbaer blyven. — Ende fall de Rentmr. de voors. Schort-poorte sulcx doen accommoderen dat de voors. Gruter met syn Huysgesin hem daer in behelpen kunne tot beter gelegenheid. (a) Op den 24 July 1621 (b) was beflooten niemand op Stadspoorten, wallen of in Corps de Guardes te laten woonen, maar men ging spoedig daarvan af. Wy vinden den Schort-poort nog (c). Het is bekend dat de Schort een hek was, 't welk, uit de zolder der poort neêr gelaten, d'aanvallers binnen de poort of poorten opfloot, zodat zy niet weêr terug of voorwaarts komen konden, en dat zulke poorten veelen den dood kosten. Dat heknoemde men ook den hekel. — In den eersten tyd sprak men van Schot-poort of Schat-poort, waar van nog het woord affschieten voor afzonderen en beschof. In 1360 komt de Scat-poert vel Velperpoort, in 1361 de Scot-poert sive Rynpoert (d) voor. Het geval, 't welk KAROL VAN EGMOND te Zwol tusschen de Sassenpoorten wedervoer wordt uit onuitgegevene stukken door Mr. B. J. VAN HATTUM (e) verhaald.

LXXXIII

(a) Raad Sign.

(b) Volgens 't Raad Sign.

(c) In 't Comm. en Pol. B. op. d. 19. Martil 1690. zelve op d. 30. May 1766.

(d) In St. Rekeningen v. die j.

(e) II. 264.

CUDH
 In de Naam
 over 't een
 FRANCO VAN
 deelen van
 Eeuw onder
 Maar hy ve
 cisous BUR
 graven van
 eene Ged
 [waarichy
 Ik bezit de
 wordt ing
 Boven
 Sic eri
 Daaron
 beenderen
 opichrift:
 G
 M
 menfa
 Verli
 (a) III. 1015
 (b) in P. 2. wa

Begraafnis-Penningen.

In de *Natuurlyke Historie van Holland* (a) is daar over 't een en ander gezegd. De Heer LE FRANCQ VAN BERKHEY schreef ook, dat het uitdeelen van die penningen in 't begin der xviii Eeuw onder onze Natie nog vry algemeen was. Maar hy vergat zyne Lezers tot dien van FRANCISCUS BURMANNUS (b) te verwijzen. By 't begraaven van J. G. GRÆVIUS, wierdt ook zulk eene Gedagtenis-penning onder zyne leerlingen [waarschynlyk alleen de draagers] uitgedeeld; Ik bezit dien, en nog een, waarvoor dit vak, wordt ingeruimd.

Boven aan loopt in een halv rond het Vers.

Sic erimus cuncti postquam nos auferet orcus.

Daaronder ziet men een doodshoofd met twee beenderen, en dan volgt in deeze afdeeling het opschrift:

GUILIELMUS van RHYN.

Natus 1643. 9.

Januarii postquam apud

Martendicenses 8 West-Sardam-

menfes 3. Arenacenses 27. Annos

Verbi Divini exstiteret Præco

Fa-

(a) III. 1915. enz.

(b) In P. BURM. I. *Poëm.* IV. 440.

*Facundissimus, Optimus, tandem inter
 Omnium Bonorum suspiria in
 numerum beatarum mentium
 adscriptus est A^o 1705.*

14 Januarii.

Op de keerzyde leest men in 't rond deeze
 Schriftuurplaats:

*Het leven is my Christus ende sterven is my
 gewin.*

Laatste Predikatie.

Deutr. 30 vs. 16. Gedaan

17 Aug. 1704 in de Grote Kerk.

*Want ik u heden gebiede den
 Heere Uwen God lief te heb-
 ben, in syne wegen te wandelen
 ende te houden syne Geboden &c.*

Laatste Doodspreuke.

*Hy is de menigvuldige ver-
 losinge myner aangesigt
 ende myn God.*

En het zal niemand stuiten, dat door my
 ook met dit verouderd gebruik de grenzen der
 Oudheid zo verre worden uitgebreid. Onder-
 tusfchen gebiedt den aanleg van het werk, dat
 wy tot hoogere tyden wederkeeren.

E

in
in

and deze

van is my

en

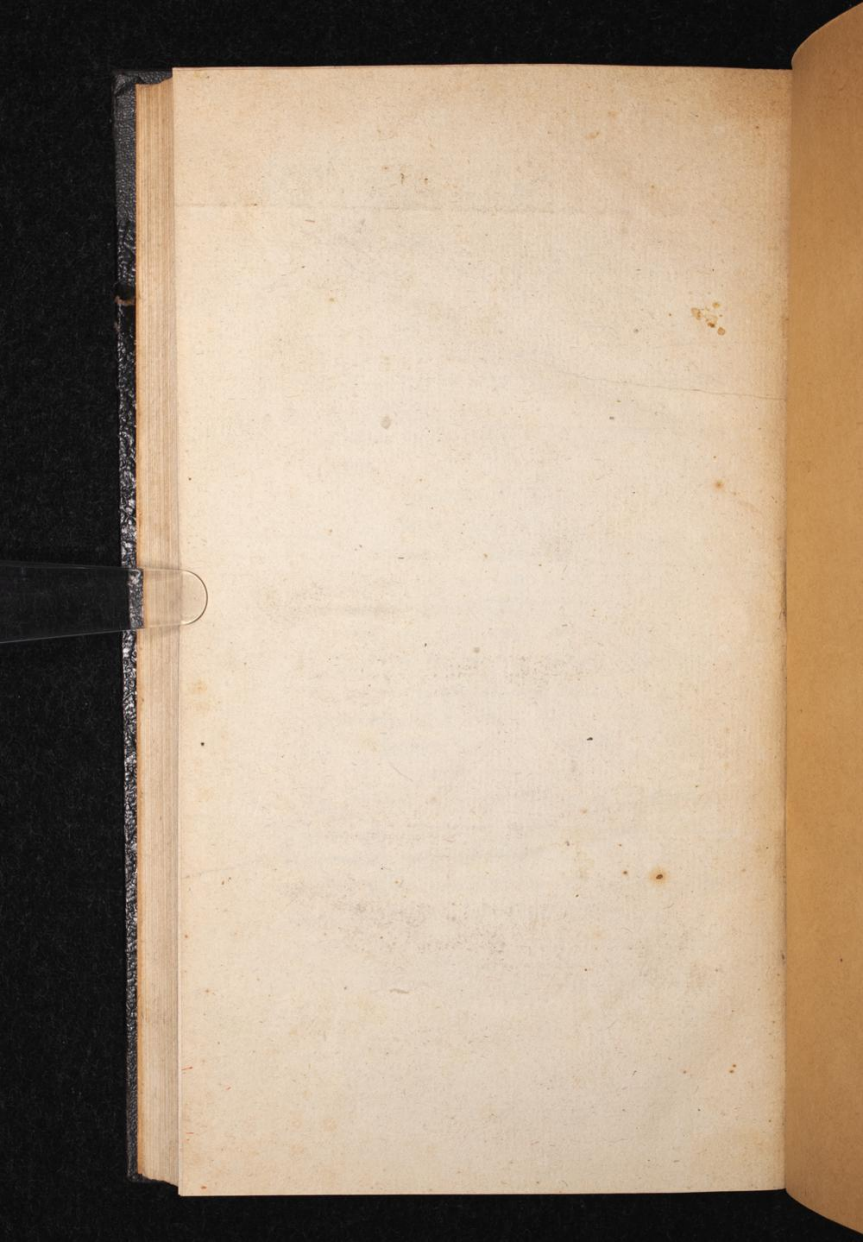
en

door my

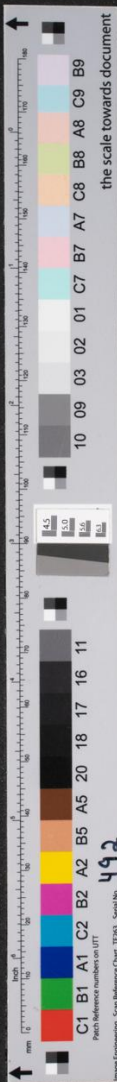
men der

Onder-

werk, die

the scale towards document

N. LXXXIII. 255

III.

ningen.

an Holland (a) is daar
 zegd. De Heer LE
 eev ook, dat het uit-
 in 't begin der xviiiē
 g vry algemeen was.
 rs tot dien van FRAN-
 verwyzen. By 't be-
 us, wierdt ook zulk
 nder zyne leerlingen
 draagers] uitgedeeld;
 , waarvoor dit vak,

halv rond het Vers.
 er nos auferet orcus.
 doodshoofd met twee
 in deze afdeeling het

an RHYN.

. 9.
 am apud
 Test-Sardam-

s 27. Annos
 liisjet Præco

Fa-

. 440.